

**İNSANSIZ HAVA ARACI VE GÜÇ GRUBU
MÜŞTEREK ÖNTASARIMININ
SEÇKİNCİ GENETİK ALGORİTMA
YÖNTEMİYLE EN İYİLEMESİ**

Ali DİNÇ
Doktora Tezi

Sivil Havacılık Anabilim Dalı
Mayıs 2010

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ali Dinç'in “İnsansız hava aracı ve güç grubu müşterek öntasarımının seçkinci genetik algoritma yöntemiyle en iyilemesi” başlıklı Sivil Havacılık Anabilim Dalındaki, Doktora Tezi 14.05.2010 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) :	Prof.Dr. HİDAYET BUĞDAYCI	
Üye	: Prof.Dr. MUSTAFA CAVCAR	
Üye	: Prof. Dr. İ. SİNAN AKMANDOR	
Üye	: Yard.Doç.Dr. OĞUZ UZOL	
Üye	: Yard. Doç.Dr. AKİLE TANATMIŞ	

Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi

İNSANSIZ HAVA ARACI VE GÜÇ GRUBU MÜŞTEREK ÖNTASARIMININ SEÇKİNCİ GENETİK ALGORİTMA YÖNTEMİYLE EN İYİLEMESİ

Ali DİNÇ

Anadolu Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Sivil Havacılık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hidayet BUĞDAYCI
İkinci Danışman: Yard. Doç. Dr. Oguz UZOL
2010, 161 sayfa

Bu tezde, görev profili tanımlanmış bir insansız hava aracı için uygun güç sistemi seçimi ve uçak-güç grubu ön tasarımında en iyileme (optimizasyon), seçkinci genetik algoritma yöntemiyle yapılmaktadır. Uçak uçuş görev profili, uçak tasarımında başta gelen en önemli tasarım girdilerinden biridir. Uçak şartnamedeki gereksinimlere (taşıyacağı faydalı yük, menzil, hedef maliyet, vb.) göre boyutlandırılırken, görev profilinin içerisinde yer alan seyir irtifası ve hızı gibi parametreler motor tipi, güç seviyesi, yakıt miktarı ve dolayısıyla uçağın genel boyutlarını ve toplam ağırlığını etkilemektedir. Bu çalışmada, bir insansız hava aracının (İHA) ve motorunun analitik yöntemle boyutlandırılması için bir yazılım geliştirilmiş ve aynı zamanda genetik algoritma eklenerek, ülkemizde orman, arazi keşfi, sahil kontrol, sınır gözetleme, askeri keşif vb. amaçlar için kullanılabilen bir İHA ve motorunun ön boyutlandırması yapılmış ve azami keşif zamanına ulaşmak için seçilen motor parametrelerinin en iyilemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsansız Hava Aracı, Görev Profili, Gaz Türbinli Motor, Turbofan, Genetik Algoritmalar, Optimizasyon

ABSTRACT

PhD Dissertation

OPTIMIZATION WITH ELITIST GENETIC ALGORITHM METHOD IN PRELIMINARY DESIGN OF UNMANNED AIR VEHICLE & ITS PROPULSION SYSTEM SIMULTANEOUSLY

Ali DİNÇ

**Anadolu University
Graduate School of Sciences
Civil Aviation Program**

**Supervisor: Prof. Dr. Hidayet BUĞDAYCI
Co-supervisor: Assoc. Prof. Dr. Oğuz UZOL
2010, 161 pages**

In this thesis, selection of propulsion system for an unmanned air vehicle with a given mission profile and optimization in preliminary design of aircraft & its propulsion system with the method of elitism-based genetic algorithm is done. Aircraft mission profile, particularly in aircraft design, is one of the most important design inputs. As the aircraft is sized for the requirements specification (payload to be carried, range, target cost, etc.), the parameters within mission profile such as cruising altitude and speed of aircraft affect engine type, power level, fuel quantity and therefore general dimensions and the gross weight of the aircraft. In this study, a code for sizing of an unmanned aerial vehicle (UAV) and its engine by analytical method is developed and at the same time by employing an elitist genetic algorithm, preliminary sizing of an UAV and its engine that can be used in our country for purposes such as forest, land monitoring, coastal surveillance, border control, military reconnaissance missions etc. has been made and the selected engine parameters are optimized to be able to reach the maximum loiter time.

Keywords: Unmanned Air Vehicle, Mission Profile, Gas Turbine Engine,
Turbofan, Genetic Algorithm, Optimization

TEŞEKKÜR

Bu tez alıőmasını ynlendiren ve gerekli desteği esirgemeyen tez danıőmanım Prof. Dr. Hidayet BUĞDAYCI'ya ve Yard. Doç. Dr. Oğuz UZOL'a çok teşekkür ederim.

Çalıőmaya yn ve katkı veren Tez İzleme Komitesi yeleri Prof. Dr. Mustafa CAVCAR'a ve Prof. Dr. İ. Sinan AKMANDOR'a teőekkürü bir borç bilirim.

Doktora dersleri aldığım değerli ğretim yeleri Prof. Dr. Hikmet KARAKOÇ, Doç. Dr. Ayőe KAHVECIOğLU, Yard. Doç. Dr. Osman Nuri ÇELİK'e teşekkür ederim.

Çalışmada destek gördüğüm Yard. Doç. Dr. nder TURAN'a, Yard. Doç. Serdar DALKILIÇ'a teşekkür ederim.

Tusaş Motor Sanayii A.ő. Genel Müdürü Akın DUMAN ve Tasarım Mühendisliği Direktörü Erhan TAYYAR'a gösterdikleri anlayıő ve destekten ötürü teőekkürü bir borç bilirim.

Son olarak da zamanımın çoğunu iőim ve doktora çalıőmama ayırmama rağmen bana destek olan aileme sonsuz teőekkürler.

Ali DİN

Mayıs, 2010

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Gereği ve Önemi.....	1
1.2. Tez Çalışmasının Bölümleri.....	2
1.3. Uçuş Görev Profili.....	3
2. İNSANSIZ HAVA ARAÇLARI (İHA)	6
3. HAVACILIK ALANINDA KULLANILAN MOTORLAR	10
4. MOTOR PARAMETRİK ÇEVİRİM ANALİZİ	15
4.1. Temel Motor Tasarım Parametreleri.....	15
4.2. Çevrim Analizi Yazılımları.....	17
4.3. Turbofan Motor Çevrim Analizi.....	19
4.4. Motor Çevrim Analizi Sonuç ve Karşılaştırmaları.....	33
4.5. Motor Ağırlık Korelasyonları.....	34
5. İNSANSIZ HAVA ARACI (İHA) BOYUTLANDIRILMASI	38
6. HAVA ARACI PERFORMANSI	47
6.1. Hava Aracı Performans Hesaplamaları.....	47
6. 2. Görev Noktalarında Ağırlık Hesaplamaları.....	49

7. TURBOFAN MOTORLU İHA BOYUTLANDIRMA YAZILIMI	53
7.1. Girdi Parametreleri.....	53
7.2. Yazılım Sonuçları.....	59
7.3. Türkiye Sınır Keşif Görevi Yapabilecek Bir İHA Boyutlandırması..	65
8. EN İYİLEME VE GENETİK ALGORİTMA	73
8.1. Genetik Algoritmanın Uygulama Aşamaları.....	76
9. İHA VE TURBOFAN MOTORUN GENETİK ALGORİTMA İLE EN İYİLEMESİ	80
9.1. İki Parametrelili Genetik Algoritma Yazılımı.....	80
9.2. Dört Parametrelili Genetik Algoritma Yazılımı.....	88
10. MALİYET MODELLERİ	95
11. SONUÇ VE ÖNERİLER	99
KAYNAKLAR.....	103
Ek-1 Ticari Turbofan Motor Özellikleri.....	106
Ek-2 İHA ve Turbofan Motorun Genetik Algoritma ile En İyilemesini ve Performans Analizlerini Yapan Yazılım.....	112
Ek-3 Ayrık Akışlı Turbofan Alt Yazılımı.....	150
Ek-4 Maliyet Modelleri Alt Yazılımı.....	159

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
1.1. Sivil ulaştırma uçağı uçuş görev profili.....	3
1.2. Sivil keşif uçağı uçuş görev profili (insansız)	4
1.3. DarkStar insansız hava aracı uçuş görev profili.....	5
1.4. Global Hawk insansız hava aracı uçuş görev profili.....	5
2.1. Helios Prototip/Centurion/Pathfinder insansız hava aracı.....	7
2.2. Altair insansız hava aracı.....	8
2.3. Perseus B insansız hava aracı.....	8
2.4. Altus II insansız hava aracı.....	9
3.1. Global Hawk insansız hava aracı ve AE3007H turbofan motoru.....	11
3.2. X-47A insansız hava aracı ve JT15D-5C turbofan motoru.....	11
3.3. Predator B insansız hava aracı ve TPE-331 turboprop motoru.....	11
3.4. Predator A insansız hava aracı ve Rotax 914 pistonlu motoru.....	11
3.5. Motor tipleri ve hıza göre genel kullanım sınırları.....	13
3.6. Motor tipleri ve irtifaya göre genel kullanım sınırları.....	13
3.7. Motor tipleri ve özgül yakıt tüketimi karşılaştırması.....	14
4.1. GasTurb [®] yazılımı tasarım girdileri ekranı.....	18
4.2. Çift şaftlı ve ayırık akışlı turbofan motoru şematik gösterimi.....	19
4.3. Özgün çevrim analiz yazılımı ve GasTurb [®] ile sonuçların karşılaştırılması.....	34
4.4. Gerçek ve hesaplanan motor ağırlık değerleri oranı.....	35
4.5. Yanma odası çıkış sıcaklığı ile motor ağırlığı ve hava debisi ilişkisi.....	37
5.1. İHA boyutlandırmasında kullanılan yöntemin akış şeması	39
5.2. Basitleştirilmiş örnek insansız hava aracı geometrisi.....	40
5.3. Kanat hacmi hesabı için basitleştirilmiş kesik piramit gösterimi.....	42
5.4. Veter kesit alanı eşdeğeri bir dikdörtgenin kalınlık oranı gösterimi.....	42
6.1. Uçuş mesafe ve süreleri gösterimi.....	48
6.2. Uçuş esnasında İHA'nın toplam ağırlık değişim oranı.....	52
7.1. Yanma odası çıkış sıcaklığının etkisi.....	62
7.2. T/W_0 (güç yüklemesi) etkisi.....	63
7.3. Faydalı yük miktarının etkisi.....	63

7.4. Yakıt ağırlığı/uçak toplam ağırlığı oranı etkisi.....	64
7.5. Motor bypass oranı etkisi.....	64
7.6. Motor kompresörü toplam basınç oranı etkisi.....	65
7.7. İHA 400 km hareket yarıçapı.....	66
8.1. En iyileme (Eİ) problemi için örnek bir fonksiyon.....	73
9.1. İHA ve turbofan motorun genetik algoritma ile en iyilemesi ve performans analizlerini yapan yazılımın akış diyagramı.....	81
9.2. Genetik algoritma metoduna göre kompresör basınç oranı için rastgele belirlenen ilk popülasyon.....	82
9.3. Genetik algoritma metoduna göre bypass oranı için rastgele belirlenen ilk popülasyon.....	82
9.4. Genetik algoritma ile iterasyonlar boyunca elde edilen en iyi keşif zamanı değerleri.....	83
9.5. En iyileme sonunda bypass oranına ait bireyler.....	84
9.6. En iyileme sonunda kompresör basınç oranına ait bireyler.....	85
9.7. 15,7 km (51500 ft) keşif irtifası için elde edilen genetik sonuçlar.....	86
9.8. 15,7 km (51500 ft) keşif irtifası için elde edilen analitik sonuçlar.....	86
9.9. 15,7 km (51500 ft) keşif irtifası için artırılmış bypass ve kompresör basınç oranı aralığında elde edilen analitik (a) ve genetik (b) sonuçların karşılaştırılması.....	88
9.10. Genetik algoritma ile iterasyonlar boyunca elde edilen en iyi keşif zamanı değerleri.....	89
9.11. En iyileme sonunda bypass oranına ait bireyler.....	90
9.12. En iyileme sonunda kompresör basınç oranına ait bireyler.....	90
9.13. En iyileme sonunda fan basınç oranına ait bireyler.....	91
9.14. En iyileme sonunda yanma odası çıkış toplam sıcaklığına ait bireyler.....	91

ÇİZELGELER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
3.1. Örnek insansız hava aracı ve motor özellikleri.....	12
3.2. Motorların tipik özgül yakıt tüketimi aralıkları.....	14
4.1. Temel motor tasarım parametreleri.....	16
4.2. Eksenel kompresör tasarım parametreleri ve aralığı.....	17
4.3. Tipik türbin tasarım parametreleri ve aralığı.....	17
4.4. Çift şaftlı ve ayırık akışlı turbofan motorunun istasyonları.....	20
4.5. Turbofan çevrim analizi sonuç parametreleri.....	20
4.6. Turbofan çevrim analizi girdi parametreleri.....	21
4.7. Özgün çevrim analiz yazılımı ve GasTurb® ile sonuçların karşılaştırılması.....	33
4.8. Yanma odası çıkış sıcaklığı-motor ağırlığı ilişkisi.....	36
5.1. İHA boyutlandırma tasarım parametreleri ve tipik aralıklar.....	46
6.1. Eşdeğer sürüklenme katsayısı.....	48
6.2. Global Hawk insansız hava aracı uçuş görev profili.....	50
7.1. Global Hawk İHA'nın teknik özellikleri.....	53
7.2. Global Hawk motorunun teknik özellikleri.....	54
7.3. Global Hawk İHA boyutlandırma yazılımı girdi dosyası.....	54
7.4. Global Hawk değerlerinin özet karşılaştırılması.....	59
7.5. Global Hawk İHA boyutlandırma yazılımı sonuçları.....	60
7.6. Türkiye sınır keşif görevi için tasarlanan İHA'nın girdi parametreleri ve değerleri.....	67
7.7. Türkiye sınır keşif görevi için tasarlanan İHA'nın sonuç parametreleri ve değerleri.....	71
9.1. En iyileme öncesi değerler.....	84
9.2. İki parametrelili genetik algoritma sonuçları.....	84
9.3. İki parametrelili genetik algoritma sonuçları.....	87
9.4. Dört parametrelili genetik algoritma sonuçları.....	92
9.5. Dört parametrelili genetik algoritma sonuçları.....	92
9.6. En iyileme sonrası Global Hawk boyutlandırma sonuçları.....	93
10.1. Uçak geliştirme ve imalat maliyet modeli sonuçları.....	97

10.2. Motor geliştirme ve imalat maliyet modeli sonuçları.....	98
E.1. Çeşitli ticari motor özellikleri.....	106

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

a	: Ses hızı (m/s)
A	: Alan (m ²)
AR	: Kanat açıklığı oranı
BG	: Beygir gücü
C _P	: Sabit basınçta özgül ısı (kJ/kg.K)
C _r	: Kanat kök veter uzunluğu (m)
C _t	: Kanat uç veter uzunluğu (m)
C _V	: Sabit hacimde özgül ısı (kJ/kg.K)
C _{TO}	: Aksesuar şaftı güç katsayısı
Eİ	: En iyileme, optimizasyon
f	: Yakıt-hava oranı
F	: İtke (N)
F/ṁ ₀	: Özgül itke (N.s/kg)
g	: Yerçekimi ivmesi (m/s ²)
G	: Güç (W)
GA	: Genetik algoritma
GasTurb [®]	: Bir ticari çevrim analiz yazılımı [14]
GTOW	: Azami uçak kalkış ağırlığı (kg)
h	: Özgül entalpi (kJ/kg)
h _{PR}	: Yakıtın alt ısı değeri (kJ/kg)
HPC	: Yüksek basınç kompresörü
HPT	: Yüksek basınç türbini
İHA	: İnsansız hava aracı
L	: Uzunluk (m)
LPT	: Alçak basınç türbini
ṁ	: Kütleli debi (kg/s)
M	: Mach sayısı
MAC	: Ortalama aerodinamik veter (mean aerodynamic chord), (m)
n	: Popülasyon sayısı
NGV	: Türbin giriş kılavuz kanatçıkları (nozzle guide vanes)

P	: Basınç (Pa)
R	: Evrensel gaz sabiti ($m^2/(s^2 K)$); menzil (m)
$^{\circ}R$	: Derece Rankine
S	: Kanat alanı (m^2)
T	: Mutlak sıcaklık (K)
TSFC	: İtki özgül yakıt sarfiyatı (g/kN.s veya mg/N.s)
V	: Hız (m/s)
w	: Hava debisi (kg/s)
W	: Ağırlık (N veya kgf)
W_{eng}	: Güç grubu veya motor ağırlığı (N veya kgf)
W_{PL}	: Faydalı yük ağırlığı (N veya kgf)
α	: Bypass oranı
β	: Besleme hava oranı
ε	: Soğutma havası oranı
η	: İzantropik verim
η_m	: Mekanik verim
η_{pol}	: Politropik verim
γ	: Özgül ısılar oranı
δ	: Boyutsuz basınç oranı
π	: Basınç oranı
θ	: Boyutsuz sıcaklık oranı
τ	: Sıcaklık oranı
τ_λ	: Yanma odası için tanımlanan entalpi oranı

Alt ve üst indisler

AB	: Art yanma
b	: Yanma odası; yanma
C	: Kompresör
corr	: Düzeltilmiş (corrected)
engine	: Motor
fuel	: Yakıt
F	: Fan
H	: Yüksek
L	: Alçak
N	: Motor kaportası (nacelle)
max	: Maksimum
PL	: Faydalı yük
SL	: Deniz seviyesi referans koşulları
T	: Türbin
uninst	: Çıplak (uninstalled)

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Gereği ve Önemi

Uçuş görev profili, uçak tasarımında başta gelen en önemli tasarım girdilerinden biridir. Uçak şartnamedeki gereksinimlere (taşıyacağı faydalı yük, menzil, hedef maliyet, vb.) göre boyutlandırılırken, uçuş görev profilinin içerisinde yer alan seyir irtifası ve hızı gibi parametreler motor tipi, güç seviyesi, yakıt miktarı ve dolayısıyla uçağın genel boyutlarını ve toplam ağırlığını etkilemektedir.

Uçuş görev profili uçak temel hizmet sınıfına göre değişmektedir. Sivil ulaştırma uçakları, askeri amaçlı uçaklar ve insansız hava araçları kendi içlerinde alt kategorilere ayrıldıklarında herbirinin değişik uçuş görev profiline sahip olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, yüksek irtifada uzun süre ile keşif amacıyla havada kalabilen (HALE: High Altitude Long Endurance) bir insansız hava aracı (İHA) ve aynı zamanda bu İHA'ya ait güç sisteminin (turbofan tipi motor) analitik yöntemle boyutlandırılması için MATLAB programlama dilinde bir özgün yazılım geliştirilmiştir. Geliştirilen bu yazılımdan elde edilen sonuçlarla Global Hawk özellikleri karşılaştırılmış ve sonuçların yakın olduğu görülmüştür. Ayrıca, bu yazılım kullanılarak ülkemizde orman, arazi keşfi, sahil kontrol ve sınır gözetleme gibi amaçlarla kullanılacak bir İHA ve motorunun ön boyutlandırması yapılmıştır.

Geliştirilen yazılıma daha sonra genetik algoritma yöntemini kullanan kodlar ilave edilerek, bir İHA ve motorunun ön boyutlandırması ile keşif zamanını azami seviyeye çıkaran motor parametrelerinin en iyilemesi (optimizasyonu) yapılmıştır. En iyileme yönteminde karar değişkenleri (parametreleri) motor bypass oranı, kompresör basınç oranı, fan basınç oranı, yanma odası çıkış toplam sıcaklığı ve maksimize edilecek amaç fonksiyonu da keşif zamanı (özgül yakıt tüketimini minimize ederek) olarak seçilmiştir.

Genetik algoritma yöntemi ile hesaplamaların yapılarak sonucun alınması analitik yöntemle göre genetik algoritma ile çok daha hızlı olmuştur. Bu nedenle genetik algoritma yöntemi kullanan yazılımların yaygınlaşmasının artarak devam

edeceği ve ¼lkemizde geliştirilen ¼zg¼n yazılımların m¼mk¼n olan kısımlarında genetik algoritma y¼ntemi kullanmasının hesaplamalarda hız y¼n¼nden ¼nemli avantaj getireceği g¼zlenmiřtir.

1.2. Tez alışmasının B¼l¼mleri

Tez çalışmasında ilk olarak, hava araçları ve uçuş g¼rev profilleri ile insansız hava araçları ve alt sistemleri konusunda araştırma yapılmıştır.

Çalışmanın 2. b¼l¼m¼nde insansız hava araçlarıyla ve alt sistemleriyle ilgili bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın 3. b¼l¼m¼nde hava aracı uçuş g¼rev profillerine uygun motor seçimi için hız, irtifa ve yakıt t¼ketimi değerlerine g¼re sınıflandırma yapılmıştır.

Çalışmanın 4. b¼l¼m¼nde ise bir turbofan motorun parametrik çevrim analizine yer verilmiştir.

Çalışmanın 5. b¼l¼m¼nde, insansız hava aracı boyutlandırması için matematik modelleme anlatılmıştır.

Çalışmanın 6. b¼l¼m¼nde, hava aracı performans denklemleri analiz edilmiştir.

Çalışmanın 7. b¼l¼m¼nde ise ayırık akışlı ve y¼ksek bypasslı turbofan motor kullanan sivil keşif amaçlı bir insansız hava aracının boyutlandırma ve performans analizine geçilerek, uçuş g¼rev profiline bağlı olarak motorun farklı uçuş koşullarında itki, hava debisi, ¼zg¼l yakıt t¼ketimi ve uçak için menzil ve keşif s¼resi gibi performans değerleri hesaplanmış, b¼ylece en iyileme hesabı için gerekli olan değişkenlerin, değer aralıklarını oluşturmada, altyapı oluşturmuştur.

Çalışmanın 8. b¼l¼m¼nde ise genetik algoritma y¼ntemine geçilerek bu y¼ntemin işleyişi ve ¼zellikleri anlatılmıştır.

Çalışmanın 9. b¼l¼m¼nde, turbofan motor kullanan sivil keşif amaçlı bir insansız hava aracının keşif s¼resinin azami değere çıkarılması için genetik algoritma tekniği uygulanmıştır. Bu çalışmada oluşturulan yazılımlar yardımıyla farklı uçuş koşullarında ¼ boyutlu amaç fonksiyon eğrileri çizilerek en iyi noktalar bulunmuştur.

Çalışmanın 10. b¼l¼m¼nde, uçak ve motor için geliştirme ve imalat maliyetleri hesaplanmıştır.

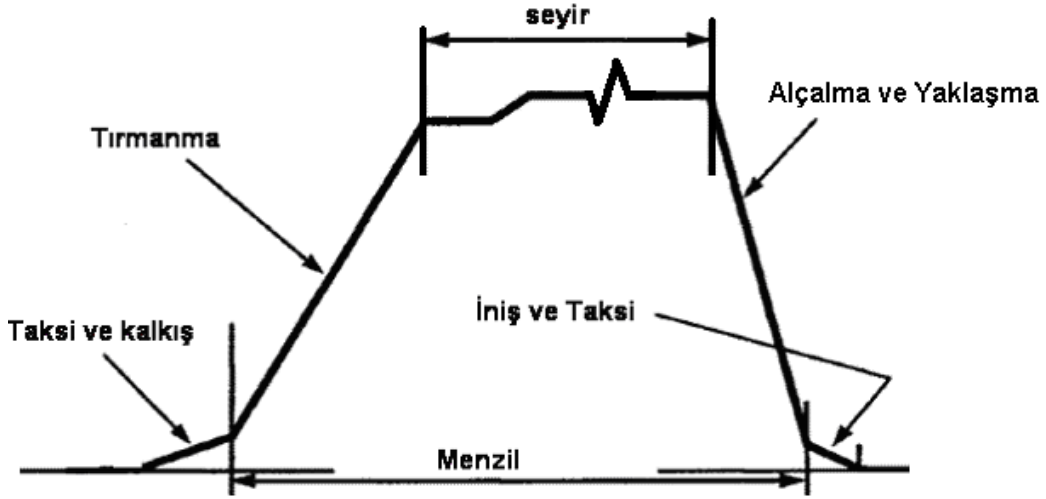
11. ve son bölümde ise, elde edilen bulgu ve yorumlar, ileriki çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

1.3. Uçuş Görev Profili

Uçuş görev profili bir uçağın ağırlık, yakıt, faydalı yük, menzil, hız, uçuş irtifası gibi parametreleri içine alan ve bazı operasyonları başarması için gereken bir senaryonun grafik gösterimidir. Görev gereksinimleri uçağın tipine göre değişim göstermektedir [1].

Başka bir deyişle uçuş görev profili bir uçağın uçuş adımlarının ve uçuşta gerçekleştirdiği faaliyetlerin detaylı tanımlarının yapıldığı şemadır. Bu nedenle uçak kavramsal tasarımında çok önemlidir.

Şekil 1.1’de bir sivil ulaştırma uçağının temel görev profili görülmektedir.

Şekil 1.1. Sivil ulaştırma uçağı uçuş görev profili [2]

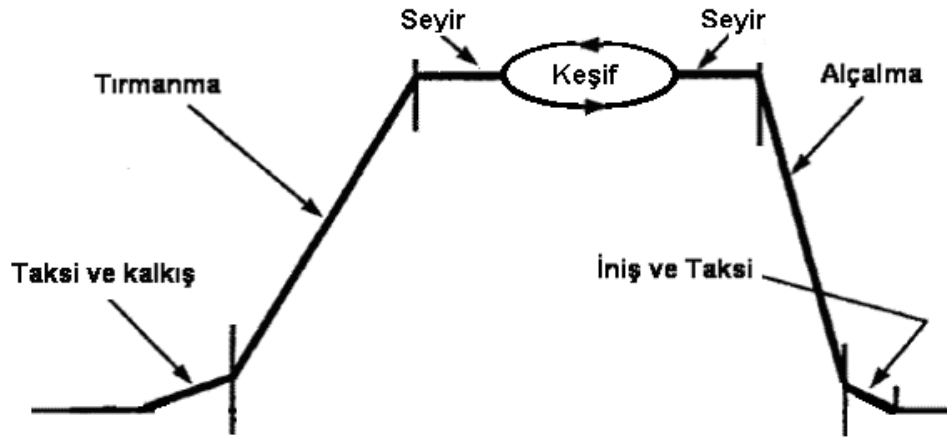
Bu tip bir uçuş görev profili aşağıdaki kısımlardan oluşur [2]:

- Çalıştırma ve taksi
- Kalkış hareketi
- İlk tırmanma (1500 ft'e [457m] kadar)
- 1500 ft'ten seyir irtifasına tırmanma
- Seçilen hız ve irtifada seyir (istenen adımlarla)
- 1500 ft'e [457m] kadar alçalma

- Yaklaşma ve iniş hareketi
- İniş taksisi ve durma

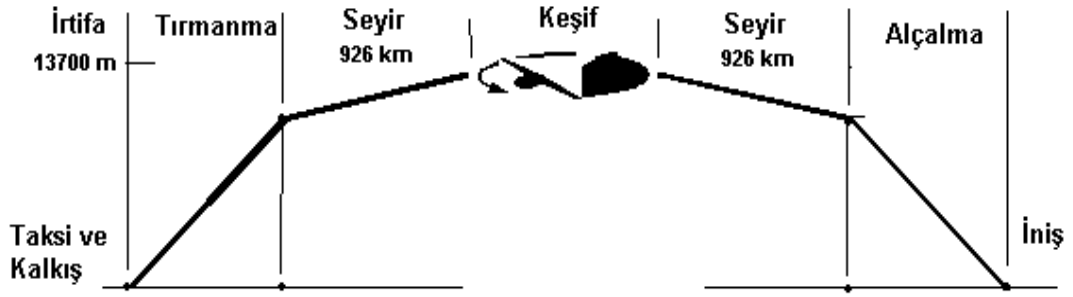
Şekil 1.2’de, Şekil 1.1’e benzer şekilde insansız bir keşif uçağına ait örnek uçuş görev profili verilmektedir. Buna göre uçuş görev adımları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Çalıştırma ve kalkış taksisi
- Kalkış hareketi
- Seyir irtifasına tırmanma
- Seyir (görev bölgesine gidiş)
- Görev bölgesinde keşif (loiter)
- Seyir (görev bölgesinden üsse dönüş)
- Alçalma
- Yaklaşma ve iniş hareketi
- İniş taksisi ve durma

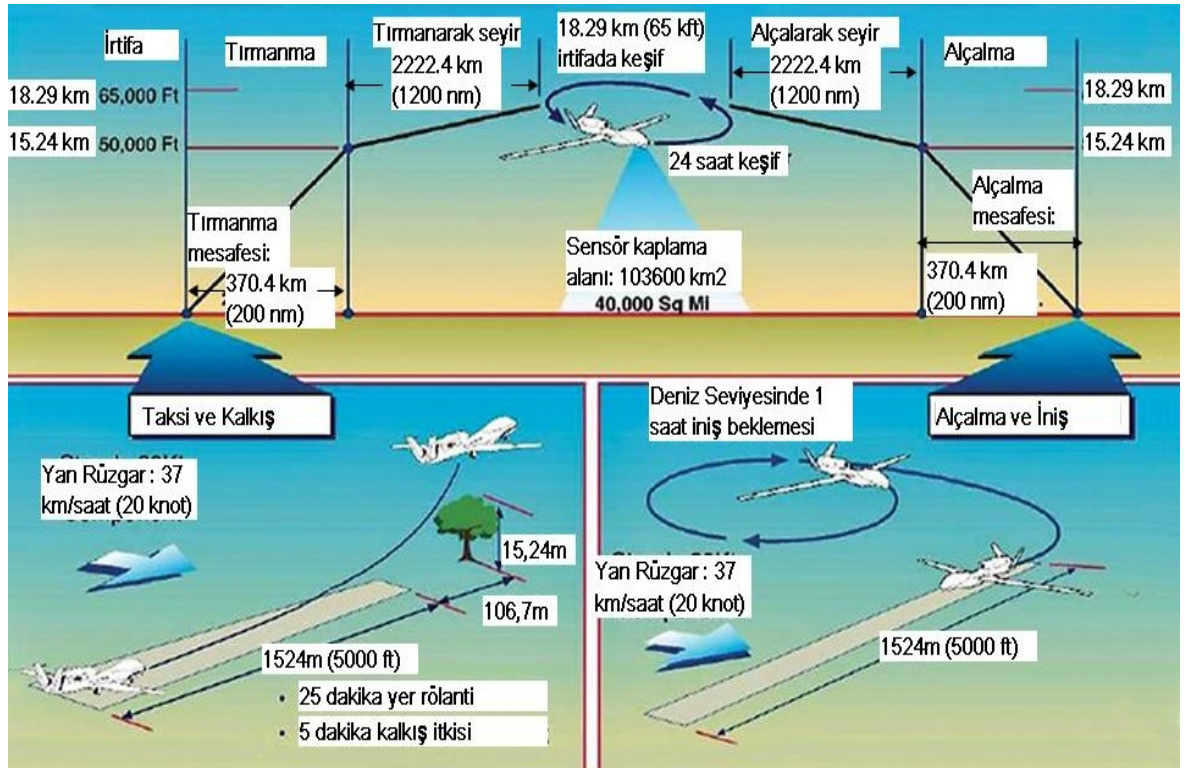

Şekil 1.2. Sivil keşif uçağı uçuş görev profili (insansız)

Şekil 1.3 ve Şekil 1.4’te benzer olarak DarkStar ve Global Hawk adlı insansız keşif uçaklarının uçuş görev profilleri sırasıyla verilmiştir.

Şekil 1.3. DarkStar insansız hava aracı uçuş görev profili [3]

Şekil 1.4. Global Hawk insansız hava aracı uçuş görev profili [4,5]

2. İNSANSIZ HAVA ARAÇLARI

İnsansız hava araçları (İHA) içerisinde uçuş mürettebatı olmadan kendi başına programlanarak veya uzaktan kumanda ile kontrol edilerek uçurulabilen ve tek kullanımlık olmayan (füze vb.) hava araçlarına denir. Günümüzde İHA'ların birçok çeşitleri vardır. Genel anlamda İHA küçük veya orta büyüklükte gündüz ve gece keşif yapabilen ve gerekli veri bağlantısı ile algılayıcılara sahip canlı pilotsuz uçaklar olup, mikro insansız hava araçları (MİHA), taktik insansız hava araçları (TİHA) ve insansız muharip hava araçları (İMHA) bu ailenin içerisinde sayılabilir. [4]

İHA'ların zor, tehlikeli ve riskli görevlere uygunluğu da kullanım alanlarını artırmıştır. Günümüzde potansiyel sivil uygulamalar için örnekler aşağıdaki gibidir: [6]

- Sınır ve kıyı gözetleme ve kontrolü (kaçakçılık vb.)
- Kanun yaptırımını (trafik, toplu gösteriler, süphelilerin gözlenmesi vb.)
- Felaket operasyonları (yangınlar, volkan patlamaları, sel baskınları, kasırgalar, nükleer kazalar vb.)
- Sayısal haritalandırma ve planlama/Arazi Yönetimi
- Arama ve kurtarma
- Hava taşımacılığı
- Tarım ve balıkçılıkta denetim ve kontrol
- Yer nakliyat gözleme ve kontrol
- İletişim (uydu, telefon, televizyon vb.) desteği
- Hava trafik kontrol desteği
- Petrol boru hatları, enerji aktarma hatlarının gözlenmesi
- Çevresel araştırmalar ve hava kalitesi yönetimi/kontrolü

Özellikle elektro-optik algılayıcılar alanındaki son zamanlardaki teknolojik gelişmeler sayesinde İHA'lar çok kullanışlı araçlar olmuştur. Hem sivil hem askeri alanda kullanımları artmıştır. İHA'ların sivil ve ticari pazarlarda kullanımı ve bunların uçuşlarının düzenlenmelerinin yapılabilmesi konularında havacılık camiasında önemli tartışmalar yapılmaktadır.

1990’larda NASA endüstri ortaklarıyla İHA pazarına yönelik teknoloji geliştirmek için bir programa öncülük etmiş, bu çaba potansiyel ticari İHA pazarına dikkati çekmiştir. 9 yıllık NASA programı, Çevresel Araştırma Uçağı ve Algılayıcı Teknolojisi (ERAST: Environmental Research Aircraft and Sensor Technology [6]), yüksek irtifa, uzun dayanım sınırlarını kapsayan uçaklar (HALE) için motorlar, algılayıcılar ve entegre araç teknolojilerini geliştirmede önemli rol oynamıştır. ERAST ortaklığından, Pathfinder, Helios, Altus, ile Perseus B, ve potansiyel olarak 30,48 km [100.000 ft] üzerine çıkıp 6 aya kadar havada kalabilecek araçlar çıkmıştır. [6]

Bu kapsamda bir günlük uçuşlarda 30,48 km’ye [100.000 ft] kadar veya 15,24 km [50.000 ft] irtifada en az 4 gün kalabilen ve güneş enerjisinden ürettiği elektrik ile çalışan Helios Prototipi Şekil 2.1’de verilmiştir.

Şekil 2.1. Helios Prototip/Centurion/Pathfinder insansız hava aracı [7]

Altair, “RQ-1A Predator B” askeri İHA’nın sivil çeşididir. General Atomics-Aeronautical Systems Inc. (GA-ASI) A.B.D. şirketi tarafından geliştirilmiştir. NASA’nın isteğiyle, GA-ASI şirketi iki adet Predator B ve bir adet daha fazla kanat açıklığına sahip Altair versiyonunu üretmiştir. Altair 700 BG turboprop motora sahip ve 299,5 kg [660 lb] faydalı yük ile 32 saate kadar 12,8-15,8 km [42.000- 52.000 ft] irtifalarda havada kalabilmektedir.

Şekil 2.2. Altair insansız hava aracı [7]

Perseus B, üç adet turboşarjlı Rotax 914 pistonlu motor kullanmakta olup 18,29 km [60.000 ft] irtifaya çıkmıştır. Ayrıca ERAST programında Perseus-B tahrik sistemi, avionik sistemlerle emir ve kontrol sistem teknolojilerinin kullanım uygunluğunun doğrulanmasına ve olgunlaşmasına yardım etmiştir.

Şekil 2.3. Perseus B insansız hava aracı [7]

General Atomics/Aeronautical Systems şirketi, çift-turboşarjlı Rotax motorlu Altus II aracını da üretmiştir. RQ-1A Predator tipi, askeri keşif uçağının sivil ve çevre bilimi görevlerinde kullanılmak üzere değişiklik yapılmış versiyonudur. Altus II uçuş zarfını ERAST programında hedeflenen noktaya kadar genişletmiştir. 1999'da 15,24 km [50.000 ft] irtifada 8 saat uçmuştur. Baz aldığı askeri tipinden daha yüksek irtifaya çıkabilmektedir.

Şekil 2.4. Altus II insansız hava aracı [7]

Türkiye’de TUSAŞ Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş. (TAI) başta olmak üzere ODTÜ, Baykar Makina, Vestel, Aselsan gibi kurum ve kuruluşlar İHA gövde, motor ve elektronik, algılayıcı, yazılım konularında çalışmalar yapmışlar ve yapmaktadırlar. TAI, on beş yılı aşkın bir süreden bu yana çeşitli insansız hava araçlarını tasarlayıp üretmiş, geliştirdiği MARTI, KEKLİK, TURNA, PELİKAN ve BAYKUŞ gibi özgün ürünleri ile İHA Sistemleri açısından Türkiye’deki en geniş deneyim, altyapı ve bilgi birikimine sahip kuruluş haline gelmiştir. [8]

3. HAVACILIK ALANINDA KULLANILAN MOTORLAR

Günümüzde insanlı veya insansız hava araçlarına gerekli ve yeterli itki kuvveti sağlamak ve dolayısıyla uçmalarını sağlamak amacıyla değişik tip ve güçte motorlar kullanılmaktadır. Uçak güç sistemleri genel olarak hareket yönünün tersine doğru atmosferdeki havayı veya bir yanma sonrası oluşan sıcak gazları iterek itki kuvvetini üretir. Motor tipi ve gücünün seçilmesinde hava aracının görevi ve uçuş profili en önemli etkindir. Motor tipleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Elektrik motorları (çok küçük insansız hava araçları için)
- Pistonlu veya Wankel motorlar
- Gaz türbinli motorlar (turbojet, turbofan, turboprop ve turboşaft)
- Ramjet
- Pulsajet (Pulsejet)
- Scramjet
- Roket
- Nükleer tahrik sistemleri (yaygın değildir)

Bu motorların bir kısmı atmosferdeki havayı kullanan motorlar (pistonlu, turbojet, turbofan, ramjet, pulsajet, scramjet, turboprop ve turboşaft) olup diğer bir kısmı ise hava kullanmayan (roket motorları, nükleer tahrik sistemleri ve elektriksel tahrik sistemleri) motorlardır. Bu çalışmada, İHA'lar için özellikle gaz türbini güç sistemleri incelenmiştir (turbojet, turbofan, turboprop ve turboşaft motorları).

Bazı örnek insansız hava araçları ve motorlarına ait özellikler Çizelge 3.1'de verilmiştir. Genel olarak yüksek hız, irtifa ve belli bir ağırlık seviyesinin üzerindeki İHA'lar için gaz türbinli motorların kullanıldığını söylenebilir. Şekil 3.1-4'te ise yine bazı örnek İHA ve motorlarına ait resimler verilmiştir.

(a)

(b)

Şekil 3.1. Global Hawk insansız hava aracı ve AE3007H turbofan motoru [9]

(a)

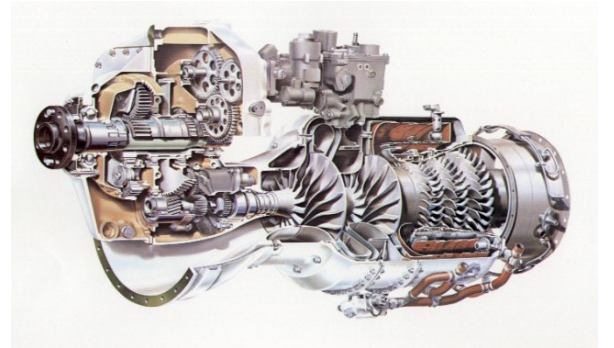

(b)

Şekil 3.2. X-47A insansız hava aracı ve JT15D-5C turbofan motoru [9]

(a)

(b)

Şekil 3.3. Predator B insansız hava aracı ve TPE-331 turboprop motoru [9]

(a)

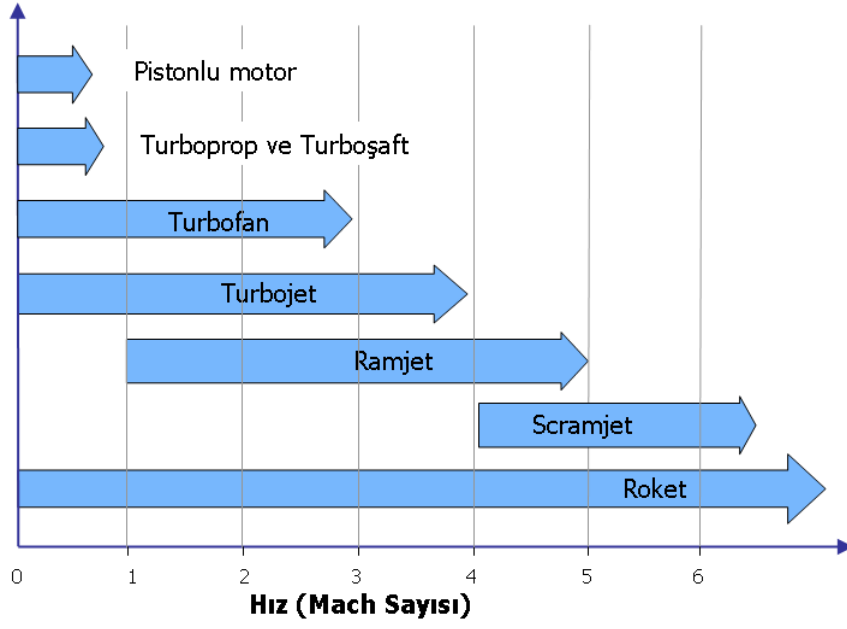
(b)

Şekil 3.4. Predator A insansız hava aracı ve Rotax 914 pistonlu motoru [9]

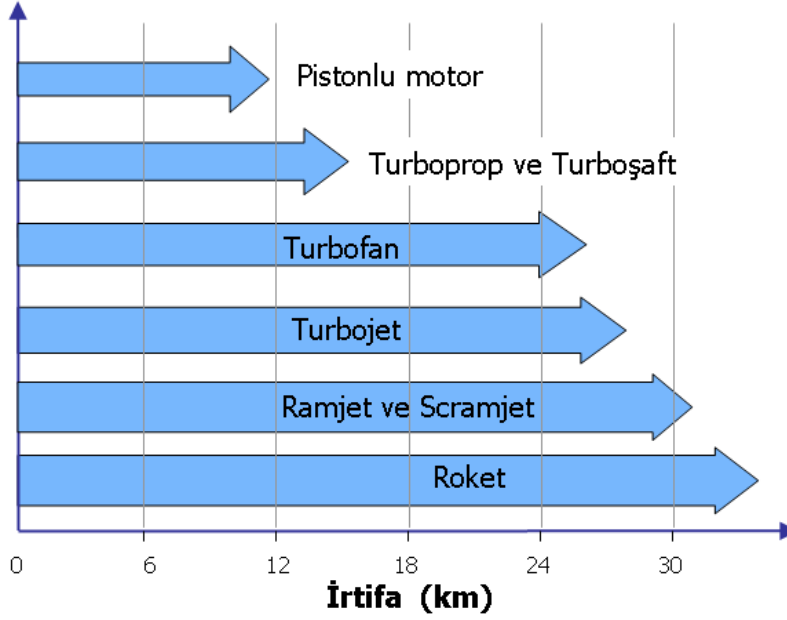
Çizelge 3.1. Örnek insansız hava aracı ve motor özellikleri [9,10]

İHA	Motor	Motor Sayısı	Güç (kW veya N)	Azami İrtifa (m)	Azami Kalkış Ağırlığı (kg)	Azami Hız	Motor Tipi
Altus	Rotax 914	1	86	13716	742	185	İçten Yanmalı
E-Hunter	MotoGuzzi	2	48	6096	955	192	İçten Yanmalı
Persus	Rotax	1	86	7620	1002	128	İçten Yanmalı
Predator A	Rotax 914	1	86	7620	1023	222	İçten Yanmalı
Heron	Rotax 914	1	86	9144	1105	231	İçten Yanmalı
X-47A	JT15D-5C	1	14190		2678	1055	Turbofan
Altair	TPE331	1	522	15850	3182	463	Turboprop
Predator C	FJ44-2	1	10231	18288	3864	740	Turbofan
DarkStar	F129	1	8452		3909	533	Turbofan
Predator B	TPE331	1	522	15240	4545	463	Turboprop
X-45A	F124	1	28024		6818	1056	Turbofan
Global Hawk	AE3007H	1	36876	19812	11636	635	Turbofan

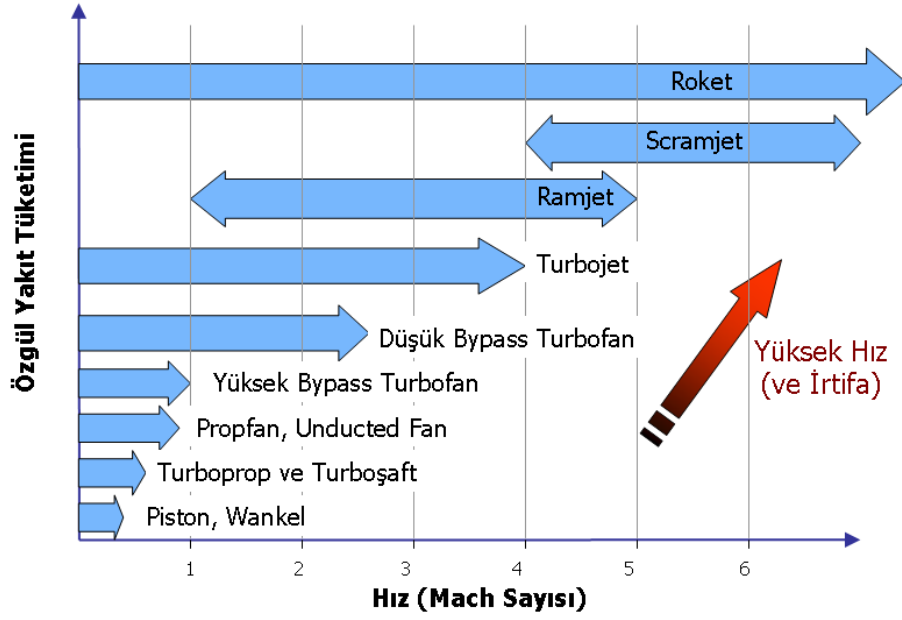
İnsansız hava araçlarında görev uçuş profiline bağlı olarak seçilen motor tipleri insanlı hava araçları ile benzerlik gösterir. Motorların verilen hız ve irtifa şartlarında hava aracının ihtiyacı olan itkiyi veya gücü sağlayabilmesi ve aynı zamanda yakıt tüketimi ile güç grubu ağırlığının olabildiğince düşük olması istenir. Motor güç seviyesi de motor seçimini etkilemektedir. Bazı motor tipleri belli güç aralıklarında yakıt tüketimi ve ağırlık bakımından daha avantajlı olup, bu aralığın dışında avantajını kaybetmektedir. Örneğin, pistonlu motorların yaklaşık 223 kW (300 BG) üzerinde yerini turboprop motorlara bıraktığı söylenebilir. Şekil 3.5 ve 3.8’de motorların hız ile irtifaya göre genel kullanım sınırları verilmiştir. Buna göre düşük hızlarda pervaneli motorların (pistonlu ve turboprop/turboşaft), daha yüksek hızlarda ise sırasıyla turbofan, turbojet ve ramjet’in kullanıldığı görülmektedir. Motor kullanım sınırlarına irtifa açısından bakıldığında (Şekil 3.6) da aynı sıralama geçerlidir.

Şekil 3.5. Motor tipleri ve hıza göre genel kullanım sınırları [11]

Şekil 3.6. Motor tipleri ve irtifaya göre genel kullanım sınırları [11]

Şekil 3.7. Motor tipleri ve özgül yakıt tüketimi karşılaştırması [11]

Motorlar özgül yakıt tüketimi açısından karşılaştırıldıklarında (Şekil 3.7) pervaneli motorlarının (pistonlu ve turboprop/turboşaft) avantajlı olduğu yüksek hız ve irtifa görevlerinde kullanılan motorların ise (sırasıyla turbofan, turbojet, ramjet, roket) daha yüksek yakıt tüketimine sahip olduğu görülmektedir. Motorların tipik özgül yakıt tüketimi aralıkları sayısal olarak Çizelge 3.2’de verilmiştir.

Çizelge 3.2. Motorların tipik özgül yakıt tüketimi aralıkları [21]

Motor Tipi	Özgül Yakıt Tüketimi
Pistonlu	0,2-0,3 kg/(kW.h) [0,33-0,5 lb/(hp.h)]
Wankel	0,27-0,36 kg/(kW.h) [0,45-0,6 lb/(hp.h)]
Turboprop / Turboşaft	0,66-1,25 kg/(kW.h) [0,42-0,75 lb/(hp.h)]
Propfan, Unducted Fan	28-30 kg/(kN.h) [0,28-0,3 lb/(lbf.h)]
Yüksek Bypass Turbofan	30-50 kg/(kN.h) [0,3-0,5 lb/(lbf.h)]
Düşük Bypass Turbofan	50-90 kg/(kN.h) [0,5-0,9 lb/(lbf.h)]
Turbojet	80-140 kg/(kN.h) [0,8-1,4 lb/(lbf.h)]
Ramjet	400-600 kg/(kN.h) [4-6 lb/(lbf.h)]
Scramjet	600-800 kg/(kN.h) [6-8 lb/(lbf.h)]
Roket	8800-1100 kg/(kN.h) [8-11 lb/(lbf.h)]

4. MOTOR PARAMETRİK ÇEVİRİM ANALİZİ

Bu çalışmada insansız hava araçları ve güç grubunun verilen uçuş görev profiline göre seçimi ve boyutlandırması incelenmekte olduğundan ve model olarak turbofan motor kullanan “Global Hawk” örneği seçildiğinden bu çeşit motorların çevrim analizleri detaylı olarak bu bölümde verilmiştir.

Motor tasarımı parametrik çevrim analizi ile başlar. Parametrik çevrim analizinin amacı tasarım kısıtlarına (azami türbin giriş sıcaklığı ve elde edilebilir bileşen verimleri vs.), uçuş şartlarına (ortam hava sıcaklığı ve basıncı, uçuş Mach sayısı) ve tasarım seçimlerine (kompresör ve fan basınç oranı, bypass oranı vs.) göre performans parametrelerini (özellikle özgül itki ve özgül yakıt tüketimi) hesaplamaktır [12].

Çevrim analizi motor içerisinde akan havanın termodinamik davranışının incelenmesidir. Tek tek giriş lülesi, kompresör, yanma odası, türbin, eksoz lülesi gibi bileşenlerin kendileriyle uğraşmak yerine bu bileşenler ürettikleri sonuçlarla karakterize edilirler. Başka bir deyişle, örneğin kompresör sadece toplam basınç oranı ve verim ile tanımlanır. Gerçek bir motorun davranışı ise geometrilere bağlıdır [13].

Çevrim analizinin ilk amacı istenen performans ihtiyacını karşılamada değişik motor bileşenleri için seçilecek karakteristikleri belirlemektir. Örneğin eğer bir kompresör sadece toplam basınç oranı ve verim ile tanımlanmışsa, yapılacak analiz, bu parametrelerin verilen uçuş görev profiline göre iterasyonlar ile en iyi şekilde seçilmesini, sağlar.

4.1. Temel Motor Tasarım Parametreleri

Çevrim analizinde kullanılan parametreler Temel Motor Tasarım Parametreleri olarak tasarımın girdi ve çıktılarını oluşturur. Tipik parametreler Çizelge 4.1’de sıralanmıştır.

Çizelge 4.1. Temel motor tasarım parametreleri [12]

Girdiler	
Uçuş Parametreleri: Uçak sistem parametreleri: Tasarım kısıtları: Yakıt özellikleri: Bileşen özellikleri: Tasarım seçenekleri:	Uçuş Mach sayısı (M), ortam hava sıcaklık (T_{amb}) ve basıncı (P_{amb}). Motordan uçak için çekilen besleme havası (β), uçak hidrolik sistemlerini tahrik için çekilen güç miktarları (C_{T0}) vs. Yakıt ısı değeri (h_{PR}) Motor sıcak bölge soğutması için kullanılan kompresör hava oranları (ϵ), dönmeyen bileşenlerin (hava alığı, difüzör, bypass kanalı, fan-kompresör arası kanal, karıştırıcı vs.) toplam basınç oranları (π), Politropik ve izantropik bileşen (fan, kompresör, türbin vs.) verimleri ile shaft mekanik verimleri (η_{pol} , η , η_m) Fan, kompresör toplam basınç oranları (π_F , π_C), bypass oranı (α), yanma odası çıkışı toplam sıcaklık (T_4), Art yanma sonrası toplam sıcaklık (T_7), karıştırıcı Mach sayısı (M_6) vs.
Çıktılar	
Genel performans: Bileşen davranışı :	Özgül itki (F/\dot{m}_0), özgül yakıt tüketimi (TSFC), yakıt hava oranı (f), itkisel verim (η_P), ısı verim (η_{TH}), motor giriş ve çıkışında hız, sıcaklık ve basınç oranları (V_9/V_0 , P_9/P_0 , T_9/T_0) Türbin sıcaklık ve basınç oranları (τ , π), Fan, kompresör, yanma odası, Art yanma toplam sıcaklık oranları (τ), yanma odası ve Art yanma yakıt hava oranları (f , f_{AB}), karıştırıcı ve lüle hızları (M_{16} , M_{6A} , M_9)

Çizelge 4.2 ve 4.3'te kompresör ve türbin gibi bileşenlerin tasarım parametreleri tipik sayısal değerler olarak ön tasarımda kullanım için verilmiştir [12].

Çizelge 4.2. Eksenel kompresör tasarım parametreleri ve aralığı [12]

Parametre	Tasarım aralığı
<u>Fan veya alçak basınç kompresörü</u>	
kademe başına ΔT	35-55 K [60-100°F]
1 kademe için basınç oranı	1,5-2,0
2 kademe için basınç oranı	2,0-3,5
3 kademe için basınç oranı	3,5-4,5
Hava alığı düzeltilmiş kütleli debi	195-205 kg/(s.m ²) [40-42 lbm/(s.ft ²)]
Azami uç hızı	427-457 m/s [1400-1500 ft/s]
Difüzyon faktörü	0,50-0,55
<u>Yüksek basınç kompresörü</u>	
kademe başına ΔT	35-50 K [60-90°F]
Hava alığı düzeltilmiş kütleli debi	175-185 kg/(s.m ²) [36-38 lb/(s.ft ²)]
Çıkışta göbek/uç (Hub/tip) oranı	0,90-0,92
Çıkışta kenar (rim) hızı	396-457 m/s [1300-1500 ft/s]
Difüzyon faktörü	0,50-0,55
Azami çıkış sıcaklığı	945-1000 K [1700-1800 °R]

Çizelge 4.3. Tipik türbin tasarım parametreleri ve aralığı [12]

Parametre	Tasarım aralığı
<u>Yüksek Basınç Türbini</u>	
Azami AN ²	2,6-3,2x10 ⁷ m ² .rpm ² [4-5x10 ¹⁰ in ² . rpm ²]
Kademe yükleme katsayısı ψ	1,4-2,0
Çıkış Mach sayısı	0,4-0,5
Çıkış girdap (swirl) açısı	0-40°
<u>Alçak Basınç Türbini</u>	
Hava alığı düzeltilmiş kütleli debi	194-214 kg/(s.m ²) [40-44 lb/(s.ft ²)]
Girişte göbek/uç (Hub/tip) oranı	0,35-0,50
Göbekte (hub) azami kademe yüklemesi	2,4
Çıkış Mach sayısı	0,4-0,5
Çıkış girdap (swirl) açısı	0-40°

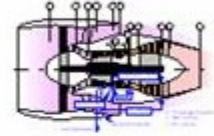
4.2. Çevrim Analizi Yazılımları

Bu çalışmada ortaya çıkan özgün çevrim analizi programının yazımı aşamasında genel yapısına yön vermek ve sonrasında iki yazılım arasındaki

sonuçların kıyaslanması amacıyla bir ticari yazılım olan GasTurb® [14] incelenmiş ve bu yazılımın arayüz ve menüleri Şekil 4.1’de verilmiştir.

GasTurb® yazılımı, gaz türbin performans simülasyonu yapan ticari bir yazılımdır. Tasarlanacak motorun tipine seçilerek program başlatılmaktadır. Buna göre turbojet, turbofan, turboprop ve turboşaft motorlarından biri ile alt versiyon olarak shaft sayısı vb. konfigürasyonu ile birlikte seçilmektedir. Bu seçim aslında hava aracının uçuş görev profiline uygun olduğu düşünülen motor için yapılmaktadır. Örnek olarak çift shaftlı (milli) ayrık akışlı turbofan motor tipi (2 spool unmixed flow turbofan) seçildiğinde Şekil 4.1’deki gibi bir menü görülmektedir. Burada, bu analizde yer alan tasarım parametreleri veya girdileri görülmektedir. Bunlara ek olarak, diğer alt menülerdeki bileşen isimleri seçildiğinde ise kompresör, türbin gibi bileşenlerin tasarım girdileri sayfaları ortaya çıkar.

HPC Efficiency		HPC Design		HPT Efficiency		HPT Clearance	
LPT Efficiency		Test Analysis		Nozzle Calculation			
Basic Data		Air System		Mass Flow Input		LPC Efficiency	
LPC Design							
Flight		Ground					
İrtifa	m	11000					
ISA'dan sıcaklık farkı	K	0					
Nispi nem %		0					
Mach sayısı		0,8					
Hava Alığı Basınç Oranı		0,99					
Gas üretici dPIP (yok-0, ortalama-1)		1					
İç Fan Basınç Oranı		2,5					
Dış Fan Basınç Oranı		1,8					
Komp. Ara duct Basınç Oranı		0,99					
Yük. Basınç Komp. Basınç Oranı		7					
Bypass duct Basınç Oranı		0,98					
Türbin Ara duct ref. Basınç Oranı		0,98					
Bypass Oranı		6					
Yanma Odası Çıkış sıcaklığı	K	1450					
Yanma Odası tasarım verimi		0,9995					
Yanma Odası yükleme katsayısı		1,6					
Yakıt ısı değeri	MJ/kg	43,124					
Besleme (bleed) havası	kg/s	0					
Güç transferi (power offtake)	kW	50					
Yüksek basınç shaft mekanik verimi		0,99					
Alçak basınç shaft mekanik verimi		1					
Yanma Odası Basınç Oranı		0,97					
Türbin çıkış duct Basınç Oranı		0,98					

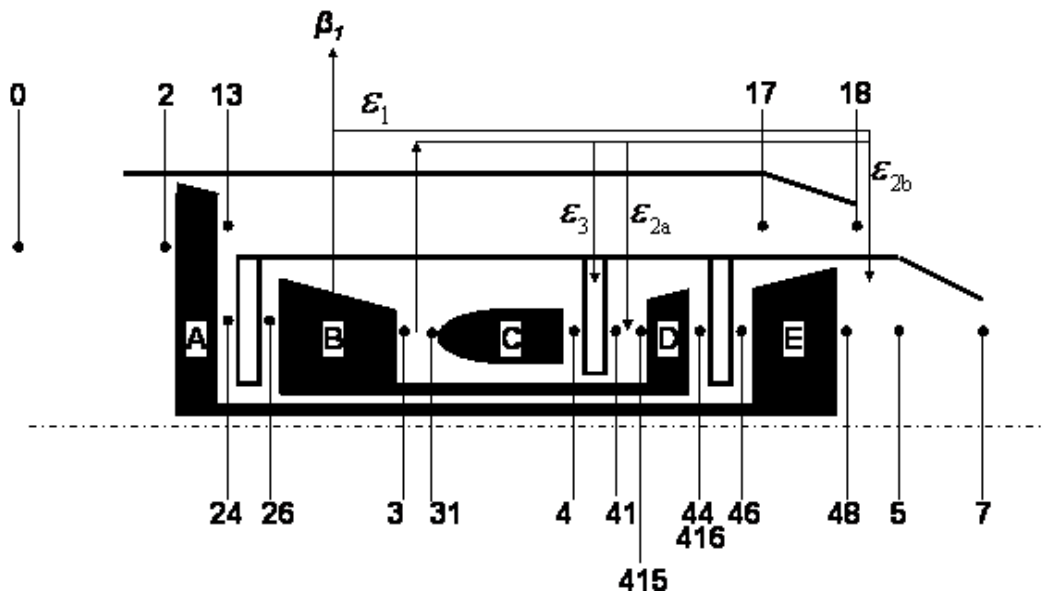
Şekil 4.1. GasTurb® yazılımı tasarım girdileri ekranı [14]

4.3. Turbofan Motor Çevrim Analizi

Bu çalışmada model olarak alınan “Global Hawk” insansız hava aracı görev profili nedeniyle turbofan motoru kullanmaktadır. İlerki bölümlerde verilen özgün insansız hava aracı ve motorunun boyutlandırma yazılımında bir alt program olarak çalışacak motor çevrim analizi yazılımına ihtiyaç vardır. Bu modele uygun olarak bu kısımda turbofan motoru çevrim analizi incelenmiştir.

Şekil 4.2’de verilen turbofan motorun ana bileşenleri sırasıyla fan (A), kompresör (B), yanma odası (C), yüksek basınç türbini (D), alçak basınç türbini (E) ve ondan sonra gelen eksoz lülesi ile motorun fan kısmından önce gelen giriş lülesidir (hava alığı) [31]. Ayrıca Çizelge 4.4’te bu motora ait istasyon numaralandırma sistemi açıklanmıştır.

Bu bölümde kullanılan denklemler genel olarak kaynak [31]’den alınmış olup bazı kısımlarda farklılıklar vardır. Kaynak [31] tasarım girdi parametresi olarak T_{41} ’i (NGV çıkışı toplam sıcaklık) sabit olarak alırken, kaynak [14] T_4 ’ü (yanma odası çıkışı toplam sıcaklık) girdi olarak almaktadır. Kaynak [31] aynı zamanda yakıt hava oranını da T_4 yerine T_{41} değerini kullanarak hesaplamaktadır. T_{41} değerinin NGV’ye gelen soğutma havası miktarına göre değişmesi ve GasTurb® [14] sonuçları ile doğrudan karşılaştırma imkanı olması açısından matematik modellemede kaynak [14]’e göre değişiklik yapılmıştır.

Şekil 4.2. Çift şaftlı ve ayrık akışlı turbofan motoru şematik gösterimi

Çizelge 4.4. Çift şaftlı ve ayrıklı akışlı turbofan motorunun istasyonları [31]

İstasyon no	Açıklama
0	<i>Atmosfer (serbest akım)</i>
2	<i>Fan girişi</i>
13	<i>Fan (bypass akım) çıkışı</i>
17	<i>Bypass kanalı çıkışı</i>
18	<i>Soğuk lüle (bypass) çıkışı (boğaz)</i>
24	<i>Fan çıkışı</i>
26	<i>Fan-Kompresör arası kanal çıkışı</i>
3	<i>Kompresör çıkışı</i>
31	<i>Yanma odası girişi</i>
4	<i>Yanma odası çıkışı</i>
41	<i>NGV çıkışı</i>
415	<i>Yüksek basınç türbini (rotor) girişi</i>
44, 416	<i>Yüksek basınç türbini çıkışı</i>
46	<i>Alçak basınç türbini girişi (türbinler arası kanal sonu)</i>
48	<i>Alçak basınç türbini çıkışı</i>
5	<i>Sıcak lüle girişi</i>
7	<i>Sıcak lüle çıkışı (boğaz)</i>

Çizelge 4.5'teki turbofan çevrim analizi sonuç parametrelerinin hesaplanmasında uygulanan metodoloji, Çizelge 4.6. girdi parametreleri (uçuş parametreleri, uçak sistem parametreleri, tasarım kısıtları, bileşen özellikleri, tasarım seçenekleri) ile (4.1-4.91) denklemlerinin sırayla kullanılmasına dayanmaktadır.

Çizelge 4.5. Turbofan çevrim analizi sonuç parametreleri

Turbofan Çevrim Analizi Sonuç Parametreleri	Açıklama
F_{SL}	<i>Deniz seviyesi, statik, çıplak motor gücü</i>
F_{net}	<i>Verilen şartlarda net itki kuvveti</i>
TSFC	<i>özgül yakıt sarfıyatı</i>
f	<i>Yakıt hava oranı</i>
w_f	<i>Motordaki yakıt akışı</i>
A_{18}	<i>soğuk lüle alanı</i>
A_7	<i>sıcak lüle alanı</i>
M_{18}	<i>soğuk lüle çıkış hızı</i>
M_7	<i>sıcak lüle çıkış hızı</i>
P	<i>Toplam basınç değerleri (tüm istasyonlarda)</i>
T	<i>Toplam sıcaklık değerleri (tüm istasyonlarda)</i>
η	<i>Fan ve kompresör izantropik verimleri</i>
G	<i>Fan ve kompresör için gereken güç miktarları</i>

Çizelge 4.6. Turbofan çevrim analizi girdi parametreleri

Turbofan Çevrim Analizi Girdi Parametreleri	Açıklama
T_{amb}	<i>Dış ortam statik sıcaklığı</i>
P_{amb}	<i>Dış ortam statik basıncı</i>
w_2	<i>Motor girişindeki toplam hava debisi</i>
Mach	<i>Hava aracı uçuş hızı</i>
α	<i>bypass oranı: soğuk akış hava debisi /sıcak akış hava debisi</i>
T_4	<i>Yanma Odası çıkışı toplam sıcaklığı (NGV öncesi)</i>
Π_f	<i>fan toplam basınç oranı</i>
Π_c	<i>kompresör toplam basınç oranı</i>
$\eta_{F,pol}$	<i>fan ve kompresör politropik verimi</i>
$\eta_{T,pol}$	<i>türbin politropik verimi</i>
η_b	<i>yanma odası verimi</i>
η_m	<i>mekanik verim</i>
$\Delta P_{hava-alığı}$	<i>hava alığı toplam basınç kaybı oranı</i>
$\Delta P_{bypass-kanalı}$	<i>fan sonrası bypass kanalı toplam basınç kaybı oranı</i>
$\Delta P_{fk.kanal}$	<i>fan kompresör kanal toplam basınç kaybı oranı</i>
$\Delta P_{difüzör}$	<i>kompresör çıkışındaki yayıcı (difüzör) toplam basınç kaybı oranı</i>
$\Delta P_{y.odası}$	<i>yanma odası toplam basınç kaybı oranı</i>
$\Delta P_{t.kanal}$	<i>yüksek ve alçak basınç türbinleri arası kanal toplam basınç kaybı oranı</i>
$\Delta P_{j.kanal}$	<i>alçak basınç türbini sonrası jet kanal toplam basınç kaybı oranı</i>
N_{cd}	<i>lüle deşarj (discharge) katsayısı</i>
N_{cx}	<i>lüle itki katsayısı</i>
γ_c	<i>özgül ısı oranı, kompresör bölgesi</i>
γ_T	<i>özgül ısı oranı, türbin bölgesi</i>
R	<i>gaz sabiti</i>
C_{PC}	<i>kompresör bölgesi için özgül ısı</i>
C_{PT}	<i>türbin bölgesi için özgül ısı</i>
β_1	<i>kompresör orta kademedan alınan ve müşteri/uçak hattına verilen besleme hava oranı</i>
ε_1	<i>kompresör orta kademedan alınan ve alçak basınç türbini (LPT) çıkışına gönderilen soğutma hava oranı</i>
ε_{2a}	<i>kompresör çıkışından alınan ve yüksek basınç türbini (HPT) girişine verilen soğutma hava oranı</i>
ε_{2b}	<i>kompresör çıkışından alınan ve alçak basınç türbini (LPT) çıkışına gönderilen soğutma hava oranı</i>
ε_3	<i>kompresör çıkışından alınan ve yüksek basınç türbini (HPT) öncesi NGV hattına verilen soğutma hava oranı</i>

Şekil 4.2’de gösterilen çift shaftlı (milli) ve ayırık akışlı turbofan motorun matematik modeli (4.1-91)’de verilmiştir:

$$T_0 = T_{amb} \left[1 + \left(\frac{\gamma - 1}{2} \right) M^2 \right] \quad (4.1)$$

T_0 : “0” istasyonunda toplam sıcaklık (K)

T_{amb} : Dış ortam statik sıcaklığı (K)

γ : özgül ısı oranı

$$P_0 = P_{amb} \left[1 + \left(\frac{\gamma - 1}{2} \right) M^2 \right]^{\frac{\gamma}{\gamma - 1}} \quad (4.2)$$

P_0 : “0” istasyonunda toplam basınç (kPa)

P_{amb} : Dış ortam statik basıncı (kPa)

M : Uçuş hızı (mach sayısı)

Hava Alığı:

$$T_2 = T_0 \quad (4.3)$$

Toplam sıcaklık sabit kalır.

$$P_2 = P_0 (1 - \Delta P_{hava_aligi}) \quad (4.4)$$

ΔP_{hava_aligi} : Hava alığı toplam basınç kaybı oranı

Fan bileşeni değerleri:

$$\eta_2 = \frac{(\Pi_F)^{\frac{\gamma_C - 1}{\gamma_C}} - 1}{(\Pi_F)^{\frac{\gamma_C - 1}{\gamma_C * \eta_{F,pol}}} - 1} \quad (4.5)$$

η_2 : Fan izantropik verimi

γ_C : Özgül ısı oranı, kompresör bölgesi

$\eta_{F,pol}$: Fan politropik verimi

$$\eta_{12} = \eta_2 \quad (4.6)$$

Fan çıkışı (T_{24} , T_{13}) toplam sıcaklıkları:

$$T_{24} = T_2 \left(1 + \frac{1}{\eta_2} (\Pi_F^{\frac{\gamma-1}{\gamma}} - 1)\right) \quad (4.7)$$

Π_F : Fan toplam basınç oranı

$$T_{13} = T_{24} \quad (4.8)$$

Fan çıkışı (P_{24} , P_{13}) toplam basınçları:

$$P_{24} = P_2 \Pi_F \quad (4.9)$$

$$P_{13} = P_{24} \quad (4.10)$$

Soğuk akış ve sıcak akış hava debileri:

$$w_{24} = \frac{w_2}{1 + \alpha} \quad (4.11)$$

α : bypass oranı (soğuk akış hava debisi / sıcak akış hava debisi)

w_2 : toplam hava debisi (kg/s);

w_{24} : sıcak akış hava debisi (kg/s)

$$C_{corr} = \frac{\delta \left[1 + \left(\frac{\gamma-1}{2}\right) M^2\right]^{\frac{\gamma}{\gamma-1}}}{\left[\theta \left(1 + \left(\frac{\gamma-1}{2}\right) M^2\right)\right]^{\frac{1}{2}}} \quad (4.12)$$

$$C_{corr} = \frac{P_0 / P_{SL}}{[T_0 / T_{SL}]^{\frac{1}{2}}} \quad (4.13)$$

C_{corr} : Hava aracının irtifa ve hız şartları için motor toplam hava debisini (w_2) düzeltme çarpanıdır, deniz seviyesi ve statik şartlarda kullanmaya gerek yoktur.

δ : Bulunulan irtifadaki statik hava basıncının deniz seviyesi statik hava basıncına oranı (P_{amb}/P_{SL})

θ : Bulunulan irtifadaki statik hava sıcaklığının deniz seviyesi statik hava sıcaklığına oranı (T_{amb}/T_{SL})

$$w_{13} = w_2 - w_{24} \quad (4.14)$$

w_{13} : soğuk akış hava debisi (kg/s)

Fan için gereken güç miktarını hesaplanması:

$$G_2 = w_2 C_{PC} (T_{13} - T_2) \quad (4.15)$$

G_2 : Fan için gereken güç (KW)

C_{PC} : kompresör bölgesi için özgül ısı (kJ/kg.K)

Bypass kanalı sonunda toplam sıcaklık ve basınç değerleri:

$$T_{17} = T_{13} \quad (4.16)$$

$$P_{17} = P_{13} (1 - \Delta P_{bypass_kanalı}) \quad (4.17)$$

$$w_{17} = w_{13} \quad (4.18)$$

$\Delta P_{bypass_kanalı}$: Bypass kanalı toplam basınç kaybı oranı

Fan-Kompresör arası kanal sonu değerleri:

$$T_{26} = T_{24} \quad (4.19)$$

$$P_{26} = P_{24} (1 - \Delta P_{fk.kanal}) \quad (4.20)$$

$$w_{26} = w_{24} \quad (4.21)$$

Kompresör çıkışı değerleri:

$$\eta_{26} = \frac{(\Pi_C)^{\frac{\gamma_c - 1}{\gamma_c}} - 1}{(\Pi_C)^{\frac{\gamma_c - 1}{\gamma_c * \eta_{C,pol}}} - 1} \quad (4.22)$$

η_{26} : Kompresör izantropik verimi

$\eta_{C,pol}$: Kompresör politropik verimi

Π_C : Kompresör toplam basınç oranı

$$T_3 = T_{26} \left(1 + \frac{1}{\eta_{26}} (\Pi_C^{\frac{\gamma-1}{\gamma}} - 1)\right) \quad (4.23)$$

$$P_3 = P_{26} \Pi_C \quad (4.24)$$

Kompresör orta kademededen alınan besleme ve soğutma havalarının çıkarırsak:

$$w_3 = w_{26} - w_{26}(\beta_1 + \varepsilon_1) \quad (4.25)$$

β_1 : Kompresör orta kademededen alınan ve uçak sistemlerine verilen besleme hava oranı

ε_1 : Kompresör orta kademededen alınan ve alçak basınç türbini (LPT) çıkışına gönderilen soğutma hava oranı

$$T_{besleme} = \frac{T_3 + T_{26}}{2} \quad (4.26)$$

$T_{besleme}$: Kompresör orta kademe besleme toplam sıcaklığı (K)

$$G_{26} = w_3 C_{PC}(T_3 - T_{26}) + (w_{26} - w_3) C_{PC}(T_{besleme} - T_{26}) \quad (4.27)$$

G_{26} : Kompresör için gereken güç (KW)

Kompresör çıkışı yayıcı (difüzör):

Toplam sıcaklık değişmez, toplam basınç kayıp oranı dahilinde azalır. Hava debisi de alınan soğutma havası nedeniyle azalır.

Kompresör orta kademededen alınan ve yüksek basınç türbini soğutma hattına verilen besleme hava oranı;

$$T_{31} = T_3 \quad (4.28)$$

$$P_{31} = P_3 \quad (4.29)$$

$$w_{31} = w_3 - w_{26}(\varepsilon_{2a} + \varepsilon_{2b} + \varepsilon_3) \quad (4.30)$$

ε_{2a} : Kompresör çıkışından alınan ve yüksek basınç türbini (HPT) girişine verilen soğutma hava oranı

ε_{2b} : Kompresör çıkışından alınan ve alçak basınç türbini (LPT) çıkışına gönderilen soğutma hava oranı

ε_3 : Kompresör çıkışından alınan ve yüksek basınç türbini (HPT) öncesi NGV (türbin giriş kılavuz kanatçıkları) hattına verilen soğutma hava oranı

Yanma odası ve türbin öncesi NGV istasyonu:

$$P_4 = P_{31} (1 - \Delta P_{y.odası}) \quad (4.31)$$

f, yakıt hava oranı hesaplaması:

$$f_1 = 0,10118 + (2,00376e-05)(700 - T_{31}) \quad (4.32)$$

$$f_2 = 3,7078e-03 - (5,2368e-06)(700 - T_{31}) - (5,2632e-06)T_4 \quad (4.33)$$

$$f_3 = (8,889e-08) \text{ abs}(T_4 - 950) \quad (4.34)$$

$$f = (f_1 - (f_1^2 + f_2)^{1/2} - f_3) / \eta_b \quad (4.35)$$

T_4 : Yanma odası çıkış toplam sıcaklığı

η_b : yanma odası verimi

$$w_f = f (w_{31} + w_{26} \varepsilon_3) \quad (4.36)$$

w_f : yakıt debisi (kg/s)

$$w_4 = w_{31} + w_f \quad (4.37)$$

w_4 : yanma odası sonrası (NGV öncesi) hava debisi

$$w_{41} = w_{31} + w_{26} \varepsilon_3 + w_f \quad (4.38)$$

w_{41} : NGV sonrası hava debisi

T_{41} , NGV sonrası toplam sıcaklık:

$$T_{41} = \frac{(w_4 C_{PT} T_4 + w_{26} \varepsilon_3 C_{PC} T_{31})}{w_{41} C_{PT}} \quad (4.39)$$

$$P_{41} = P_4 \quad (4.40)$$

NGV sebebiyle toplam basınç kaybı olmadığı farz edilmiştir.

İstasyon 415, Yüksek basınç türbini girişi:

$$w_{415} = w_{41} + w_{26} \varepsilon_{2a} \quad (4.41)$$

$$T_{415} = \frac{(w_{41} C_{PT} T_{41} - w_{26} \varepsilon_{2a} C_{PC} T_{31})}{w_{415} C_{PT}} \quad (4.42)$$

$$P_{415} = P_{41} \quad (4.43)$$

Yüksek basınç türbini:

$$G_{415} = G_{26} / \eta_m \quad (4.44)$$

G_{415} : yüksek basınç türbini güç miktarı

η_m : mekanik verim

$$T_{416} = T_{415} - G_{415} / (w_{415} C_{PT}) \quad (4.45)$$

C_{PT} : türbin bölgesi için özgül ısı

Π_T (Türbine toplam basınç oranı) 4 farz ederek yüksek basınç türbini izantropik verimi hesabı:

$$\eta_{415} = \frac{1 - \Pi_T^{\frac{(1-\gamma_T) \eta_{T,pol}}{\gamma_T}}}{1 - \Pi_T^{\frac{1-\gamma_T}{\gamma_T}}} \quad (4.46)$$

η_{415} : yüksek basınç türbini izantropik verimi

γ_T : özgül ısı oranı, türbin bölgesi

$$\Pi_T = \frac{e^{\frac{\log\left(1 - \frac{T_{415} - T_{416}}{\eta_{415} T_{415}}\right)}{1 - \gamma_T}}}{\gamma_T} \quad (4.47)$$

Denklem (4.46) ve (4.47)'i 3-5 kez iterasyon ile tekrar edilirse Π_T ve η_{415} değerleri yakınsatılıp bulunur.

yüksek basınç türbin çıkışı toplam basınç:

$$P_{416} = P_4 / \Pi_T \quad (4.48)$$

$$w_{416} = w_{415} \quad (4.49)$$

$$P_{44} = P_{416} \quad (4.50)$$

Bu bölgede ek soğutma havası verilmediğinden:

$$T_{44} = T_{416} \quad (4.51)$$

$$W_{44} = W_{416} \quad (4.52)$$

Türbinler arası kanal:

Toplam sıcaklık değişmez, ancak toplam basınç kaybı oranında azalır.

$$T_{46} = T_{44} \quad (4.53)$$

$$P_{46} = P_{416} (1 - \Delta P_{t.kanal}) \quad (4.54)$$

$$W_{46} = W_{44} \quad (4.55)$$

Alçak basınç türbini:

$$G_{46} = G_2 / \eta_m \quad (4.56)$$

G_{46} : alçak basınç türbini güç miktarı

$$T_{48} = T_{46} - G_{46} / (W_{44} C_{PT}) \quad (4.57)$$

$\Pi_T=4$ kabul edilerek alçak basınç türbini izantropik verimi iterasyon başlangıcı için hesaplanabilir:

$$\eta_{46} = \frac{1 - \Pi_T \frac{(1-\gamma_T) \eta_{T.pol}}{\gamma_T}}{1 - \Pi_T \frac{1-\gamma_T}{\gamma_T}} \quad (4.58)$$

η_{46} : alçak basınç türbini izantropik verimi

$\eta_{T.pol}$: türbin politropik verimi

$$\Pi_T = \frac{e^{\log\left(1 - \frac{T_{44} - T_{48}}{\eta_{46} T_{44}}\right)}}{1 - \gamma_T} \quad (4.59)$$

Denklem (4.58) ve (4.59), 3-5 kez iterasyon ile tekrar edilirse alçak basınç türbininde Π_T ve η_{46} değerleri bulunur.

Alçak basınç türbin çıkışı:

$$P_{48} = P_{46} / \Pi_T \quad (4.60)$$

$$w_{48} = w_{46} \quad (4.61)$$

Sıcak lüle girişi hava debisi için alçak basınç türbin çıkışına verilen soğutma havası eklenir:

$$w_5 = w_{48} + w_{26} \varepsilon_1 + w_{26} \varepsilon_{2b} \quad (4.62)$$

$$T_5 = \frac{w_{48} C_{PT} T_{48} + w_{26} \varepsilon_1 C_{PC} T_{besleme} + w_{26} \varepsilon_{2b} C_{PC} T_{31}}{w_5 C_{PT}} \quad (4.63)$$

$$P_5 = P_{48} (1 - \Delta P_{j.kanal}) \quad (4.64)$$

Soğuk lüle:

soğuk lüle basınç oranı:

$$P_{17}/P_{amb} \quad (4.65)$$

soğuk lüle boğulmuş (choked) basınç oranı:

$$P_{17}/P_{18s,c} = \left[\frac{1 + \gamma_c}{2} \right]^{\left(\frac{\gamma_c}{\gamma_c - 1} \right)} \quad (4.66)$$

$P_{17}/P_{amb} > P_{17}/P_{18s,c}$ ise soğuk lüle boğulmuş (choked) durumdadır ve M_{18} (Mach sayısı) bire eşittir.

$P_{18s,c}$ ise (4.66)'dan hesaplanabilir.

Boğulmuş soğuk lüle çıkışı statik sıcaklık:

$$T_{18s,c} = \left[\frac{T_{17}}{1 + \frac{\gamma_c - 1}{2}} \right] \quad (4.67)$$

$$a_{18} = \left[\gamma_c R T_{18s,c} \right]^{\frac{1}{2}} \quad (4.68)$$

a_{18} : soğuk lüle çıkışı ses hızı

R : gaz sabiti

$$A_{18,c} = \frac{0.001w_{17}}{N_{cd} \frac{P_{17}}{(T_{17})^{1/2}} \left(\frac{\gamma_C}{R}\right)^{1/2} \left(\frac{\gamma_C + 1}{2}\right)^{\frac{-\gamma_C - 1}{2(\gamma_C - 1)}}} \quad (4.69)$$

$A_{18,c}$: boğulmuş soğuk lüle alanı (m²)

$$F_C = w_{17} a_{18} + A_{18,c} N_{cd} (P_{18s,c} - P_{amb}) 1000 \quad (4.70)$$

F_C : Soğuk akış itkisi, boğulmuş (N)

Eğer soğuk lüle boğulmamış ise M_{18} (Mach sayısı) bire eşit değildir:

$$M_{18} = \left[\frac{2}{\gamma_C - 1} \left[\left(\frac{P_{amb}}{P_{17}} \right)^{\frac{1-\gamma_C}{\gamma_C}} - 1 \right] \right]^{\frac{1}{2}} \quad (4.71)$$

$$T_{18s} = \left[\frac{T_{17}}{1 + \frac{\gamma_C - 1}{2} M_{18}^2} \right] \quad (4.72)$$

$$a_{18} = [\gamma_C R T_{18s}]^{\frac{1}{2}} \quad (4.73)$$

$$F_C = w_{17} a_{18} M_{18} \quad (4.74)$$

F_C : Soğuk akış itkisi, boğulmamış (N)

Sıcak lüle:

$$T_7 = T_5 \quad (4.75)$$

$$w_7 = w_5 \quad (4.76)$$

sıcak lüle basınç oranı:

$$P_5/P_{amb} \quad (4.77)$$

sıcak lüle boğulmuş (choked) basınç oranı:

$$P_5/P_{7s,c} = \left[\frac{1 + \gamma_c}{2} \right]^{\left(\frac{\gamma_c}{\gamma_c - 1} \right)} \quad (4.78)$$

$P_5/P_{amb} > P_5/P_{7s,c}$ ise sıcak lüle boğulmuş (choked) durumdadır ve M_7 (Mach sayısı) bire eşittir. $P_{7s,c}$ ise (4.78)'den hesaplanabilir.

boğulmuş soğuk lüle çıkışı statik sıcaklık:

$$T_{7s,c} = \left[\frac{T_5}{1 + \frac{\gamma_T - 1}{2}} \right] \quad (4.79)$$

$$a_7 = \left[\gamma_T R T_{7s,c} \right]^{\frac{1}{2}} \quad (4.80)$$

a_7 : sıcak lüle çıkışı ses hızı

$$A_{7,c} = \frac{0.001 w_5}{N_{cd} \frac{P_5}{(T_5)^{1/2}} \left(\frac{\gamma_T}{R} \right)^{1/2} \left(\frac{\gamma_T + 1}{2} \right)^{\frac{-\gamma_T - 1}{2(\gamma_T - 1)}}} \quad (4.81)$$

$A_{7,c}$: boğulmuş sıcak lüle alanı

N_{cd} : lüle deşarj katsayısı

$$F_H = w_5 a_7 + A_{7,c} N_{cd} (P_{7s,c} - P_{amb}) 1000 \quad (4.82)$$

F_H : Sıcak akış itkisi, boğulmuş

Eğer sıcak lüle boğulmamış ise M_7 (Mach sayısı) bire eşit değildir:

$$M_7 = \left[\frac{2}{\gamma_T - 1} \left[\left(\frac{P_{amb}}{P_5} \right)^{\frac{1 - \gamma_T}{\gamma_T}} - 1 \right] \right]^{\frac{1}{2}} \quad (4.83)$$

$$T_{7s} = \left[\frac{T_5}{1 + \frac{\gamma_T - 1}{2} M_7^2} \right] \quad (4.84)$$

$$a_7 = [\gamma_T R T_{7s}]^{1/2} \quad (4.85)$$

$$F_H = w_7 a_7 M_7 \quad (4.86)$$

F_H : Sıcak akış itkisi, boğulmamış (N)

$$V_{uçak} = M_0 (\gamma_C R T_{amb})^{1/2} \quad (4.87)$$

$V_{uçak}$: Uçak hızı (m/s)

M_0 : Uçak hızı (Mach sayısı)

$$F_{net} = (F_H + F_C) N_{cx} - w_2 V_{uçak} \quad (4.88)$$

F_{net} : Net itki kuvveti veya çıplak itki (N)

N_{cx} : Lüle itki katsayısı

F_H , lüle boğulma durumuna göre (4.82) veya (4.86), F_C ise (4.70) veya (4.74) kullanarak hesaplanır.

$$TSFC = w_{fuel} / F_{net} \quad (4.89)$$

İtki özgül yakıt tüketimi (TSFC), yakıt akışının (w_{fuel}) net itki kuvvetine (F_{net}) bölünmesiyle elde edilir.

$$F_{installed} = F_{net} c_{install} \quad (4.90)$$

Motorun uçağa takılmasıyla birtakım kayıplar oluşmakta ve itki azalmaktadır. Bu kayıpların etkisini içeren ve yerleşmiş itki ($F_{installed}$) ise net itki kuvvetinin (F_{net}) itki oranı yerleşme katsayısı ($c_{install}$) ile çarpımından oluşur.

$$TSFC_{installed} = TSFC / c_{install} \quad (4.91)$$

Motorun uçağa takılmasıyla oluşan kayıplar, itki azalmasına sebep olurken, özgül yakıt tüketimini de (denklem 4.89) etkiler. Yerleşmiş özgül yakıt tüketimi ($TSFC_{installed}$) şeklinde ifade edilen bu parametre itki özgül yakıt tüketiminin itki oranı yerleşme katsayısına ($c_{install}$) bölünmesiyle elde edilir (denklem 4.91).

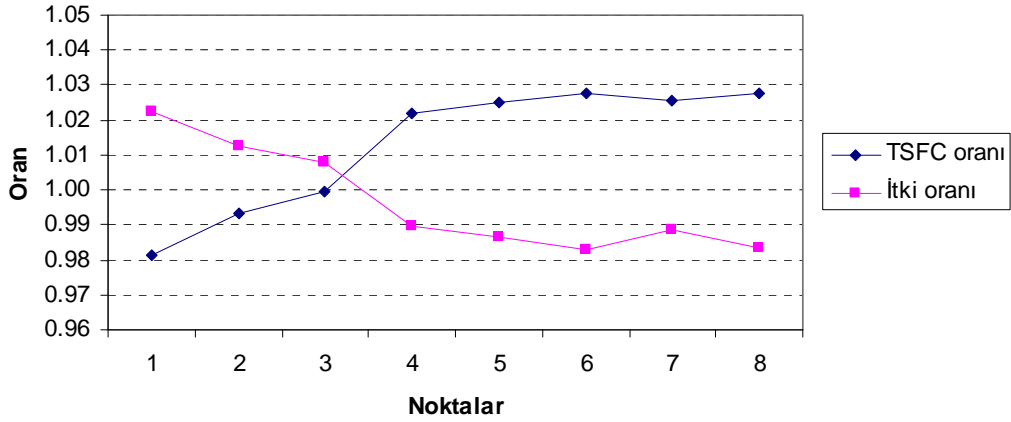
V_{18}/V_7 (soğuk lüle çıkış hızı/ sıcak lüle çıkış hızı) oranı 0,74 civarında olmalıdır [14]. Bu çalışmada üst limit 1,2 olarak kabul edilmiştir.

4.4. Motor Çevrim Analizi Sonuç ve Karşılaştırmaları

Önceki bölümde yer alan çevrim analizi denklemleri kullanılarak yazılan analiz yazılımı Çizelge 4.7’de verilen 8 noktada test amaçlı olarak çalıştırılmış ve sonuçlar aynı noktalar ve aynı motor hava debisi değerleri için karşılaştırılmıştır. Çizelge 4.7 ve Şekil 4.3’te görüldüğü gibi azami %2,8 oranında farklılıklar (hata oranı) tespit edilmiştir. Özgül yakıt tüketimindeki (TSFC) farklılığın yakıt hava oranı formülasyonundaki farklılıktan gelebileceği, itkideki farklılığın ise GasTurb® yazılımında verilmeyen bazı ek düzeltme faktörlerinden gelebileceği kabul edilmiştir.

Çizelge 4.7. Özgün çevrim analiz yazılımı ve GasTurb® ile sonuçların karşılaştırılması

Girdiler			Özgün Yazılım sonuçları		GasTurb® sonuçları		Hata Oranı	
Nokta	Hız (Mach)	İrtifa (km)	İtki (N)	TSFC [g/(kN*s)]	İtki (N)	TSFC [g/(kN*s)]	İtki	TSFC
1	0	0	42099	10,93	41180	11,14	1,022	0,981
2	0,2	3	25881	13,72	25560	13,82	1,013	0,993
3	0,4	5	18795	16,34	18650	16,35	1,008	1,000
4	0,4	10	10255	17,15	10360	16,78	0,990	1,022
5	0,6	15	4696	19,32	4760	18,85	0,987	1,025
6	0,8	15	4874	21,03	4960	20,46	0,983	1,028
7	0,6	20	2135	19,33	2160	18,85	0,988	1,025
8	0,8	20	2213	21,03	2250	20,46	0,984	1,028

Şekil 4.3. Özgün çevrim analiz yazılımı ve GasTurb® ile sonuçların karşılaştırılması

4.5. Motor Ağırlık Korelasyonları

Motor ön tasarımında çevrim analizlerinde elde edilen itki, yakıt tüketimi, toplam basınç ve sıcaklıklar gibi parametrelere ek olarak bunlara bağlı olan motor ağırlık değerinin tahmin edilebilmesi de önemlidir. Bu konu oldukça karmaşık ve ülke ile şirketlerin teknoloji ve tecrübe seviyelerine bağlı olduğundan, bu çalışma dahilinde, mevcut ticari motorlar esas alınarak ampirik formüller geliştirilmiştir.

Çizelge E.1’de [21] itki, hava debisi, toplam basınç oranı, bypass oranı, türbin giriş sıcaklığı, motor kuru ağırlığı gibi motor özellikleri verilmiştir. Bu özellikler literatürde bazı farklılıklara (değişik kaynaklarda motor gücü, toplam basınç oranı, bypass oranı vb. değerlerinde bir miktar farklılıklar vardır) sahip olsa da bu çalışma için kaynak [21]’deki değerler kullanılmıştır. Aşağıda listelenen yedi parametrenin motor kuru ağırlığının hesaplanmasında kullanılabilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmış ve matematiksel bağıntılar elde edilmeye çalışılmıştır.

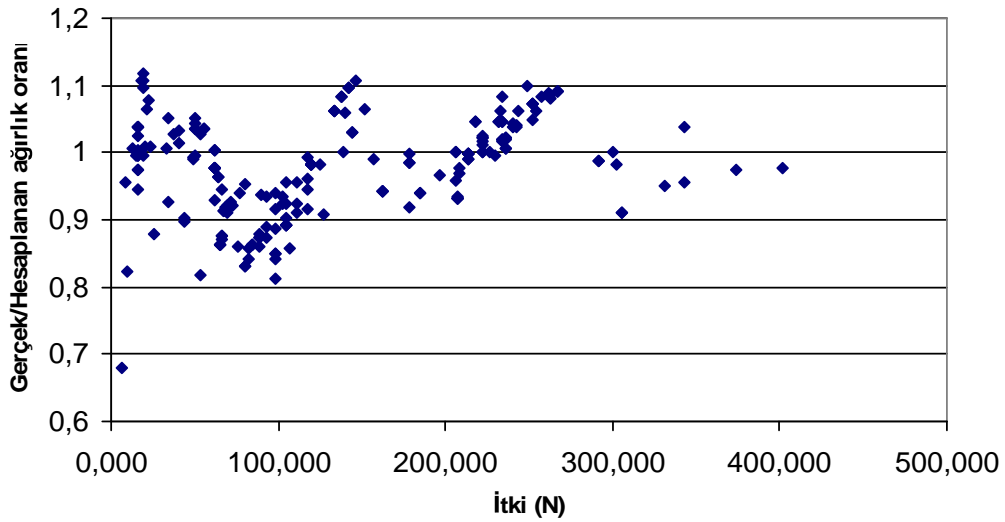
- İtki
- Özgül yakıt tüketimi
- Hava debisi
- Toplam basınç oranı
- Fan basınç oranı
- Bypass Oranı
- Türbin giriş sıcaklığı

Çizelge E.1’de verilen değerler kullanılıp, çeşitli regresyon analizleri yapıldığında en iyi korelasyon sağlayan parametrelerin yukarıda sayılan yedi parametreden dört tanesi (itki, hava debisi, motor toplam basınç oranı ve bypass oranı) olduğu saptanmıştır. Türbin giriş sıcaklığı kaynaklarda sadece 10-15 motor için verildiğinden ve denemelerde de kötü korelasyon sonuçları verdiğinden bu aşamada kullanılamamıştır. Regresyon analizleri sonucunda elde edilen en iyi denklemler (4.92-93)’te verilmiştir. Bu denklemler kullanılarak hesaplanan motor ağırlıklarındaki hata payları Şekil 4.4’te görüldüğü gibi genel olarak +%10, -%20 aralığındadır.

$$W_{E,1} = (-4,866 + 20,958F_{SL} - 1,09 \dot{m} + 7,816\Pi_C\Pi_F - 14,333\alpha) \quad (4.92)$$

$$W_{E,2} = (495,63 + 4,209F_{SL} + 4,075 \dot{m} + 9,048\Pi_C\Pi_F - 102,5\alpha) \quad (4.93)$$

Yukarıdaki denklemlerde $W_{E,1}$ ve $W_{E,2}$ motor kuru ağırlığı (kg) olup sırasıyla 1000 kg altı ve üzeri motorlar için ayrı ayrı kullanıldığında daha iyi sonuç vermektedir. F_{SL} , deniz seviyesi statik itki (kN); \dot{m} , hava debisi (kg/s); Π_C , kompresör basınç oranı; Π_F , fan basınç oranı; α , bypass oranını temsil etmektedir.

Şekil 4.4. Gerçek ve hesaplanan motor ağırlık değerleri oranı

Elde edilen motor ağırlık denklemlerinde kaynaklardaki yetersiz veri nedeniyle türbin giriş sıcaklığı veya yanma odası çıkış sıcaklığı parametresi olmaması bir eksiklik gibi görülse de hava debisi değerleri bu eksikliği belli bir ölçüde telafi etmektedir. Zira, yanma odası çıkış sıcaklığı artırıldığında motorların

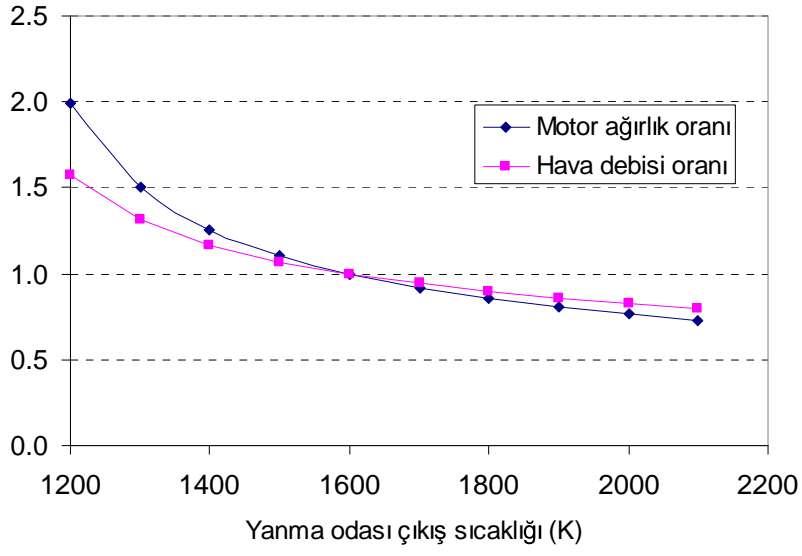
itki seviyesi artmakta ya da aynı itki seviyesi için hava debisini azaltarak daha küçük ve dolayısıyla daha hafif bir motor tasarlanabilmektedir. Yani aynı itki değerindeki motorlar için hava debisi, yanma odası çıkış sıcaklığı ile doğrudan ilişkilidir.

Yanma odası çıkış sıcaklığının motor ağırlığına ve hava debisine etkisi GasTurb® yazılımı çıktıları kullanılarak araştırılmıştır. Bu amaçla bir motor modeli üzerinden yanma odası çıkış sıcaklığını arttırıp hava debisini azaltarak aynı itkiyi veren motorlar hesaplanmış ve GasTurb®’te verilen ağırlıkları tablolanmıştır. Çizelge 4.8 ve Şekil 4.5 incelendiğinde motorun ağırlığının 1200-2100 K aralığında, 1600 K referansına göre 1200 K’da yaklaşık iki katına çıkabildiği, 2100 K’da ise %27 azaldığı görülmektedir. Benzer şekilde, hava debisi 1200-2100 K aralığında 1600 K referansına göre 1200 K’da yaklaşık %57 artmakta, 2100 K’da ise %21 azalmaktadır.

Sonuç olarak, motor ağırlığını tahmin etmede dört temel parametrenin (itki, hava debisi, motor toplam basınç oranı ve bypass oranı) en iyi korelasyon oluşturduğu görülmüştür (denklem 4.92-93).

Çizelge 4.8. Yanma odası çıkış sıcaklığı-motor ağırlığı ilişkisi

Y.Odası çıkış sıcaklığı (K)	Hava Debisi (kg/s)	Motor Ağırlığı (kg)	İtki (kN), 15000m, 0,6 Mach	Motor ağırlık oranı	Hava debisi oranı
1200	205,5	1480,2	4,71	1,994	1,572
1300	171,9	1120,1	4,71	1,509	1,315
1400	152,7	934,8	4,71	1,259	1,168
1500	139,9	820,2	4,71	1,105	1,070
1600 (ref.)	130,7	742,3	4,71	1,000	1,000
1700	123,3	683	4,71	0,920	0,943
1800	117,3	636,8	4,71	0,858	0,897
1900	112,3	600,2	4,71	0,809	0,859
2000	107,9	569	4,71	0,767	0,826
2100	104,1	542,9	4,71	0,731	0,796

Şekil 4.5. Yanma odası çıkış sıcaklığı ile motor ağırlığı ve hava debisi ilişkisi

5. İNSANSIZ HAVA ARACI BOYUTLANDIRILMASI

İnsansız hava araçları boyutlandırması için genel hava araçları ağırlık denklemleri mürettebat ve yolcu ile ilgili kısımlar çıkartılarak ($W_{mür}=0$, $W_{pass}=0$) kullanılabilir [15]. Denklem (5.1-4)'te ağırlıkla ilgili ifadeler yer almaktadır.

$$W_0 = W_e + W_{PL} + W_f + W_{misc} \quad (5.1)$$

W_0 , Araç toplam ağırlığı; W_e , Araç boş ağırlığı; W_{PL} , faydalı ticari yük ağırlığı; W_f , yakıt ağırlığı; W_{misc} , çeşitli teçhizat vb. ağırlığıdır.

$$W_e = W_{airframe} + W_{lg} + W_{eng} + W_{sys} \quad (5.2)$$

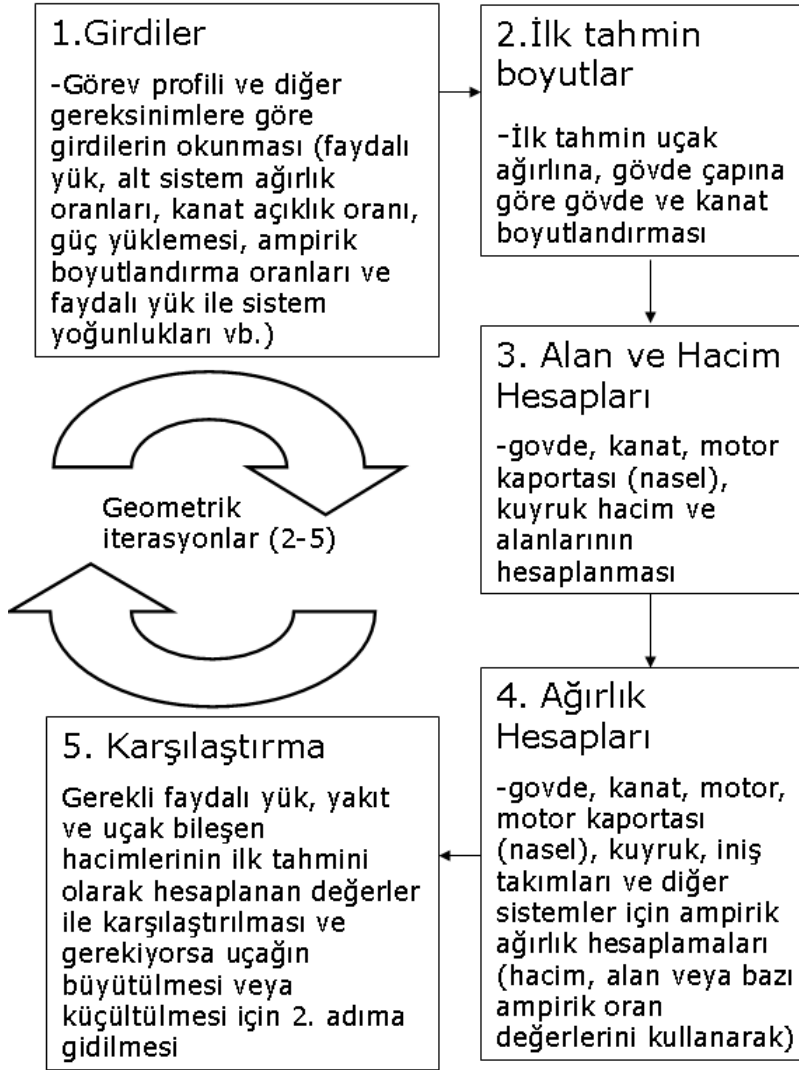
$W_{airframe}$, motorsuz çıplak gövde ağırlığı; W_{lg} , iniş takımları ağırlığı; W_{eng} , güç grubu veya motor ağırlığı; W_{sys} , hava aracı sistemleri ağırlığıdır. (5.1)'den:

$$W_e = W_0 - \left(W_0 \frac{W_f}{W_0}\right) - \left(W_0 \frac{W_{misc}}{W_0}\right) - W_{PL} \quad (5.3)$$

Şeklinde ifade edilirken, donatılmış güç grubu ağırlığı da:

$$W_{eng,inst} = W_0 \left(\frac{F_{SL}}{W_0} \right) \left(\frac{W_{eng,inst}}{W_{eng,uninst}} \right) \quad (5.4)$$

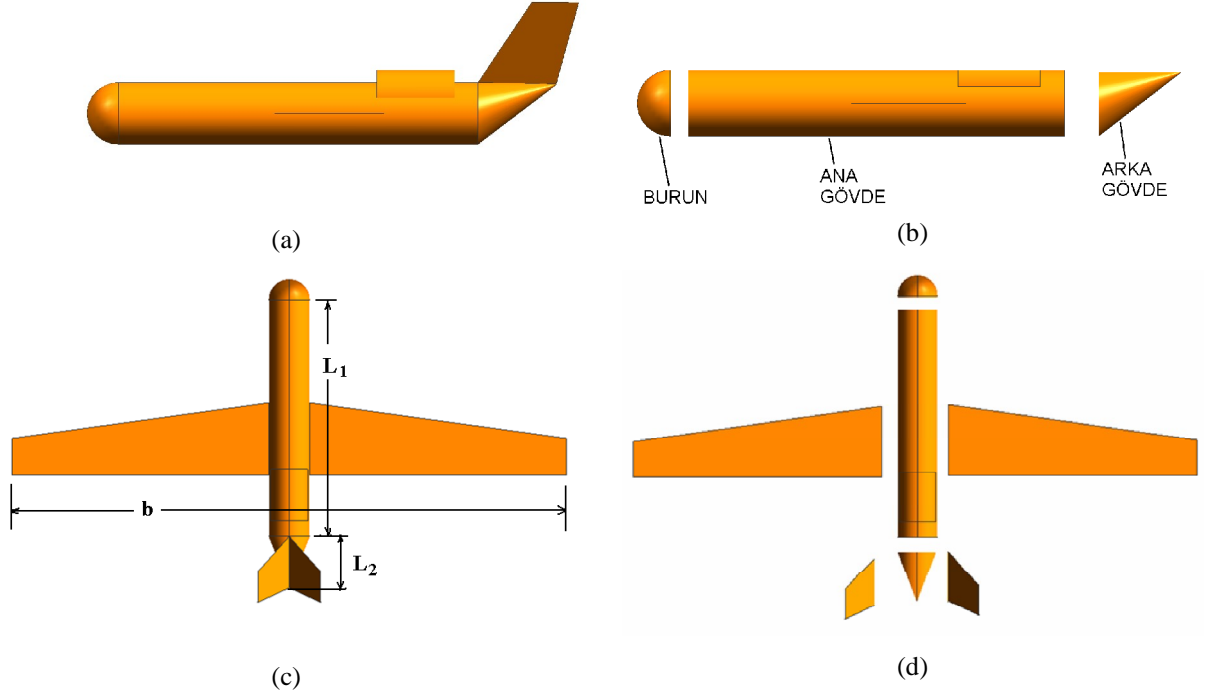
Yukarıda, $W_{eng,inst}$, donatılmış (installed) güç grubu ağırlığı; $W_{eng,uninst}$, çıplak (uninstalled) güç grubu ağırlığı; F_{SL} , deniz seviyesi itkiyi göstermektedir.

Şekil 5.1. İHA boyutlandırmasında kullanılan yöntemin akış şeması

İHA boyutlandırması için kullanılan yöntemin akış şeması Şekil 5.1’de verilmiştir. İHA’nın toplam hacim, alan ve sonunda ağırlık hesaplamaları başta faydalı yük olmak üzere, yakıt ve uçak alt sistemleri için gerekli hacimlere dayalı olarak ve tekrarlanan (iteratif) surette yapılmaktadır.

Bir hava aracı gövde (fuselaj) geometrisi basitleştirme amacıyla silindir, küre, koni gibi en temel geometrik şekillerle tanımlanabilir [4]. Bu çalışma kapsamında Şekil 5.2’de verilen hava aracı gövdesi sırasıyla yarım küre, silindir ve eğik bir koniden oluşmaktadır. Bu hava aracının toplam hacim ve alan formülasyonu (5.5-21)’de verilmiştir.

Şekil 5.2. Basitleştirilmiş örnek insansız hava aracı geometrisi

Gövde burun kısmı yarım küreden oluşmaktadır. Sırasıyla hacim ve alan denklemleri:

$$V_{g.burun} = \frac{1}{12} \pi D_G^3 \quad (5.5)$$

$$S_{g.burun} = \frac{1}{2} \pi D_G^2 \quad (5.6)$$

şeklinde yazılabilir.

Yukarıdaki iki denklemde D_G , gövde çapını temsil etmektedir. Alan denkleminde sadece küresel alan hesaba katılmıştır, düzlemsel kısım içeride kaldığından uçak ıslak alanı içinde yer almamaktadır.

Ana gövde kısmı bir silindirden oluşmaktadır. Sırasıyla hacim ve alan denklemleri:

$$V_{g.ana} = \frac{1}{4} \pi D_G^2 L_1 \quad (5.7)$$

$$S_{g.ana} = \pi D_G L_1 \quad (5.8)$$

Yukarıdaki iki denklemde L_1 , gövde silindirik kısmın uzunluğunu temsil etmektedir. Alan denklemine ise sadece eğrisel alan hesaba katılmıştır, düzlemsel kısım uçak ıslak alanı içinde yer almamaktadır.

Gövde arka kısmı bir koniden oluşmaktadır. Sırasıyla hacim ve alan denklemleri:

$$V_{g.arka} = \frac{1}{12} \pi D_G^2 L_2 \quad (5.9)$$

$$S_{g.arka} = \frac{1}{2} \pi D_G L_2 \sqrt{L_2^2 + D_G^2} \quad (5.10)$$

Yukarıdaki iki denklemde L_2 , konik kısım gövde uzunluğunu temsil etmektedir. Alan denklemine ise sadece konik alan hesaba katılmıştır, düzlemsel kısım uçak ıslak alanı içinde yer almamaktadır. Toplam gövde hacmi ve ıslak alanı (5.11-12)'de verilmiştir.

$$V_{gövde} = \frac{1}{12} \pi D_G^3 + \frac{1}{4} \pi D_G^2 L_1 + \frac{1}{12} \pi D_G^2 L_2 \quad (5.11)$$

$$S_{gövde} = \frac{1}{2} \pi D_G^2 + \pi D_G L_1 + \frac{1}{2} \pi D_G L_2 \sqrt{L_2^2 + D_G^2} \quad (5.12)$$

Motor, motor kaportası içerisinde bulunmaktadır ve bir silindirden oluştuğu kabul edilebilir. Motor kaportası için sırasıyla hacim ve alan formülleri (5.13-14)'teki gibidir:

$$V_{mot.kap.} = \frac{1}{4} \pi D_N^2 L_N \quad (5.13)$$

$$S_{mot.kap.} = \pi D_N L_N C_{IA} \quad (5.14)$$

Yukarıdaki iki denklemde L_N , motor kaportası uzunluğunu; D_N , motor kaportası çapını; C_{IA} , ıslak alan sabitini temsil etmektedir. C_{IA} , motor kaportası kanada bağlı ise 1,0; motor kaportası gövdeye bitişik ise 0,5 (Global Hawk gibi), motor gövdenin tamamen içinde ise 0 olarak alınır. Denklem (5.14)'te sadece eğrisel alan hesaba katılmıştır, düzlemsel kısım uçak ıslak alanı içinde yer almamaktadır.

AR , kanat açıklığı oranı, kanat açıklığının, kanat alanına bölünmesiyle (5.15)'teki ifade elde edilir:

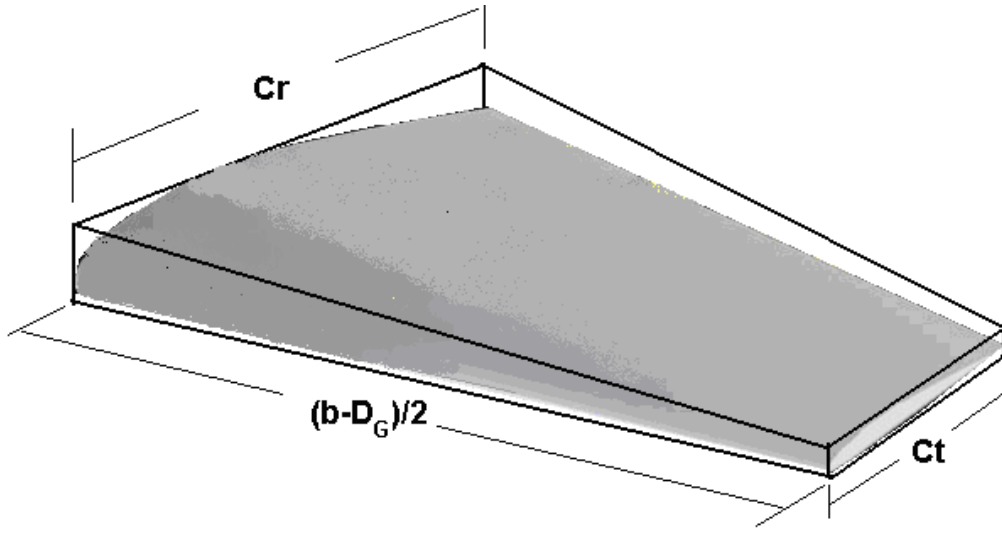
$$AR = \frac{b^2}{S} \quad (5.15)$$

WL , kanat yüklemesi, uçak toplam ağırlığının, kanat alanına bölünmesiyle elde edilir:

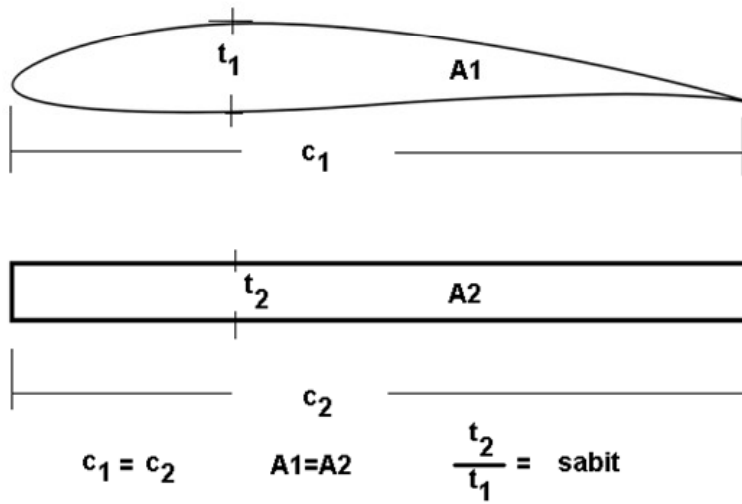
$$WL = \frac{W_0}{S} \quad (5.16)$$

Kanat açıklığı (b), uçak toplam ağırlığı, kanat açıklığı oranı ve kanat yüklemesi cinsinden ifade edilebilir:

$$b = \sqrt{\frac{W_0}{WL}} AR \quad (5.17)$$

Şekil 5.3. Kanat hacmi hesabı için basitleştirilmiş kesik piramit gösterimi

Şekil 5.4. Veter kesit alanı eşdeğeri bir dikdörtgenin kalınlık oranı gösterimi

λ , sivrilik oranı, kanat ucu veter uzunluğunun (C_t), kanat kökü veter uzunluğuna (C_r) bölünmesiyle bulunur:

$$\lambda = (C_t/C_r) \quad (5.18)$$

$$C_t = \lambda C_r \quad (5.19)$$

$$C_r = \frac{2S}{b(1 + \lambda)} \quad (5.20)$$

Kanat hacminin %45-50 oranında bir kısmı yakıt depolama amacıyla kullanılmaktadır [16]. Şekil 5.4'te gösterildiği gibi ortalama kanatçık kalınlığı yaklaşık olarak bir çok yaygın kanatçık tipi için azami kanatçık kalınlığının %60'ı kadardır ($t_2/t_1=0,6$) [17].

$$V_{kanat} = \frac{t_2}{3t_1} \frac{C_r^3 - C_t^3}{C_r - C_t} (b - D_G) \quad (5.21)$$

Denklem (5.21)'de kanat hacmini hesaplamak için kesik piramit hacim formülü ile veter eşdeğer kalınlık oranı (t_2/t_1) kullanılabilir (Şekil 5.3-3).

Bu bölümdeki ampirik ağırlık formülleri (5.22-26), kaynak [15]'ten alınmış ve metrik birimlere çevrilmiştir.

$$W_{kanat} = 0,0213 (W_{dg} N_z)^{0,557} S^{0,649} AR^{0,5} (t/c)^{-0,4} (1 + \lambda)^{0,1} \\ * (\cos \Lambda)^{-1,0} S_{csw}^{0,1} \quad (5.22)$$

$$W_{y.kuyruk} = 0,0516 K_{uhl} (1 + F_w / B_h)^{-0,25} W_{dg}^{0,639} N_z^{0,1} S_{ht}^{0,75} L_t^{-1,0} \\ * K_y^{0,704} (\cos \Lambda_{ht})^{-1,0} A_h^{0,166} (1 + S_e / S_{ht})^{0,1} \quad (5.23)$$

$$W_{d.kuyruk} = 0,0033 (1 + H_t / H_v)^{0,225} W_{dg}^{0,556} N_z^{0,536} L_t^{-0,5} S_{vt}^{0,5} K_z^{0,875} \\ * (\cos \Lambda_{vt})^{-1} A_v^{0,35} (t/c)_{root}^{-0,5} \quad (5.24)$$

$$W_{gövde} = 0,6094 K_{door} K_{Lg} (W_{dg} N_z)^{0,5} L^{0,25} S_f^{0,302} (1 + K_{ws})^{0,04} (L/D)^{0,10} \quad (5.25)$$

$$W_{mot.kap.} = 1,3445 K_{ng} N_{Lt}^{0,10} N_w^{0,294} N_z^{0,119} W_{ec}^{0,611} N_{en}^{0,984} S_n^{0,224} \quad (5.26)$$

Denklem (5.22-26)'da geçen değişkenlerin tanımı aşağıdaki gibidir:

AR , kanat açıklığı oranı

A_h , yatay kuyruk açıklığı oranı

A_v , dikey kuyruk açıklığı oranı

B_h , yatay kuyruk açıklığı

B_w , kanat açıklığı

D , gövde çapı

F_w , yatay kuyruk bölgesinde gövde çapı

H_t , uçak gövdesi üzerindeki yatay kuyruk yüksekliği

H_v , uçak gövdesi üzerindeki dikey kuyruk yüksekliği

K_{door} , kapı tipi faktörü (kargo kapısı yoksa 1,0; bir yan kargo kapısı durumunda 1,06; iki yan kargo kapısı durumunda 1,12; arka kabuk kapı durumunda 1,12 ve iki yan kargo kapısı ile birlikte arka kabuk kapı olması durumunda 1,25)

K_{Lg} , gövdeye bağlı ana iniş takımı için 1,12; aksi halde 1,0

K_{ng} , pılona bağlı motor kaportası için 1,12; aksi halde 1,0

K_p , pervaneli motor için 1,4; aksi halde 1,0

K_{tr} , ters iticili (thrust reverser) motor için 1,18; aksi halde 1,0

K_{uht} , tümü hareketli yatay kuyruk için 1,143; aksi halde 1,0

K_{ws} , $0,75[1 + 2\lambda]/(1 + \lambda)(B_w \tan \Lambda / L)$

K_y , uçak yunuslama eğrilik yarıçapı ($\cong 0,3L_t$)

K_z , uçak sapma eğrilik yarıçapı ($\cong L_t$)

L , gövde uzunluğu (radom ve kuyruk kapağı hariç)

L_t , kuyruk uzunluğu (MAC'taki kanat çeyreğinden MAC'daki kuyruk çeyreğine)

N_{en} , motor sayısı

N_{Lt} , motor kaportası uzunluğu

N_w , motor kaportası genişliği

N_z , sınır yük faktörünün 1,5 katı olarak hesaplanan nihai yük faktörü

S , kanat alanı

S_{csw} , kanat kontrol yüzeyinin alanı

S_e , elevator alanı

S_f , gövde ıslak alanı

S_{ht} , yatay kuyruk alanı

S_n , motor kaportası ıslak alanı

S_{vt} , dikey kuyruk alanı

W_{dg} , uçuş tasarım ağırlığını (%50-60 yakıt ile)

$W_{d.kuyruk}$, dikey kuyruk ağırlığı

W_{ec} , motor ve içeriğinin ağırlığını (motor kaportası başına)

$$(\cong 2,331W_{eng}^{0.901} K_p K_{tr})$$

W_{eng} , motor ağırlığı

$W_{gövde}$, gövde ağırlığı

W_{kanat} , kanat ağırlığı

$W_{mot.kap.}$, motor kaportası ağırlığı (motor hariç)

$W_{y.kuyruk}$, yatay kuyruk ağırlığı

λ , sivrilik oranı

Λ , %25 MAC'da (ortalama aerodinamik veter) kanat ok açısı (sweep angle)

Λ_{ht} , %25 MAC'da yatay kuyruk ok açısı (sweep angle)

Λ_{vt} , %25 MAC'da dikey kuyruk ok açısı (sweep angle)

İniş takımları ağırlık oranı için kaynak [15] Tablo 15.2'de ulaştırma uçakları, savaş uçakları ve genel havacılık uçakları için değerler verilmiştir. Global Hawk İHA'sı için ulaştırma uçakları en yakın geometri olarak kabul edilmiş ve tablodaki "0,043"değeri kullanılmıştır. Uçak sistem ağırlık oranı (elektronik, mekanik ve hidrolik sistemler) toplam uçak ağırlığının %6'sı olarak kabul edilmiştir. Çizelge 5.1'de bu gibi bazı tasarım parametrelerine ait aralıklar verilmiştir. Bu aralıklar İHA'nın görev profiline, motor tipine ve tasarımcı firmanın sahip olduğu teknolojilere göre değişmektedir.

Çizelge 5.1. İHA boyutlandırma tasarım parametreleri ve tipik aralıklar [4,9,10,15]

Parametre	Tasarım aralığı	Örnekler
<i>AR</i>	15-25	Global Hawk : 25; Predator B: 17,5; Altair: 23,5
<i>Yakıt ağırlık oranı (pistonlu)</i>	0,1-0,4	Predator A: 0,28; Pioneer: 0,16
<i>Yakıt ağırlık oranı (gaz türbinli)</i>	0,3-0,6	Global Hawk : 0,566; Altair: 0,47
<i>İHA boş ağırlık oranı (pistonlu)</i>	0,3-0,8	Predator A: 0,51; Heron: 0,55
<i>İHA boş ağırlık oranı (gaz türbinli)</i>	0,3-0,5	Global Hawk : 0,36; Predator B: 0,44; Altair: 0,44
<i>Faydalı yük ağırlık oranı (pistonlu)</i>	0,05-0,35	Pioneer: 0,16; Predator A: 0,2
<i>Faydalı yük ağırlık oranı (gaz türbinli)</i>	0,07-0,15	Global Hawk : 0,07; Predator B: 0,09
<i>İniş takımları ağırlık oranı</i>	0,033-0,057	[15]
<i>Uçak elektronik, mekanik ve hidrolik sistemleri ağırlık oranı</i>	0,05-0,07	[4]

6. HAVA ARACI PERFORMANSI

Uçak tasarımı aerodinamik, yapı, malzeme, güç sistemleri vb. birçok değişik teknolojinin birleşimidir. Uçağın performansı tasarımına dayanır ve tasarım değişikliklerine göre değişir. Bir uçağın performans tahmini, verilen veya belirlenen şartlarda tırmanma oranı, azami hız, verilen yakıt miktarı için kat edebileceği mesafeler ve iniş ile kalkış için gerekli pist uzunlukları gibi bazı değerlerin hesaplamasını gerektirir [18].

Tasarımın ileri seviyelerinde performansın en hassas tahmini için yoğun sayısal veriye ihtiyaç olmasına rağmen, bu çalışmada kullanılan denklemler ve veriler ön tasarım çalışması için yeterli olan basit ve temel denklemler ile veriler olacaktır.

6.1. Hava Aracı Performans Hesaplamaları

Şekil 6.1'de verilen örnek uçuş profiline göre uçuş mesafeleri ve süreleri (6.1-5)'te verilmiştir [26].

$$R_F = R_{CL} + R_{CR} + R_D \quad (6.1)$$

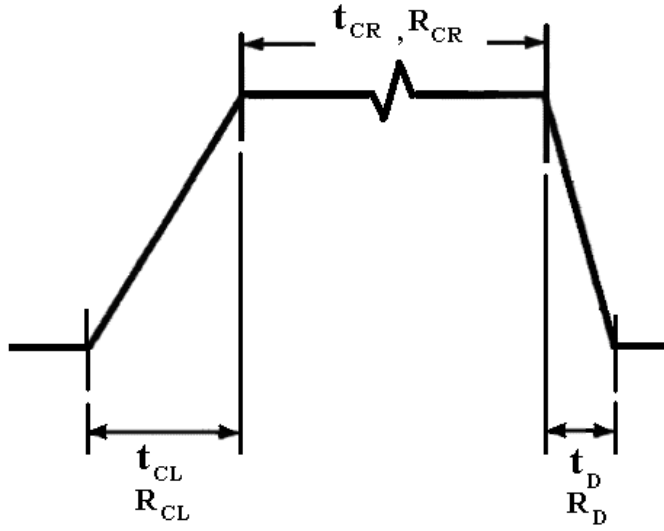
$$t_F = t_{CL} + t_{CR} + t_D \quad (6.2)$$

$$t_B = t_F + t_{GR} \quad (6.3)$$

$$R_{CR} = \frac{V}{C} \frac{L}{D} \ln \frac{W_{i-1}}{W_i} \quad (6.4)$$

$$t_{CR} = \frac{L/D}{C} \ln \frac{W_{i-1}}{W_i} \quad (6.5)$$

Denklem (6.4), sabit hız ve irtifa için tadil edilmiş Breguet menzil formülüdür [26]. R_F , uçuş etap uzunluğu (menzil); R_{CL} , tırmanma mesafesi (yatayda); R_{CR} , seyir menzili; R_D , alçalma mesafesi (yatayda); t_F , uçuş süresi; t_{CL} , tırmanma süresi; t_{CR} , seyir esnasında havada kalış süresi; t_D , alçalma süresi; t_B , blok uçuş süresi (takozdan takozla geçen süre); t_{GR} , yer manevraları süresi (kalkış ve iniş taksi); V , uçak hızı; C , özgül yakıt tüketimi; L , taşıma kuvveti; D , sürüklenme kuvveti; W , uçak ağırlığı

Şekil 6.1. Uçuş mesafe ve süreleri gösterimi

$$c_{d_0} = c_{f_e} \frac{S_{wet}}{S} \quad (6.6)$$

c_{d_0} , parazit sürüklenme katsayısı (sıfır taşıma); c_{f_e} , Eşdeğer sürüklenme katsayısı; S_{wet} , ıslak alan; S , kanat alanıdır [15].

$$c_d = c_{d_0} + \frac{c_l^2}{\pi A R e} \quad (6.7)$$

c_d , sürüklenme katsayısı; c_l , taşıma katsayısı; AR , kanat açıklığı oranı; e , Oswald verimi olarak ifade edilmektedir.

Eşdeğer sürüklenme katsayısı Çizelge 6.1'de verilmiştir. Ancak ıslak alan ve kanat alanının geometriye göre hesaplanması gerekir.

Çizelge 6.1. Eşdeğer sürüklenme katsayısı [15]

	c_{f_e} - sesaltı
Ticari ulaştırma uçakları	0,0030
Askeri kargo uçakları	0,0035
Sesüstü seyahat uçakları	0,0025
Jet deniz uçakları	0,0040

$$E_{\max} = \left(\frac{L}{D} \right)_{\max} = \frac{1}{2 \sqrt{\frac{c_{d_0}}{\pi A Re}}} \quad (6.8)$$

$$c_{l_{E_{\max}}} = \sqrt{\pi A Re c_{d_0}} = \sqrt{\frac{c_{d_0}}{k}} \quad (6.9)$$

$$E_{\max} = \frac{c_{l_{E_{\max}}}}{2c_{d_0}} = \frac{1}{2 \sqrt{c_{d_0} k}} \quad (6.10)$$

E_{\max} veya $(L/D)_{\max}$, maksimum fines; c_{d_0} , parazit sürükleme katsayısı (sıfır taşıma); AR, kanat açıklığı oranı; e, Oswald verimi; k ise $(\pi A Re)$ olarak ifade edilmektedir [27].

$$v = \frac{F - D}{W} V \quad (6.11)$$

Denklem (6.11)'deki v , düşey hız yada tırmanma oranı; V, uçak hızı; F, itki; D, sürükleme kuvveti; W, uçak ağırlığıdır [15].

$$q = \frac{1}{2} \rho V^2 \quad (6.12)$$

$$q = \frac{1}{2} \gamma P M^2 \quad (6.13)$$

$$M = \sqrt{\frac{2q}{\gamma P}} \quad (6.14)$$

Yukarıdaki denklemlerde q, dinamik basınç; γ , özgül ısı oranı; ρ , hava yoğunluğu; V, uçak hızı; P, statik hava basıncı; M, Mach sayısıdır.

$$c_l = \frac{W_0}{qS} \quad (6.15)$$

c_l , taşıma katsayısı; W_0 , azami uçak ağırlığını; q, dinamik basınç; S, kanat alanıdır.

6.2. Görev Noktalarında Ağırlık Hesaplamaları

Global Hawk keşif görev profiline uygun olarak belirlenen görev noktaları Çizelge 6.2'de verilmiştir (Şekil 1.4'ten alınmıştır). Hava aracı yerde ilk çalıştırmayı takiben yakıt harcamaya başlar. Bu anlamda motorların tükettiği yakıt

menzil, keşif süresi ve görev noktalarında uçağın toplam ağırlığını belirler. Denklem (6.16-27) kaynak [4]'ten alınmıştır.

Çizelge 6.2. Global Hawk insansız hava aracı uçuş görev profili [4,5]

Nokta	Görev Adımı
0	İlk çalıştırma
1	Taksi sonu
2	Kalkış sonu, ilk tırmanma başlangıcı, deniz seviyesinden 15240 m (50000 ft) irtifaya kadar
3	İlk tırmanma sonu
4	İntikal seyri başlangıcı, 15240 m (50000 ft) irtifadan, 18288 m (65000 ft) irtifaya seyir esnasında tırmanma
5	İntikal seyri sonu
6	Keşif başlangıcı, 18288 m (65000 ft) irtifada
7	Keşif sonu
8	Dönüş seyri başlangıcı
9	Dönüş seyri sonu, 18288 m (65000 ft) irtifadan, 15240 m (50000 ft) irtifaya seyir esnasında alçalma
10	İniş bekleme başlangıcı
11	İniş

İniş, Etap 11:

$$W_{11} = W_0 - W_{fuel} + W_{fuel,reserve} \quad (6.16)$$

W_{11} , iniş öncesi uçak toplam ağırlığını; W_0 , azami uçak ağırlığını; W_{fuel} , toplam yakıt ağırlığını; $W_{fuel,reserve}$, yedek yakıt ağırlığını ifade etmektedir [4,15]. Kaynak [34]'te Global Hawk İHA için, yedek yakıt miktarı şartı 1 saatlik uçuş için yeterli yakıt olarak verilmiştir. Bu süre toplam görev süresi yaklaşık 33 saat olan İHA'nın %3 yakıtına eşdeğerdir.

İniş bekleme başlangıcı, Etap 10:

$$W_{10} = W_{11} + m_{fuel} t_{10} \quad (6.17)$$

$$W_9 = W_{10} \quad (6.18)$$

W_{10} , iniş bekleme öncesi uçak toplam ağırlığını; \dot{m}_{fuel} , yakıt akışını; t_{10} , iniş bekleme süresini ifade etmektedir.

Taksi:

$$W_1 = W_0 - \dot{m}_{fuel} t_1 \quad (6.19)$$

W_1 , çalıştırma ve taksi sonrası uçak toplam ağırlığını; \dot{m}_{fuel} , yakıt akışını; t_1 , taksi süresini ifade etmektedir.

Kalkış:

$$W_2 = W_1 - \dot{m}_{fuel} t_2 \quad (6.20)$$

W_2 , kalkış sonrası uçak toplam ağırlığını; \dot{m}_{fuel} , yakıt akışını; t_2 , kalkış süresini ifade etmektedir.

$$W_3 = W_2 - \dot{m}_{fuel} t_3 \quad (6.21)$$

$$t_3 = \frac{h}{v} \quad (6.22)$$

W_3 , tırmanma sonrası uçak toplam ağırlığını; \dot{m}_{fuel} , yakıt akışını; t_3 , tırmanma süresini; h tırmanma sırasında hedeflenen irtifa farkını; v , düşey hız ya da tırmanma oranını ifade etmektedir.

$$W_8 = W_9 * e^{\frac{R}{V} \frac{C_{ave}}{(L/D)_{ave}}} \quad (6.23)$$

Denklem (6.4) düzenlenerek (6.23) elde edilir. W_8 , dönüş seyri öncesi uçak toplam ağırlığını; R , dönüş seyri mesafesi; V , uçak hızı; C_{ave} , dönüş seyri başı ve sonunda ortalama özgül yakıt tüketimi; $(L/D)_{ave}$, dönüş seyri başı ve sonunda ortalama fines; W_9 , dönüş seyri sonu uçak ağırlığını ifade etmektedir. Fines dönüş seyri başında belli olmadığından dönüş seyri sonu değeri gibi yaklaşık bir değer alınarak 3-5 iterasyon ile bulunabilir.

$$W_5 = W_4 * e^{\frac{-R}{V} \frac{C_{ave}}{(L/D)_{ave}}} \quad (6.24)$$

W_5 , gidiş seyri sonu uçak toplam ağırlığı denklem (6.23)'ye benzer olarak bulunur [4,15]. R , gidiş seyri mesafesi; V , uçak hızı; C_{ave} , gidiş seyri başı ve

sonunda ortalama özgül yakıt tüketimi; $(L/D)_{ave}$, gidiş seyri başı ve sonunda ortalama fines; W_4 , gidiş seyri başındaki uçak ağırlığını ifade etmektedir. Fines gidiş seyri sonunda belli olmadığından gidiş seyri başı değeri gibi yaklaşık bir değer alınarak 3-5 iterasyon ile bulunabilir.

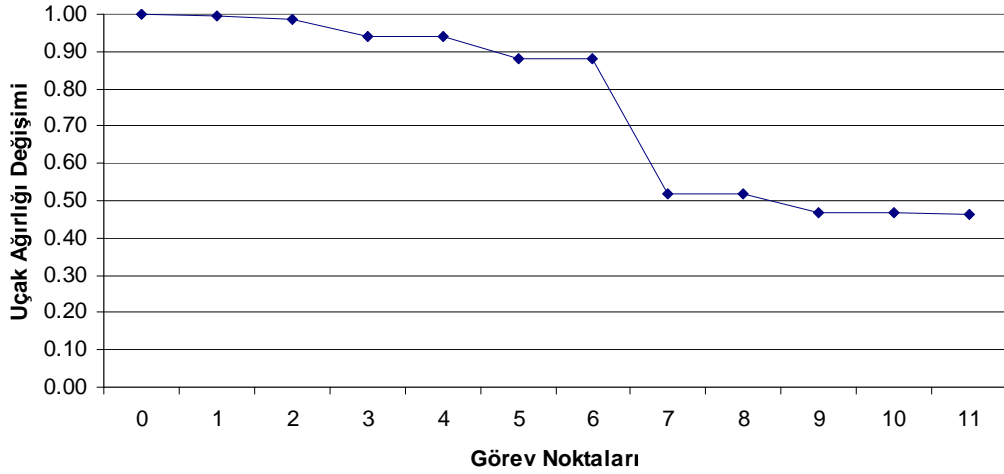
Ayrıca bazı noktalarda ağırlık yönünden değişiklik yoktur [4]:

$$W_7 = W_8 \quad (6.25)$$

$$W_4 = W_3 \quad (6.26)$$

$$W_6 = W_5 \quad (6.27)$$

Yukarıdaki modele göre uçuş esnasında İHA'nın toplam ağırlık değişim oranı tipik olarak Şekil 6.2'de gösterilmiştir. Yakıtın kullanılmasından kaynaklanan ağırlık değişiminin en fazla olduğu yer Çizelge 6.2'de verilen 6-7 görev noktaları arasında (keşif esnasında) olduğu dikkati çekmektedir.

Şekil 6.2. Uçuş esnasında İHA'nın toplam ağırlık değişim oranı

7. TURBOFAN MOTORLU İHA BOYUTLANDIRMA YAZILIMI

Bu çalışmada insansız hava araçları ve güç grubunun verilen uçuş görev profiline göre seçimi ve boyutlandırması incelenmekte olup, görev profili “Global Hawk” İHA ile benzer seçilmiştir. Global Hawk, AE3007H turbofan motoru kullanmaktadır. Bu çalışmada da turbofan motoru modellenmesi sayesinde elde edilen sonuçların kıyaslama imkanı oluşturulmuştur.

7.1. Girdi Parametreleri

Önceki bölümlerde bir insansız hava aracına ait boyutlandırma, performans hesaplamaları ve kullandığı motora ait tasarım noktası çevrim analizi incelenmiştir. Bu kısımda ise bahsi geçen formülasyon yardımıyla turbofan motor kullanan bir insansız hava aracının güç sistemiyle birlikte boyutlandırılması yapılmaktadır. Bu formülasyon MATLAB programı kullanılarak bir yazılım haline getirilmiştir. Yazılımın test edilmesi amacıyla yine örnek olarak Global Hawk uçağı referans alınmıştır. Bu insansız hava aracına ve motoruna ait teknik bilgiler Çizelge 7.1 ve 7.2’de verilmiştir.

Çizelge 7.1. Global Hawk İHA’nın teknik özellikleri [19]

Kanat Açıklığı	35,4 m
Uzunluk	13,5 m
Yükseklik	4,2 m
Uçak toplam kalkış ağırlığı	12134 kg
Faydalı Yük	907,2 kg
Menzil (Ferry Range)	18520 km (faydalı yüksüz)
Kanat alanı	50,17 m ²
Azami irtifa	19,8 km (65 kft)
Azami keşif süresi (2222 km mesafedeki bölge üzerinde)	24
Azami uçuş süresi	35
Keşif Hızı	635 km/saat (343 knot)

Çizelge 7.2. Global Hawk motorunun teknik özellikleri [20]

Motor Adı	Rolls-Royce AE3007H Turbofan
İtki	37 kN (8290 lb)
Bypass Oranı	4,8
Toplam Basınç Oranı	20
Uzunluk	2,92 m
Çap	0,98 m
Ağırlık	746 kg
Fan	1 kademe
Kompresör	14 kademe
Yüksek Basınç Türbin	2 kademe
Alçak Basınç Türbin	3 kademe
Şaft sayısı	2

Tüm kaynaklardan elde edilen bilgiler bir dosyada toplanarak yazılım için bir girdi dosyası oluşturulmuştur (Çizelge 7.3). Bu dosyada görev profiline ait irtifa, hız, intikal mesafeleri, faydalı yük, yakıt ağırlık oranları, aerodinamik katsayılar ile motora ait birçok parametre listelenmiştir.

Çizelge 7.3. Global Hawk İHA boyutlandırma yazılımı girdi dosyası

Görev profili Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri
h_0 , kalkış ve iniş irtifası (Nokta 1,2,10)	<i>Uçağın kalkış ve iniş yaptığı havaalanı irtifası</i>	km	0
h_{34} , ilk tırmanma sonu irtifası (Nokta 3,4)	<i>Uçağın ilk tırmanma sonundaki irtifası, intikal seyri başlangıcı</i>	km	15,24
h_{56} , intikal seyri sonu irtifası (Nokta 5,6)	<i>Uçağın intikal seyri sonu irtifası, kesif başlangıcı irtifası</i>	km	15,7
h_{78} , kesif sonu irtifası (Nokta 7,8)	<i>Uçağın kesif sonu irtifası, dönüş seyri başlangıç irtifası</i>	km	19,7
h_9 , dönüş seyri bitiş irtifası (Nokta 9)	<i>Uçağın dönüş seyri sonundaki irtifası</i>	km	15,24
Görev nokta sayısı	<i>Uçağın görev nokta sayısı</i>	nokta	10
İntikal/operasyon mesafesi	<i>kalkış yapılan havaalanından keşif görevinin ilk başlayacağı uzaklık [19]</i>	km	2222
kalkış öncesi rölanti zamanı	<i>Kalkış öncesi taksi sırasında motorun rölantide çalışma zamanı [4]</i>	dakika	20
rölanti gaz kolu açısı	<i>Motor rölanti gaz kolu açısı (100 tam güç üzerinden) [4]</i>	derece	10

Çizelge 7.3. (devam) Global Hawk İHA boyutlandırma yazılımı girdi dosyası

azami güç zamanı	<i>Kalkış etabında motorların azami güçte çalışması gereken zaman [4]</i>	dakika	5
iniş bekleme zamanı	<i>İniş etabında uçağın havada iniş sırası beklerken geçirdiği azami süre [34]</i>	dakika	20
iniş rezervi yakıt oranı	<i>Toplam uçak yakıtının inişten sonrası için rezerv olarak bırakılan oranı [34]</i>	boyutsuz	0,03
Uçak Ağırlık Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri
W_{PL} , faydalı yük ağırlığı	<i>Uçağın taşınması gereken faydalı yük ağırlığı (yakıt hariç) [19]</i>	kg	907,2
W_f , yakıt ağırlık oranı	<i>yakıt ağırlığı/toplam ağırlık;</i>	boyutsuz	0,566
W_{Ig} , iniş takimi ağırlık oranı	<i>iniş takımları ağırlığı/toplam ağırlık; Raymer [15] Tablo 15.2</i>	boyutsuz	0,043
W_{sys} , sistemler ağırlık oranı	<i>avionikler ve uçuş sistemleri/toplam ağırlık [4]</i>	boyutsuz	0,06
W_{misc} , diğerleri ağırlık oranı	<i>diğer ekipmanlar/toplam ağırlık [4]</i>	boyutsuz	0,025
Boş ağırlık emniyet katsayısı	<i>ilave emniyet/bos ağırlık;</i>	boyutsuz	0,05
gövde motor kaportası birim ağırlığı	<i>Uçağın gövde ve motor kaportası için tahmini birim ağırlığı [4]</i>	kg/m3	28,83
yakıt yoğunluğu	<i>yakıt yoğunluğu</i>	kg/m3	800,92
yakıt depolama oranı	<i>yakıt depolama oranı</i>	boyutsuz	0,8
İniş takimi yoğunluğu	<i>İniş takimi yoğunluğu [4]</i>	kg/m3	400
sistemler yoğunluğu	<i>sistemler yoğunluğu [4]</i>	kg/m3	400
faydalı yük yoğunluğu	<i>faydalı yük yoğunluğu [4]</i>	kg/m3	400
kompozit faktörü	<i>Uçak gövdesinde kullanılan kompozit faktörü [15] (s.479)</i>		0,9
Uçak Aerodinamik Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri
C_{fe} , yüzey sürtünme katsayısı	<i>Raymer [15] Tablo 12.3</i>		0,0035
C_{Lmax} azami taşıma katsayısı	<i>Raymer [15] Tablo 5.3</i>		2
kalkış taşıma katsayısı	<i>Kalkış etabında geçerli olan taşıma katsayısı</i>		1,5
e kanat verimi	<i>Oswold verimi [4]</i>		0,75
karşı rüzgar hızı		km/saat	0
tırmanma hızı stall hızı oranı	<i>[4]</i>		1,25
kesif hızı stall hızı oranı	<i>[4]</i>		1,1
V_{cr} , seyir hızı	<i>seyir için maksimum hız [19]</i>	km/saat	635
V_{max} , azami kesif ve tırmanma hızı	<i>kesif ve tırmanma için maksimum hız [4]</i>	Mach sayısı	0,6
V_0 , referans hız	<i>Uçak kalkış hızı [15]</i>	km/saat	185,2
Gövde Parametreleri:	Açıklama	Birimi	Değeri
Gövde sayısı	<i>Uçaktaki Gövde (Fuselage)sayısı</i>	adet	1
Gövde narinliği	<i>Gövde uzunluk / çap oranı</i>		9

Çizelge 7.3. (devam) Global Hawk İHA boyutlandırma yazılımı girdi dosyası

Arka gövde uzunluk oranı		boyutsuz	0,1
Gövde kesiti en boy oranı		boyutsuz	1
Gövde hacmi kullanım faktör	<i>Gövdede yakıt ve sistemler için kullanılabilir hacim oranı;</i>	boyutsuz	0,7
Gövde hacim marjini		boyutsuz	1,3
Uçak Kanat Parametreleri:	Açıklama	Birimi	Değeri
AR, kanat açıklığı oranı	<i>Kanat uzunluğunun kanadın ortalama enine oranı (aspect ratio)</i>	boyutsuz	25
W/S, kanat yüklemesi	<i>Uçağın toplam ağırlığı/kanat alanı (wing loading)</i>	kg/m ²	241,4
λ , sivrilik oranı	<i>kanat ucu veteri/kanat kökü veteri</i>	boyutsuz	0,3
izafi kalınlık	<i>kanat kalınlığı/veter uzunluğu oranı [4]</i>	boyutsuz	0,13
kanat yakıt tankı hacim oranı	<i>kanat içine yakıt depolamak için ayrılan bölüm oranı [16]</i>	boyutsuz	0,5
eşdeğer veter kalınlık oranı	<i>ortalama veter kalınlığının azami veter kalınlığına oranı, Şekil 5.4</i>	boyutsuz	0,6
Uçak Kuyruk Parametreleri:	Açıklama	Birimi	Değeri
S_{YK}/S	<i>yatay kuyruk alanı/ana kanat alanı [19]</i>	boyutsuz	0,08
S_{DK}/S	<i>dikey kuyruk alanı/ana kanat alanı [19]</i>	boyutsuz	0,135
kanat yat kuyruk açıklık oranı	<i>kanat yatay kuyruk açıklık oranı</i>	boyutsuz	0,1
yatay kuyruk açıklığı oranı	<i>yatay kuyruk açıklığı oranı</i>	boyutsuz	3
dikey kuyruk açıklığı oranı	<i>dikey kuyruk açıklığı oranı</i>	boyutsuz	3
Motor kaportası Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri
motor kaportası uzunluk çap oranı	<i>motor kaportası uzunluk çap oranı [4]</i>	boyutsuz	2,7
motor kaportası çapı motor çapı oranı	<i>motor kaportası çapı motor çapı oranı [4]</i>	boyutsuz	1,25
motor kaportası kesiti en boy oranı	<i>motor kaportası kesiti en boy oranı [4]</i>	boyutsuz	1
motor kaportası ıslak alan faktörü	<i>mot.kap. ıslak alan faktörü, motor kaportası kanada bağlı ise =1, motor kaportası gövdeye bitişik ise =0,5 (Global Hawk gibi), motor gövdenin tamamen içinde ise =0 girilir[4]</i>	boyutsuz	0,5
motor kaportası gövde uzunluk oranı	<i>motor kaportası uzunluğunun gövde uzunluğuna oranı</i>	boyutsuz	0,5

Çizelge 7.3. (devam) Global Hawk İHA boyutlandırma yazılımı girdi dosyası

Uçak motoru Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri
Motor sayısı	<i>Uçakta kullanılacak motor adedi</i>	adet	1
α	<i>bypass oranı: soğuk akış hava debisi /sıcak akış hava debisi</i>	boyutsuz	4,8
İtke yerleşme oranı	<i>Motorun uçağa yerleştirilmesi nedeniyle oluşan itke kaybı. Yerleşmiş itke/Yerleşmemiş itke (Finst/Fuinist) [4]</i>	boyutsuz	0,9
Motor yerleşme ağırlık oranı	<i>motor-uçak bağlantısından gelen ekstra ağırlıkların faktörü (installation weight factor); Raymer [15] Tablo 15.2</i>	boyutsuz	1,3
Güç yüklemesi	<i>motor gücünün (kgf/kg veya lbf/lb) uçak toplam ağırlığına oranı</i>	boyutsuz	0,31
T_4	<i>Yanma Odası çıkışı toplam sıcaklığı (NGV öncesi)</i>	K	1650
Π_f	<i>fan toplam basınç oranı</i>	boyutsuz	1,6
Π_c	<i>kompresör toplam basınç oranı</i>	boyutsuz	14,4
$\eta_{F,pol}$	<i>fan ve kompresör politropik verimi [31]</i>	boyutsuz	0,88
$\eta_{T,pol}$	<i>türbin politropik verim i[31]</i>	boyutsuz	0,89
η_b	<i>yanma odası verimi [31]</i>	boyutsuz	0,999
η_m	<i>mekanik verim [31]</i>	boyutsuz	0,995
$\Delta P_{hava-alığı}$	<i>hava alığı toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,005
$\Delta P_{bypass-kanalı}$	<i>fan sonrası bypass kanalı toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,03
$\Delta P_{fk.kanal}$	<i>fan kompresör kanal toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,02
$\Delta P_{difüzör}$	<i>kompresör çıkışındaki yayıcı (difüzör) toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,02
$\Delta P_{y.odası}$	<i>yanma odası toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,03
$\Delta P_{t.kanal}$	<i>yüksek ve alçak basınç türbinleri arası kanal toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,01
$\Delta P_{j.kanal}$	<i>alçak basınç türbini sonrası jet kanal toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,01
N_{cd}	<i>lüle deşarj (discharge) katsayısı [31]</i>	boyutsuz	0,97
N_{cx}	<i>lüle itke katsayısı [31]</i>	boyutsuz	0,99
γ_C	<i>özellik ısı oranı, kompresör bölgesi [31]</i>	boyutsuz	1,4
γ_T	<i>özellik ısı oranı, türbin bölgesi [31]</i>	boyutsuz	1333
R	<i>gaz sabiti [31]</i>	J/kgK	287,05
C_{PC}	<i>kompresör bölgesi için özgül ısı [31]</i>	kJ/kg	1005
C_{PT}	<i>türbin bölgesi için özgül ısı [31]</i>	kJ/kg	1,15
β_1	<i>kompresör orta kademedan alınan ve müşteri/uçak hattına verilen besleme hava oranı [31]</i>	boyutsuz	0,005

Çizelge 7.3. (devam) Global Hawk İHA boyutlandırma yazılımı girdi dosyası

ε_1	<i>kompresör orta kademedan alınan ve alçak basınç türbini (LPT) çıkışına gönderilen soğutma hava oranı [31]</i>	boyutsuz	0,01
ε_{2a}	<i>kompresör çıkışından alınan ve yüksek basınç türbini (HPT) girişine verilen soğutma hava oranı [31]</i>	boyutsuz	0,047
ε_{2b}	<i>kompresör çıkışından alınan ve alçak basınç türbini (LPT) çıkışına gönderilen soğutma hava oranı [31]</i>	boyutsuz	0,033
ε_3	<i>kompresör çıkışından alınan ve yüksek basınç türbini (HPT) öncesi NGV hattına verilen soğutma hava oranı [31]</i>	boyutsuz	0,075

7.2. Yazılım Sonuçları

Turbofan motorlu İHA tasarım yazılımı “Global Hawk” için literatürden elde edilen girdi bilgileri kullanılarak çalıştırılmıştır. Sonuçlar Çizelge 7.5’te verilmiştir. Çizelge 7.4’te 5 parametre özet olarak sunulmuştur.

Çizelge 7.4. Global Hawk değerlerinin özet karşılaştırılması

Teknik Özellikler	Literatür Değeri [19]	Hesaplanan Değer	Birim
Uçak toplam kalkış ağırlığı	12133	12357	kg
Kanat alanı	50,17	51,15	m ²
Menzil	18520 (faydalı yüksüz)	19202	km
Azami keşif süresi (2222 km mesafedeki bölge üzerinde)	24	24,75	saat
Azami uçuş süresi	35 (31,5 saat doğrulanmıştır)	32,52	saat

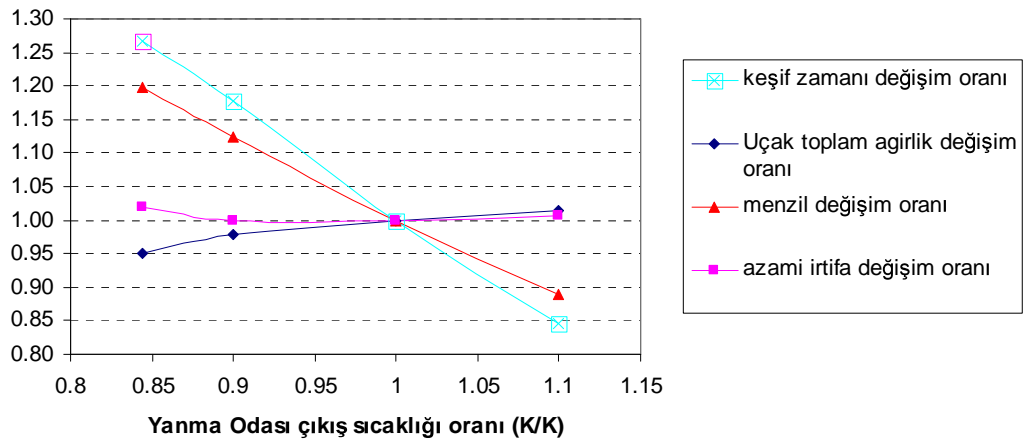
Çizelge 7.5. Global Hawk İHA boyutlandırma yazılımı sonuçları

Görev profili	Açıklama	Birimi	Değeri									
W ₀ , toplam ağırlık	Uçağın toplam kalkış ağırlığı	kg	12357									
S, kanat alanı	Uçağın toplam kanat alanı	m ²	51,17									
R, menzil		km	19202									
kesif zamanı	Uçağın keşif yerinde harçayabileceği azami süre	saat	24,75									
toplam görev zamanı		saat	32,52									
intikal zamanı	Görev yerine (keşif başlangıcına) intikal süresi	saat	3,84									
tırmanma mesafesi (yatayda)	Uçağın tırmanma yüksekliğine çıkıncaya kadar yatayda aldığı mesafe	km	371,80									
	Görev noktaları:(1-10)		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
görev irtifası	Uçak uçuş yüksekliği	km	0,00	0,00	15,24	15,24	15,70	15,70	19,30	19,30	15,24	0,00
Mach sayısı	Uçak hızı	M	0,15	0,19	0,57	0,60	0,60	0,56	0,56	0,60	0,60	0,13
C _L	Taşıma katsayısı	boyutsuz	1,45	0,87	0,84	0,77	0,77	0,87	0,87	0,77	0,37	0,87
V _{ucak}	Uçak hızı	km/saat	185,2	238,0	610,0	635,0	635,0	597,2	597,5	635,0	635,0	161,0
Fines			29,80	33,80	33,77	33,53	33,54	33,80	33,80	33,55	24,31	33,80
W, uçak etap ağırlığı	Uçağın uçuş boyunca değişen ağırlığı	kg	12305	12175	11621	11621	10856	10856	6158	6158	5601	5601
D, sürüklenme kuvveti	Sürüklenme kuvveti (drag)	Newton	4048	3532	3395	3398	3173	3149	1786	1800	2259	1617
Motor Sonuç Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri									
F _{SL}	Deniz seviyesi, statik, yerleşmemiş motor gücü	Newton	37554	8443	lb							
İtki mevcut	Görev noktalarında, yerleşmiş motor gücü	Newton	29429	28472	3624	3630	3376	3369	1910	1913	3630	29907
w _f	Motordaki yakıt akışı	kg/s *(10 ⁻³)	433,0	435,9	79,6	75,5	70,5	68,8	39,0	40,0	50,2	23,3
TSFC _{inst}	yerleşmiş özgül yakıt sarfıyatı	kg/(kN*s) *(10 ⁻³)	14,71	15,31	21,97	22,21	22,21	21,84	21,84	22,21	22,21	14,44
W ₂	Motordaki ana hava akışı	kg/s	115,2	116,2	18,2	18,4	17,2	16,8	9,5	9,7	18,4	114,8
A ₁₈	soğuk lüle kesit alanı	m ²	0,289	0,288	0,281	0,281	0,281	0,281	0,281	0,281	0,281	0,289
A ₇	sıcak lüle kesit alanı	m ²	0,078	0,078	0,055	0,056	0,056	0,055	0,055	0,056	0,056	0,078

Çizelge 7.5. (devam) Global Hawk İHA boyutlandırma yazılımı sonuçları

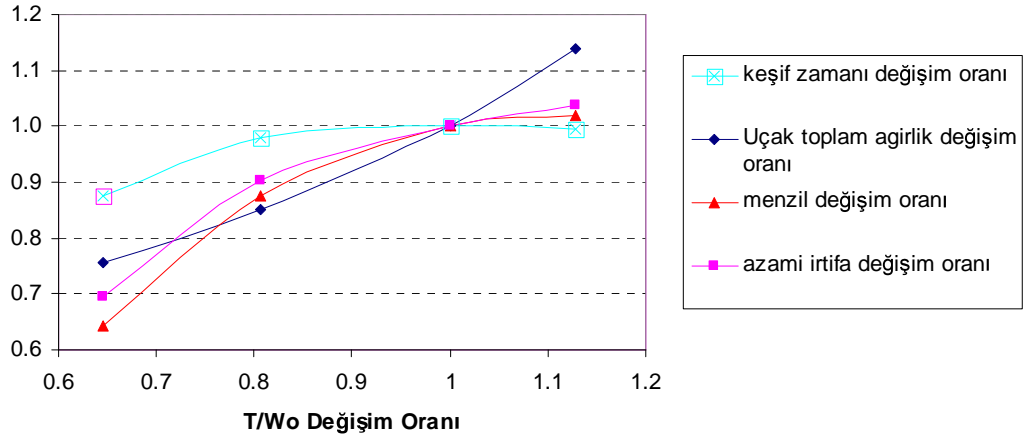
P ₀	Toplam basınç 0	kPa	103	104	14	15	14	13	8	8	15	103
P ₂	Toplam basınç 2	kPa	102	103	14	15	14	13	8	8	15	102
P ₂₄	Toplam basınç 24	kPa	164	166	23	23	22	21	12	12	23	163
P ₁₃	Toplam basınç 13	kPa	164	166	23	23	22	21	12	12	23	163
P ₁₇	Toplam basınç 17	kPa	159	161	22	23	21	21	12	12	23	158
P ₂₆	Toplam basınç 26	kPa	161	162	23	23	21	21	12	12	23	160
P ₃	Toplam basınç 3	kPa	2313	2337	325	331	308	300	170	175	331	2304
P ₃₁	Toplam basınç 31	kPa	2313	2337	325	331	308	300	170	175	331	2304
P ₄₁	Toplam basınç 41	kPa	2243	2267	316	321	299	291	165	169	321	2235
P ₄	Toplam basınç 4	kPa	2243	2267	316	321	299	291	165	169	321	2235
P ₄₁₅	Toplam basınç 415	kPa	2243	2267	316	321	299	291	165	169	321	2235
P ₄₁₆	Toplam basınç 416	kPa	573	577	105	107	99	97	55	56	107	572
P ₄₄	Toplam basınç 44	kPa	573	577	105	107	99	97	55	56	107	572
P ₄₆	Toplam basınç 46	kPa	568	571	104	106	98	96	55	56	106	566
P ₄₈	Toplam basınç 48	kPa	206	207	48	49	45	45	25	26	49	206
P ₇	Toplam basınç 7	kPa	204	205	48	48	45	44	25	25	48	204
T ₀	Toplam sıcaklık 0	K	289	290	231	232	232	230	230	232	232	289
T ₂	Toplam sıcaklık 2	K	289	290	231	232	232	230	230	232	232	289
T ₂₄	Toplam sıcaklık 24	K	336	337	268	269	269	267	267	269	269	336
T ₁₃	Toplam sıcaklık 13	K	336	337	268	269	269	267	267	269	269	336
T ₁₇	Toplam sıcaklık 17	K	336	337	268	269	269	267	267	269	269	336
T ₂₆	Toplam sıcaklık 26	K	336	337	268	269	269	267	267	269	269	336
T ₃	Toplam sıcaklık 3	K	782	785	628	631	631	627	627	631	631	782
T ₃₁	Toplam sıcaklık 31	K	782	785	628	631	631	627	627	631	631	782
T ₄₁	Toplam sıcaklık 41	K	1571	1572	1559	1560	1560	1559	1559	1560	1560	1571
T ₄₁₅	Toplam sıcaklık 415	K	1529	1529	1510	1511	1511	1510	1510	1511	1511	1529
T ₄₁₆	Toplam sıcaklık 416	K	1156	1155	1210	1209	1209	1211	1211	1209	1209	1156
T ₄₄	Toplam sıcaklık 44	K	1156	1155	1210	1209	1209	1211	1211	1209	1209	1156
T ₄₆	Toplam sıcaklık 46	K	1156	1155	1210	1209	1209	1211	1211	1209	1209	1156
T ₄₈	Toplam sıcaklık 48	K	928	927	1028	1026	1026	1029	1029	1026	1026	928
T ₅	Toplam sıcaklık 5	K	916	915	1006	1004	1004	1007	1007	1004	1004	917
T ₇	Toplam sıcaklık 7	K	916	915	1006	1004	1004	1007	1007	1004	1004	917

Turbofan motorlu İHA tasarım yazılımına “Global Hawk” için kullanılan girdi parametreleri değiştirilerek dörder noktada denenerek oluşan etkiler incelenmiştir (hassasiyet analizi). X ve Y-eksenlerinde 1’e (bir) karşılık gelen değerler normal tasarım değeridir. Diğer noktalar tasarım değerinin değişmesiyle oluşan farklılıkları göstermektedir. Buradaki amaç bu parametrelerin İHA genel özelliklerine (toplam ağırlık, menzil, keşif zamanı vb.) etkilerini görmektir. Aşağıdaki grafiklerde bu etkiler gösterilmektedir.

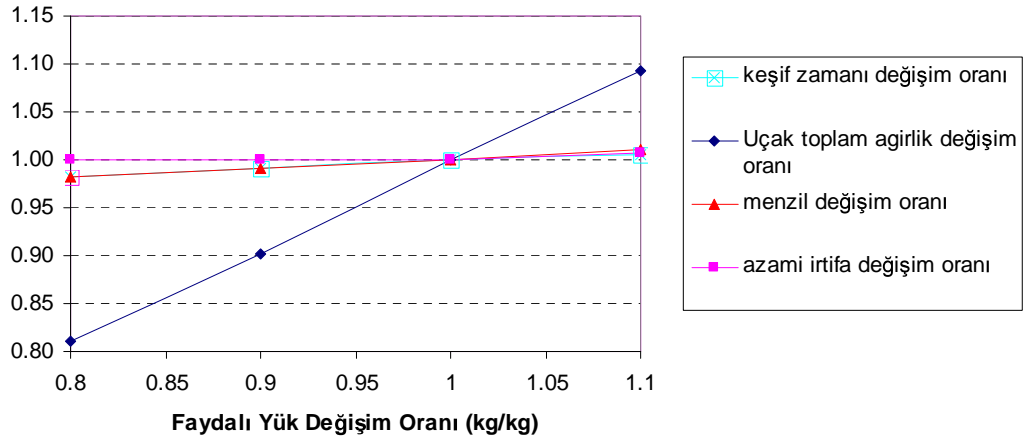
Şekil 7.1. Yanma odası çıkış sıcaklığının etkisi

Şekil 7.1’de yanma odası çıkış sıcaklığının etkisi incelenmiştir. Bilindiği gibi yanma odası çıkış sıcaklığı artırıldığında motorların itki seviyesi artmakta yada aynı itki seviyesi için daha küçük ve dolayısıyla daha hafif bir motor (hava debisini azaltarak) tasarlanabilmektedir. Ancak artan yanma odası çıkış sıcaklığı özgül yakıt tüketimini de arttırmaktadır. Bu ikilemin sonucunda kullanılan formülasyonlar kapsamında düşük yanma odası sıcaklığını daha avantajlı olduğu görülmektedir.

Şekil 7.2. T/Wo (güç yüklemesi) etkisi

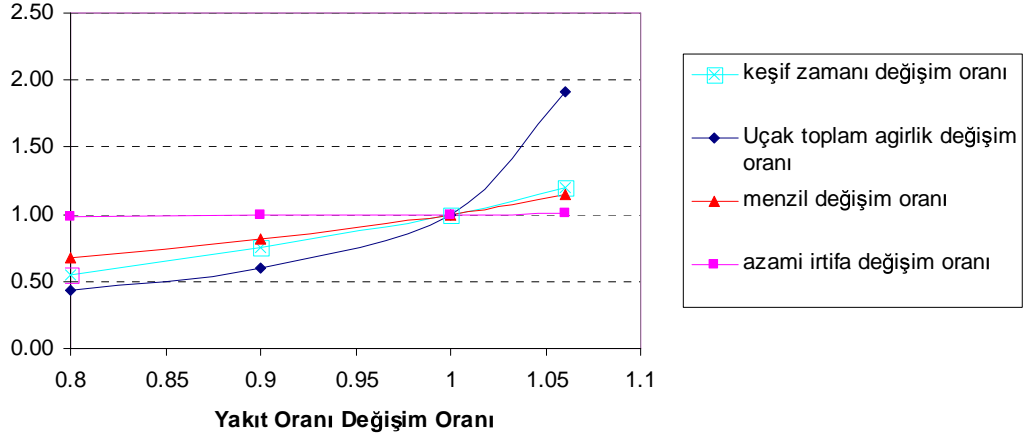
Şekil 7.2’de verilen güç yüklemesi (itki/uçak ağırlığı oranı) etkisi incelendiğinde daha güçlü motorların uçağın çıkabileceği azami irtifayı artırdığı, bununla beraber uçak büyüklüğünü (kanat alanı) ve ihtiyacı olan yakıt ve hacim dolayısıyla toplam ağırlığını artırdığını görüyoruz. Ek olarak artan seyir irtifası ve algoritmadaki bileşik etkiler nedeniyle menzilin de bir miktar arttığı görülmektedir.

Şekil 7.3. Faydalı yük miktarının etkisi

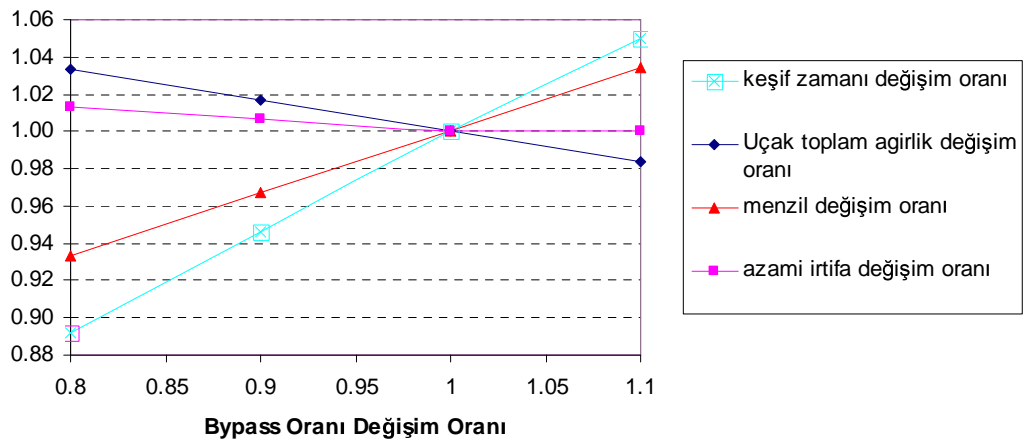
Şekil 7.3’te verilen faydalı yük miktarının etkisi incelendiğinde daha fazla faydalı yük taşıyabilmenin daha büyük uçaklar ile mümkün olduğunu, toplam uçak ağırlığının doğrusal (lineer) olarak arttığı görülmektedir. Faydalı yük miktarı %10 arttırıldığında uçak toplam ağırlığı da yaklaşık %10 artmaktadır. Bu sonuç

aslında motor dahil tüm uçak sistemlerinin daha hafif olacak şekilde tasarlanması ihtiyacını bir kez daha doğrulamaktadır. Uçak sistem yada bileşenlerindeki her fazla birim ağırlık, uçak genelinde artışa neden olmaktadır.

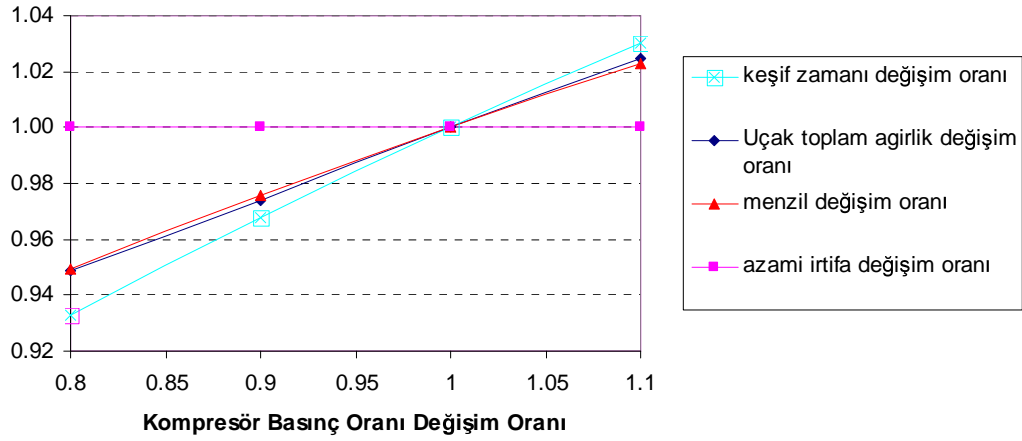
Şekil 7.4. Yakıt ağırlığı/uçak toplam ağırlığı oranı etkisi

Şekil 7.4'te yakıt ağırlığı/uçak toplam ağırlığı oranı etkisi incelendiğinde daha fazla yakıt taşınabildiğinde menzil ve keşif zamanının doğrusala yakın olarak arttığını fakat bu yakıtı taşıyabilmek için toplam uçak ağırlığının üstel (eksponansiyel) olarak arttığı görülmektedir.

Şekil 7.5. Motor bypass oranı etkisi

Şekil 7.5'te motor bypass oranı etkisi incelendiğinde bypass oranı yükseldikçe yakıt tüketimi azaldığı için menzilin ve keşif süresinin arttığı görülmektedir. Örneğin bypass oranının %10 artması keşif zamanını %5 civarında arttırdığı gözlemlenmektedir. Global Hawk İHA'sında motor tamamen gövde içerisindedir. Burada motorun bypass oranı nedeniyle artan dış çapının uçağa fiziksel uyumsuzluk gösterebileceği (gövde içine sığmaması) göz ardı edilmiştir.

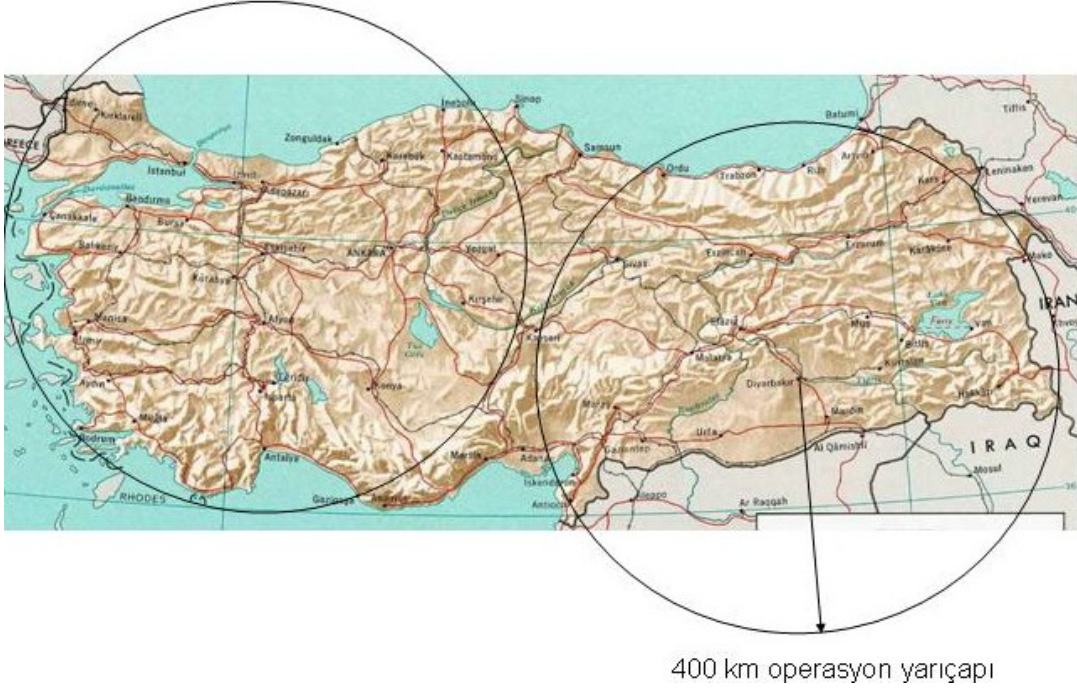
Şekil 7.6. Motor kompresörü toplam basınç oranı etkisi

Şekil 7.6'da motor kompresörü toplam basınç oranı (fan toplam basınç oranı ile çarpıldığında motorun tüm basınç oranını verir) etkisi incelendiğinde oran yükseldikçe yakıt tüketimini azalttığı için menzilin ve keşif süresinin arttığı görülmektedir. Önceki bölümlerde elde edilen motor ağırlığı denkleminde motor basınç oranının artmasının motor toplam ağırlığını arttırdığı görülmüş (daha fazla kademeli kompresör veya fan ihtiyacı nedeniyle) ve korelasyona göre (4.92-93) hesaplara dahil edilmiştir.

7.3. Türkiye Sınır Keşif Görevi Yapabilecek Bir İHA Boyutlandırması

Turbofan Motorlu İHA Tasarım Yazılımı Türkiye şartlarında sınır keşif görevi yapabilecek şekilde girdiler ile çalıştırılmıştır. 15-16 km (50-55 kft) irtifada 24 saat keşif yapabilecek İHA için girdiler Çizelge 7.6'da verilmiştir. Girdiler için yapılan seçimlerde Global Hawk İHA'dan farklılıklar olarak daha

düşük hareket yarıçapı ve azaltılmış faydalı yük kabulleri olarak özetlenebilir. Şekil 7.7’da gösterilen 400 km hareket yarıçapı (doğu ve batı Anadolu’da seçilen hava üslerinden) Türkiye coğrafyası için yeterli kabul edilmiştir. Gösterilen daireler 400 km hareket yarıçapı olup, menzili ifade etmemektedir. Harekat yarıçapı kalkış yapılan havaalanından keşif görevinin ilk başlayacağı uzaklık olarak tanımlanmıştır. Bu anlamda keşif görevi dairenin dışında da gerçekleşebilir. 24 saatlik keşif görevi tamamlandığında İHA, dönüş yolculuğu için bu daire üzerinde veya içerisinde olmalıdır.

Şekil 7.7. 400 km hareket yarıçapı

Çizelge 7.6’daki girdilere göre çalıştırılan yazılım ile Çizelge 7.7’de verilen sonuçlar elde edilmiştir. Çizelge 7.6 ve 7.7’de verilen özelliklere yakın bir motorun da geliştirilmesi veya tedarik edilmesi gerekmektedir.

Böyle bir İHA’nın Türkiye’de muhtemel kullanım alanlarından bazıları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Ülke güvenliğine yönelik sınır gözetleme amacıyla kullanılabilir. Yüksek irtifada uçuşu nedeniyle sınırı geçmeden sınır ötesini de belli bir mesafeye kadar gözetleyebilir.
- Sınır ve kıyı gözetleme (sınır kaçakçılığı, kirli atık bırakan gemilerin tespiti vs.) amacıyla Türkiye’nin tüm kara ve deniz sınırlarını tarayabilir.

- İHA üzerindeki gelişmiş elektronik cihazlar sayesinde uçak, helikopter vb. kazaları veya doğal felaketler sonrası arama ve kurtarma operasyonlarını daha hızlı ve yüksek doğruluk oranıyla sonuçlandırabilir.
- Türkiye’de iklim değişikliklerinin bitki örtüsü ve ormanların durumuna etkisini çevresel yönden detaylı incelemek mümkündür.
- Tarım alanlarının doluluk oranları, ürün rekoltesi, ormanların kesim/ekim planlaması, tahribat durumu, yasadışı ürün ekimlerinin ve ağaç kesimlerinin tespiti yapılabilir.
- Ülkemizde özellikle yaz aylarında yoğunlaşan ve büyük kayıplara yol açan orman yangınlarının takibi, tespiti ve söndürme faaliyetlerine destek hizmeti yürütülebilir.
- Enerji ve petrol boru hatlarının güvenlik amacıyla gözlenmesi yapılabilir.

Çizelge 7.6. Türkiye sınır keşif görevi için tasarlanan İHA’nın girdi parametreleri ve değerleri

Görev profili	Açıklama	Birimi	Değeri
Parametreleri			
h_0 , kalkış ve iniş irtifası (Nokta 1,2,10)	<i>Uçağın kalkış ve iniş yaptığı havaalanı irtifası</i>	km	0
h_{34} , ilk tırmanma sonu irtifası (Nokta 3,4)	<i>Uçağın ilk tırmanma sonundaki irtifası, intikal seyri başlangıcı</i>	km	15,24
h_{56} , intikal seyri sonu irtifası (Nokta 5,6)	<i>Uçağın intikal seyri sonu irtifası, kesif başlangıcı irtifası</i>	km	15,5
h_{78} , kesif sonu irtifası (Nokta 7,8)	<i>Uçağın kesif sonu irtifası, dönüş seyri başlangıç irtifası</i>	km	19,7
h_9 , dönüş seyri bitiş irtifası (Nokta 9)	<i>Uçağın dönüş seyri sonundaki irtifası</i>	km	15,24
Görev nokta sayısı	<i>Uçağın görev nokta sayısı</i>	nokta	10
İntikal/operasyon mesafesi	<i>kalkış yapılan havaalanından keşif görevinin ilk başlayacağı uzaklık [19]</i>	km	400
kalkış öncesi rölanti zamanı	<i>Kalkış öncesi taksi sırasında motorun rölantide çalışma zamanı [4]</i>	dakika	20
rölanti gaz kolu açısı	<i>Motor rölanti gaz kolu açısı (100 tam güç üzerinden) [4]</i>	derece	10
Uçak Ağırlık	Açıklama	Birimi	Değeri
Parametreleri			
W_{PL} , faydalı yük ağırlığı	<i>Uçağın taşınması gereken faydalı yük ağırlığı (yakıt hariç)</i>	kg	500
W_f , yakıt ağırlık oranı	<i>yakıt ağırlığı/toplam ağırlık;</i>	boyutsuz	0,55
W_{lg} , iniş takimi ağırlık oranı	<i>iniş takımları ağırlığı/toplam ağırlık; Raymer [15] Tablo 15.2</i>	boyutsuz	0,043

Çizelge 7.6. (Devam) Türkiye sınır keşif görevi için tasarlanan İHA'nın girdi parametreleri ve değerleri

W_{sys} , sistemler ağırlık oranı	<i>avionikler ve uçuş sistemleri/toplam ağırlık [4]</i>	boyutsuz	0,06
W_{misc} , diğerleri ağırlık oranı	<i>diğer ekipmanlar/toplam ağırlık [4]</i>	boyutsuz	0,025
Boş ağırlık emniyet katsayısı	<i>ilave emniyet/bos ağırlık;</i>	boyutsuz	0,05
yakıt yoğunluğu	<i>yakıt yoğunluğu</i>	kg/m ³	800,92
yakıt depolama oranı	<i>yakıt depolama oranı</i>	boyutsuz	0,80
İniş takimi yoğunluğu	<i>İniş takimi yoğunluğu [4]</i>	kg/m ³	400
sistemler yoğunluğu	<i>sistemler yoğunluğu [4]</i>	kg/m ³	400
faydalı yük yoğunluğu	<i>faydalı yük yoğunluğu [4]</i>	kg/m ³	400
kompozit faktörü	<i>Uçak gövdesinde kullanılan kompozit faktörü [15] (s.479)</i>	boyutsuz	0,9
Uçak Aerodinamik Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri
C_{fe} , yüzey sürtünme katsayısı	<i>Raymer [15] Tablo 12.3</i>	boyutsuz	0,0035
C_{Lmax} azami taşıma katsayısı	<i>Raymer [15] Tablo 5.3</i>	boyutsuz	2
kalkış taşıma katsayısı	<i>Kalkış etabında geçerli olan taşıma katsayısı</i>	boyutsuz	1,5
e kanat verimi	<i>Oswold verimi [4]</i>	boyutsuz	0,75
karşı rüzgar hızı		km/saat	0
tırmanma hızı stall hızı oranı	<i>[4]</i>	boyutsuz	1,25
kesif hızı stall hızı oranı	<i>[4]</i>	boyutsuz	1,1
V_{cr} , seyir hızı	<i>seyir için maksimum hız [19]</i>	km/saat	635
V_{max} , azami kesif ve tırmanma hızı	<i>kesif ve tırmanma için maksimum hız [4]</i>	Mach sayısı	0,6
V_0 , referans hız	<i>Uçak kalkış hızı [15]</i>	km/saat	185,2
Gövde Parametreleri:	Açıklama	Birimi	Değeri
Gövde sayısı	<i>Uçaktaki Gövde (Fuselage) sayısı</i>	Adet	1
Gövde narinliği	<i>Gövde uzunluk / çap oranı</i>	boyutsuz	9
Arka gövde uzunluk oranı		boyutsuz	0,1
Gövde kesiti en boy oranı		boyutsuz	1
Gövde hacmi kullanım faktör	<i>Gövdede yakıt ve sistemler için kullanılacak hacim oranı;</i>	boyutsuz	0,7
Gövde hacim marjini		boyutsuz	1,3
Uçak Kanat Parametreleri:	Açıklama	Birimi	Değeri
AR, kanat açıklığı oranı	<i>Kanat uzunluğunun kanadın ortalama enine oranı (aspect ratio)</i>	boyutsuz	25

Çizelge 7.6. (Devam) Türkiye sınır keşif görevi için tasarlanan İHA'nın girdi parametreleri ve değerleri

W/S, kanat yüklemesi	<i>Uçağın toplam ağırlığı/kanat alanı (wing loading)</i>	kg/m ²	241,4
λ , sivrilik oranı	<i>kanat ucu veteri/kanat kökü veteri</i>	boyutsuz	0,3
izafi kalınlık	<i>kanat kalınlığı/veter uzunluğu oranı [4]</i>	boyutsuz	0,13
kanat yakıt tankı hacim oranı	<i>kanat içine yakıt depolamak için ayrılan bölüm oranı [16]</i>	boyutsuz	0,5
eşdeğer veter kalınlık oranı	<i>ortalama veter kalınlığının azami veter kalınlığına oranı, Şekil 5.4</i>	boyutsuz	0,6
Uçak Kuyruk Parametreleri:	Açıklama	Birimi	Değeri
S_{YK}/S	<i>yatay kuyruk alanı/ana kanat alanı [19]</i>	boyutsuz	0,08
S_{DK}/S	<i>dikey kuyruk alanı/ana kanat alanı [19]</i>	boyutsuz	0,135
kanat yat kuyruk açıklık oranı	<i>kanat yatay kuyruk açıklık oranı</i>	boyutsuz	0,1
yatay kuyruk açıklığı oranı	<i>yatay kuyruk açıklığı oranı</i>	boyutsuz	3
dikey kuyruk açıklığı oranı	<i>dikey kuyruk açıklığı oranı</i>	boyutsuz	3
Motor kaportası Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri
motor kaportası uzunluk çap oranı	<i>motor kaportası uzunluk çap oranı [4]</i>	boyutsuz	2,7
motor kaportası çapı motor çapı oranı	<i>motor kaportası çapı motor çapı oranı [4]</i>	boyutsuz	1,25
motor kaportası ıslak alan faktörü	<i>mot.kap. ıslak alan faktörü, motor kaportası kanada bağlı ise =1, motor kaportası gövdeye bitişik ise =0,5 (Global Hawk gibi), motor gövdenin tamamen içinde ise =0 girilir[4]</i>	boyutsuz	0,5
motor kaportası gövde uzunluk oranı	<i>motor kaportası uzunluğunun gövde uzunluğuna oranı</i>	boyutsuz	0,5
Uçak motoru Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri
Motor sayısı	<i>Uçakta kullanılacak motor adedi</i>	adet	1
α	<i>bypass oranı: soğuk akış hava debisi /sıcak akış hava debisi</i>	boyutsuz	4
İtki yerleşme oranı	<i>Motorun uçağa yerleştirilmesi nedeniyle oluşan itki kaybı. Yerleşmiş itki/Yerleşmemiş itki (Finst/Fuinist) [4]</i>	boyutsuz	0,9
Motor yerleşme ağırlık oranı	<i>motor-uçak bağlantısından gelen ekstra ağırlıkların faktörü (installation weight factor); Raymer [15] Tablo 15.2</i>	boyutsuz	1,3
Güç yüklemesi	<i>motor gücünün (kgf/kg veya lbf/lb) uçak toplam ağırlığına oranı</i>	boyutsuz	0,31

Çizelge 7.6. (Devam) Türkiye sınır keşif görevi için tasarlanan İHA'nın girdi parametreleri ve değerleri

T_4	<i>Yanma Odası çıkışı toplam sıcaklığı (NGV öncesi)</i>	K	1650
Π_f	<i>fan toplam basınç oranı</i>	boyutsuz	1,6
Π_c	<i>kompresör toplam basınç oranı</i>	boyutsuz	10
$\eta_{F,pol}$	<i>fan ve kompresör politropik verimi [31]</i>	boyutsuz	0,88
$\eta_{T,pol}$	<i>türbin politropik verim i[31]</i>	boyutsuz	0,89
η_b	<i>yanma odası verimi [31]</i>	boyutsuz	0,999
η_m	<i>mekanik verim [31]</i>	boyutsuz	0,995
$\Delta P_{hava-ahğı}$	<i>hava alığı toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,005
$\Delta P_{bypass-kanalı}$	<i>fan sonrası bypass kanalı toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,03
$\Delta P_{fk.kanal}$	<i>fan kompresör kanal toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,02
$\Delta P_{difüzör}$	<i>kompresör çıkışındaki yayıcı (difüzör) toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,02
$\Delta P_{y.odası}$	<i>yanma odası toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,03
$\Delta P_{t.kanal}$	<i>yüksek ve alçak basınç türbinleri arası kanal toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,01
$\Delta P_{j.kanal}$	<i>alçak basınç türbini sonrası jet kanal toplam basınç kaybı oranı [31]</i>	boyutsuz	0,01
N_{cd}	<i>lüle deşarj (discharge) katsayısı [31]</i>	boyutsuz	0,97
N_{ex}	<i>lüle itki katsayısı [31]</i>	boyutsuz	0,99
γ_C	<i>özgül ısı oranı, kompresör bölgesi [31]</i>	boyutsuz	1,4
γ_T	<i>özgül ısı oranı, türbin bölgesi [31]</i>	boyutsuz	1,333
R	<i>gaz sabiti [31]</i>	J/kgK	287,05
C_{PC}	<i>kompresör bölgesi için özgül ısı [31]</i>	kJ/kg	1,005
C_{PT}	<i>türbin bölgesi için özgül ısı [31]</i>	kJ/kg	1,15
β_1	<i>kompresör orta kademedan alınan ve müşteri/uçak hattına verilen besleme hava oranı [31]</i>	boyutsuz	0,005
ε_1	<i>kompresör orta kademedan alınan ve alçak basınç türbini (LPT) çıkışına gönderilen soğutma hava oranı [31]</i>	boyutsuz	0,01
ε_{2a}	<i>kompresör çıkışından alınan ve yüksek basınç türbini (HPT) girişine verilen soğutma hava oranı [31]</i>	boyutsuz	0,047
$2b$	<i>kompresör çıkışından alınan ve alçak basınç türbini (LPT) çıkışına gönderilen soğutma hava oranı [31]</i>	boyutsuz	0,033
ε_3	<i>kompresör çıkışından alınan ve yüksek basınç türbini (HPT) öncesi NGV hattına verilen soğutma hava oranı [31]</i>	boyutsuz	0,075

Çizelge 7.7. Sonuç parametreleri ve değerleri

Görev profili	Açıklama	Birimi	Değeri												
W ₀ , toplam ağırlık	<i>Uçağın toplam kalkış ağırlığı</i>	kg	5672	12501	lb										
S, kanat alanı	<i>Uçağın toplam kanat alanı</i>	m ²	23,49												
R, menzil		km	15007												
kesif zamanı	<i>Uçağın keşif yerinde harcayabileceği azami süre</i>	saat	24,20					0,31							
toplam görev zamanı		saat	26,15												
intikal zamanı	<i>Görev yerine (keşif başlangıcına) intikal süresi</i>	saat	0,98												
tırmanma mesafesi (yatayda)	<i>Uçağın tırmanma yüksekliğine çıkıncaya kadar yatayda aldığı mesafe</i>	km	375,16												
	<i>Görev noktaları:(1-10)</i>		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
görev irtifası	<i>Uçak uçuş yüksekliği</i>	km	0,00	0,00	15,24	15,24	15,50	15,50	19,70	19,70	15,24	0,00			
Mach sayısı	<i>Uçak hızı</i>	M	0,15	0,19	0,56	0,60	0,60	0,55	0,55	0,60	0,60	0,13			
C _L	<i>Taşıma katsayısı</i>	boyutsuz	1,45	0,92	0,88	0,76	0,79	0,92	0,92	0,79	0,38	0,92			
V _{uçak}	<i>Uçak hızı</i>	km/saat	185,2	231,0	592,0	635,0	635,0	587,0	587,7	635,0	635,0	159,2			
Fines			28,89	31,93	31,89	31,32	31,54	31,93	31,93	31,55	22,62	31,93			
W, uçak etap ağırlığı	<i>Uçağın uçuş boyunca değişen ağırlığı</i>	kg	5644	5573	5263	5263	5258	5258	2718	2718	2663	2663			
D, sürüklenme kuvveti	<i>sürüklenme kuvveti (drag)</i>	Newton	1915	1711	1631	1648	1634	1614	835	845	1154	813			
Motor Sonuç Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri												
F _{SL}	<i>Deniz seviyesi, statik, yerleşmemiş motor gücü</i>	Newton	17238	3875	lb										
İtki mevcut	<i>Görev noktalarında, yerleşmiş motor itkisi</i>	Newton	13640	13287	1702	1709	1640	1633	842	846	1709	13859			
w _f	<i>Motordaki yakıt akışı</i>	kg/s *(10 ⁻³)	237,2	238,7	42,0	41,4	41,1	39,8	20,6	21,2	29,0	13,9			
TSFC _{inst}	<i>yerleşmiş özgül yakıt sarfiyatı</i>	kg/(kN*s) *(10 ⁻³)	17,39	17,96	24,70	25,15	25,15	24,65	24,66	25,15	25,15	17,07			
w ₂	<i>Motordaki ana hava akışı</i>	kg/s	49,8	50,2	7,8	8,0	7,7	7,4	3,8	3,9	8,0	49,6			
A ₁₈	<i>soğuk lüle alanı</i>	m ²	0,121	0,120	0,118	0,118	0,118	0,118	0,118	0,118	0,118	0,121			
A ₇	<i>sıcak lüle alanı</i>	m ²	0,038	0,038	0,029	0,030	0,030	0,029	0,029	0,030	0,030	0,038			

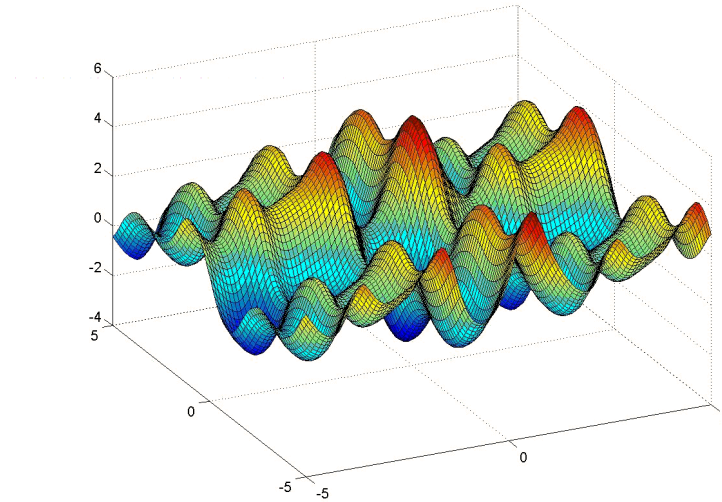
Çizelge 7.7. (Devam) Sonuç parametreleri ve değerleri

P ₀	Toplam basınç 0	kPa	103	104	14	15	14	14	7	7	15	103
P ₂	Toplam basınç 2	kPa	102	103	14	15	14	14	7	7	15	102
P ₂₄	Toplam basınç 24	kPa	164	165	23	23	23	22	11	12	23	163
P ₁₃	Toplam basınç 13	kPa	164	165	23	23	23	22	11	12	23	163
P ₁₇	Toplam basınç 17	kPa	159	160	22	23	22	21	11	11	23	158
P ₂₆	Toplam basınç 26	kPa	161	162	22	23	22	21	11	11	23	160
P ₃	Toplam basınç 3	kPa	1606	1620	223	230	221	213	110	114	230	1599
P ₃₁	Toplam basınç 31	kPa	1606	1620	223	230	221	213	110	114	230	1599
P ₄₁	Toplam basınç 41	kPa	1558	1572	216	223	214	207	107	110	223	1551
P ₄	Toplam basınç 4	kPa	1558	1572	216	223	214	207	107	110	223	1551
P ₄₁₅	Toplam basınç 415	kPa	1558	1572	216	223	214	207	107	110	223	1551
P ₄₁₆	Toplam basınç 416	kPa	519	522	90	92	88	86	44	45	92	517
P ₄₄	Toplam basınç 44	kPa	519	522	90	92	88	86	44	45	92	517
P ₄₆	Toplam basınç 46	kPa	514	517	89	91	87	85	44	45	91	512
P ₄₈	Toplam basınç 48	kPa	224	225	47	48	46	45	23	24	48	224
P ₇	Toplam basınç 7	kPa	222	223	46	47	45	44	23	23	47	222
T ₀	Toplam sıcaklık 0	K	289	290	230	232	232	230	230	232	232	289
T ₂	Toplam sıcaklık 2	K	289	290	230	232	232	230	230	232	232	289
T ₂₄	Toplam sıcaklık 24	K	336	337	267	269	269	267	267	269	269	336
T ₁₃	Toplam sıcaklık 13	K	336	337	267	269	269	267	267	269	269	336
T ₁₇	Toplam sıcaklık 17	K	336	337	267	269	269	267	267	269	269	336
T ₂₆	Toplam sıcaklık 26	K	336	337	267	269	269	267	267	269	269	336
T ₃	Toplam sıcaklık 3	K	697	699	557	562	562	557	557	562	562	696
T ₃₁	Toplam sıcaklık 31	K	697	699	557	562	562	557	557	562	562	696
T ₄₁	Toplam sıcaklık 41	K	1565	1565	1554	1555	1555	1554	1554	1555	1555	1565
T ₄₁₅	Toplam sıcaklık 415	K	1518	1519	1502	1503	1503	1502	1502	1503	1503	1518
T ₄₁₆	Toplam sıcaklık 416	K	1217	1216	1261	1259	1259	1261	1261	1259	1259	1217
T ₄₄	Toplam sıcaklık 44	K	1217	1216	1261	1259	1259	1261	1261	1259	1259	1217
T ₄₆	Toplam sıcaklık 46	K	1217	1216	1261	1259	1259	1261	1261	1259	1259	1217
T ₄₈	Toplam sıcaklık 48	K	1021	1020	1104	1101	1101	1104	1104	1101	1101	1021
T ₅	Toplam sıcaklık 5	K	1002	1001	1076	1074	1074	1077	1077	1074	1074	1002
T ₇	Toplam sıcaklık 7	K	1002	1001	1076	1074	1074	1077	1077	1074	1074	1002

8. EN İYİLEME VE GENETİK ALGORİTMA

Fonksiyonların minimum ya da maksimum değerlerini hesaplamak için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu fonksiyonu istendiği şekilde minimum ya da maksimum yapan değişkenleri bulmak ise bir optimizasyon ya da en iyileme (Eİ) problemi olarak tanımlanabilir. Şekil 8.1’de örneği verilen bir en iyileme problemini çözmek için literatürde geçen metotlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Sonlu Farklar (Finite Difference)
- Kapalı Fonksiyonun Teoremi (Implicit Function Theorem)
- Basamaklı Arama Metotları (Stepping Search Methods)
- Cevap Yüzeyi (Response Surface)
- Monte Carlo
- Tesadüfi Yürüyüş ve Benzetimli Tavlama (Random Walk and Simulated Annealing)
- Evrimsel Hesaplamalar (Genetik Algoritma, Evrimsel Algoritma ve Evrim Stratejisi)
- Ayrıştırma (Decomposition)

Şekil 8.1. En İyileme (Eİ) problemi için örnek bir fonksiyon

Bu çalışmada Evrimsel Hesaplamalar tekniğinin içerisinde yer alan ve bu teknik içerisinde en yaygın olarak bilinen [22], Genetik Algoritma (GA) metodu kullanılmıştır.

GA'lar yapay zekânın gittikçe genişleyen bir kolu olan evrimsel hesaplama tekniğinin bir parçasını oluşturmaktadır. Adından da anlaşıldığı üzere, evrimsel hesaplama tekniğinin bir parçası olan GA, Darwin'in evrim teorisinden esinlenerek oluşturulmuştur. Herhangi bir problemin GA ile çözümü, problemi sanal olarak evrimden geçirmek suretiyle yapılmaktadır. Darwin'in "en iyi olan yaşar prensibine dayalı olarak bir popülasyonu oluşturan bireylerin rekabet etmelerini ve rekabet sonucu elenmelerini sağlayan, evrimsel sürecin benzetimini yapan GA'lar, ilk olarak Holland tarafından ortaya atılmıştır [24]. Bunlar güçlü arama algoritmaları olarak kendilerini ispatlamış ve çeşitli alanlardaki zor problemlerle başa çıkmak için kullanılmışlardır. GA'ların kombinatar problemlerin çözümünde oldukça başarılı olduğu ispatlanmıştır. 1992 yılında John Koza GA'yı kullanarak çeşitli görevleri yerine getiren programlar geliştirmiştir. Bu metoda genetik programlama adını verdi.

Analitik veya sayısal olmayan yöntemlerle her sorunun çözümünü bulmak veya çözüme yaklaşmak mümkün değildir. Çünkü böyle çözümler için sorunun matematiksel ifadesinin belirlenmesi gereklidir. Halbuki her sorun matematiksel fonksiyonlarla ifade edilemeyebilir. İşte bu durumlarda sayısal algoritmaların geliştirilmesi yönüne gidilmiştir [23].

Her doğan birey kendisini meydana getirenlerden kaynaklanan karışık bir kalıtıma sahiptir. GA'larda en iyi kalıtlara sahip olabilecek birleşmelerin sağlanmasına çalışılır. Bu bireylerden bazıları uzun süre yaşadktan sonra başkaları ile birleşerek yeni özelliklere sahip olur (daha da güçlenir) ve bir sonraki toplumlara (nesillere) ulaşabilir. Böylece toplumun yenilenmesi ile daha güçlü bireyler ortaya çıkarak, toplum daha sağlıklı hale gelir. Bu, sayısal ortamda en iyileme (Eİ) noktasına daha da yaklaşmak demektir. Bu evrim sırasında başka bireylerden hiç kalıntı almadan hayatına devam edebilen bireyler ya çok azdır veya hiç kalmamıştır.

GA'ların esası doğal seçme ve genetik kurallara dayanmaktadır. Bu kurallar ortama en fazla uyum sağlayan canlıların hayata devam etmesi ve uyum

sağlayamayanların da elenmesi olarak algılanmalıdır. GA'lar bu iki kuralı bir arada kullanarak en iyiyi aramayı hedef alan bir Eİ yöntemidir.

GA'lar basit hesaplamalar gerektirir, ama basitliğinden dolayı da etkinliği azalmaz. Diğer pek çok Eİ yöntemlerindeki süreklilik ve türev alınabilme şartlarını gerektirmez. Uygulamalarında ağır matematik bilgileri kullanılmaz. GA'lar rastgele arama yöntemlerinden farklı olarak, ihtimal ilkelerini karar değişkeni uzayında genetik işlemler yapmada araç olarak kullanır. GA'lar ile diğer geleneksel yöntemler arasındaki farklar şunlardır [33]:

GA, çözümlenmesinde karar değişkenlerini genetik sayı sistemine göre kodlayarak (ikili sayı sistemine dönüştürerek) kullanır. Bu sayı sisteminde karar değişkenlerinin genleri topluca karar uzayında bir noktayı temsil eder.

GA'da bir nokta yerine aynı anda noktalar topluluğundan hareket edilir. Bu topluluğun GA evrimi ile gelişmesi sonucunda Eİ çözüme ulaşılır. Bu evrim sırasında sistem yerel en iyiye takılmaz [25].

GA evrimi sırasında, karar değişkenlerinin belirttiği noktalardaki hedef fonksiyonu değerleri kullanılır. Türev ve entegral işlemlerine gerek olmadığından başlangıç ve sınır şartları ile bazı klasik kabullerin yapılmasına gerek kalmaz.

Eİ (En İyileme) en küçükleme veya en büyükleme şeklinde karşımıza çıkar. Ancak bunların da ötesinde istenilen bir ortalama veya belirli bir hedefe varmak için yapılabilecek Eİ'ler de düşünülebilir. Genel olarak Eİ yöntemlerinde belirgin bilgiler kullanılır. Biraz belirsizlik içeren verilerin kesin oldukları kabulü sonucunda Eİ yöntemleri ile sonuca gidilebilir. Bu nedenle de belirsizlik içeren Eİ yöntemleri eskiden ihtimal, istatistik ve stokastik süreçlerle yapılırken bugün daha modern olarak GA ile yapılmaktadır.

GA'nın mühendislik problemlerinde en iyileme amaçlı olarak, özellikle mekanizma tasarımında çok iyi sonuçlar verdiği bilinmektedir. Bunlardan başka otomatik programlama, öğrenme kabiliyetli makineler, ekonomi, ekoloji, planlama, üretim hattı yerleşimi gibi alanlarda da uygulanmaktadır. Ayrıca dijital resim işleme tekniğinde de çokça uygulama alanı bulmuştur. Bu problemlerin hemen hemen hepsi çok geniş bir çözüm havzasının taranmasını gerektirmektedir. Bu çözüm havzasının geleneksel yöntemlerle taranması çok uzun sürmekte, GA ile ise kısa bir sürede kabul edilebilir bir sonuç alınabilmektedir [35].

8.1. Genetik Algoritmanın Uygulama Aşamaları

GA uygulamaları esas olarak aşağıdaki adımlardan oluşur [35]:

1. Başlangıç: n adet birey içeren rastgele bireylerden oluşan popülasyonun oluşturulması
2. Uyumluluk: her bir birey için en iyi olması istenen $f(x)$ amaç fonksiyonunun (uyumluluğun) değerlendirilmesi,
3. Yeni popülasyon: Yeni popülasyon oluşuncaya kadar aşağıdaki adımların tekrar edilmesi,
 - a. Seçim: Adım 2’de amaç fonksiyonun değerlendirildikten sonra iyi sonuç vermeyen bazı bireyler elenir. Elenen bireylerin sayısı kadar en iyi uyumluluğa sahip bireyler kopyalanır. Bu şekilde oluşmuş bireylerden rastgele olarak iki ebeveyn birey seçilir,
 - b. Çaprazlama: Yeni bireyler oluşturmak için ebeveynlerin belirlenen bir çaprazlama olasılığına göre çaprazlanması.
 - c. Mütasyon: Yeni bireylere belirlenen bir olasılık oranına göre mütasyon uygulanır.
 - d. Yeni Popülasyon oluşturma: Yeni bireylerin yeni popülasyona eklenmesi.
 - e. Test: Belirlenen kuşak (iterasyon) sayısına ulaşılması ile algoritmanın sona erdirilmesi ve son popülasyonun çözüm olarak sunulması.
 - f. Döngü: Belirlenen kuşak sayısına ulaşılmadı ise 2. adıma geri dönülmesi ve yeni bir kuşak oluşturulması

Görüldüğü üzere GA’nın yapısı oldukça geneldir ve herhangi bir probleme uygulanabilir. Bireylerin tanımlanması genellikle ikili düzendeki sayılarla yapılır. Çaprazlama işlemi için kullanılan bireyler iyi bireylerden seçilir.

GA kullanılarak bir problem çözülecekse algoritmanın ne zaman sonlanacağına kullanıcı karar vermektedir. GA’nın belirlenen kuşak sayısı dışında belli bir sonlanma kriteri yoktur. Sonucun yeterince iyi olması veya yakınsamanın sağlanması algoritmanın durması için kriter olarak kullanılabilir.

GA'nın en önemli kısımları çaprazlama ve mütasyon işlemleridir. Bu işlemler bir olasılık değeri ile ve genelde rastgele olarak uygulanır. Bu şekilde iyi sonuç alınabilmektedir.

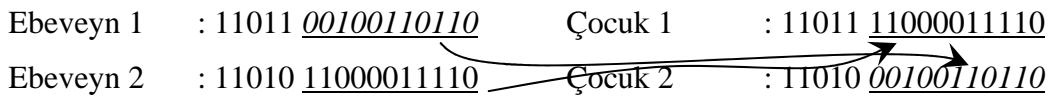
Bir bireyin ikili sayılarla temsil edilmesi:

Amaç fonksiyonunda kullanılacak x ve y değişkenleri gerçekte $[-10, 10]$ gibi aralıklarda olsa bile bu her zaman $[0, 2^L-1]$ aralığına lineer olarak transfer edilir ve ikili sayıya (binary) dönüştürülür. Bu durumda mesela $L=5$ bit için $[-10, 10]$ aralığındaki sayılar $[0, 31]_{10} = [00000, 10000]_2$ aralığına lineer olarak transfer olur.

Bir bireyi ikili düzendeki sayılar dizisiyle ifade etmek çok tercih edilen bir temsil şeklidir ancak bunun yerine tamsayı veya gerçek sayılar da kullanılabilir. İkili düzenin tercih edilmesinin sebebi basit olması ve bilgisayar tarafından daha kolay ve hızlı bir biçimde işlenebilmesidir.

Çaprazlama ebeveynlerden bazı genleri alarak yeni bireyler oluşturma işlemidir. Çaprazlama yapılacak konum rastgele seçilir. Aşağıdaki örnekte iki bireyin ikili düzende gösteriminde çaprazlama konumu rastgele olarak 5. bit olarak seçilmiştir. 5. bit'ten sonraki sayılar görselliği artırmak amacıyla altı çizili olarak yazılmıştır. 5. bit'ten sonra ebeveynlerden kopartılan italik ve italik olmayan kısımlar yer değiştirilerek altı çizili olmayan kısımlara eklenir ve çocuk bireyleri oluşturur.

Ebeveyn 1 : 11011 00100110110 Çocuk 1 : 11011 11000011110
Ebeveyn 2 : 11010 11000011110 Çocuk 2 : 11010 00100110110

Çaprazlama işlemi başka şekillerde de yapılabilir. Mesela birden fazla çaprazlama noktası seçilebilir. Daha iyi performans almak amacıyla değişik çaprazlamalar kullanılabilir.

Çaprazlama gerçekleşikten sonra mütasyon gerçekleştirilir. Mütasyon oluşan yeni çözümlerin önceki çözümü kopyalamasını önlemek ve sonuca daha hızlı ulaşmak amacıyla yapılır. Mütasyon oluşan yeni bireyin bir bitini (eğer ikili düzende ifade edilmiş ise) rastgele değiştirir. Aşağıdaki örnekte rastgele seçilen 4.

bit değiştirilmiştir (0 ise 1, 1 ise 0 yapılır). Mütasyon gerçekleşen bit görselliği artırmak amacıyla altı çizili ve italik olarak yazılmıştır:

Orijinal Birey : 1001111000011110

Mütasyona uğramış Birey : 10001111000011110

Çaprazlama ve mütasyon işlemleri sonrasında kuşakta bulunan en iyi uyumluluğa sahip birey sonraki kuşağa aktarılamayabilir (oluşan yeni bireyler ebeveynlerinden daha iyi olduklarını garanti etmezler), yani amaç fonksiyonunda en iyi değerini veren birey kaybolabilir. Bunu önlemek için eski bireylerden en iyi uyum gösteren tekrar bu yeni popülasyona eklenir. Seçkinci (elitist) yaklaşım da denen bu olay ile çaprazlama sonrası daha iyi uyum gösteren bireyler çıkmaması durumunda önceki en iyi bireyin çaprazlama yoluyla kaybolması önlenir.

GA Parametreleri :

Çaprazlama ve Mütasyon olasılığı: GA tekniğinin çaprazlama olasılığı ve mütasyon olasılığı olmak üzere iki basit parametresi vardır.

Çaprazlama olasılığı çaprazlamanın hangi sıklıkta yapılacağını belirtir. Eğer hiç çaprazlama yapılmaz ise (aprazlama olasılığı %0) yeni bireyler eski bireylerin aynısı olur ama bu yeni kuşağın eskisiyle aynı olacağı anlamına gelmez. Eğer bu oran %100 olursa yeni bireyler tümüyle çaprazlama ile elde edilir. Çaprazlama eski bireylerden iyi taraflar alınarak elde edilen yeni bireylerin daha iyi olması umuduyla yapılır. Çaprazlama oranı için tavsiye edilen değer %80-90 civarındadır.

Mütasyon olasılığı ise mütasyonun hangi sıklıkta yapılacağını belirtir. Mütasyon olmaz ise yeni birey çaprazlama veya kopyalama sonrasında olduğu gibi kalır. Eğer mütasyon olur ise yeni bireyin bir kısmı değiştirilmiş olur. Eğer bu oran %100 olursa kuşak içindeki bireyler tümüyle değişir, %0 olursa hiç değişmeden kalır. Mütasyon oranı için tavsiye edilen değer %0,5 civarındadır.

GA tekniği başka parametreler de içerir. Bunların en önemlilerinden birisi de popülasyon büyüklüğüdür. Bu parametre popülasyon içinde (yalnızca bir kuşakta) kaç adet kromozom olduğunu söyler. Eğer kromozom sayısı az olursa GA özm aranan uzayın ancak bir kısmını gezebilir ve çaprazlama için fazla bir

seçeneği yoktur. Birey sayısı çok fazla olursa GA çok yavaş çalışır. Araştırmalar belli bir noktadan sonra popülasyon sayısını artırmanın bir yararı olmadığını göstermiştir.

Ebeveynleri oluşturmak üzere bazı bireylerin seçilmesi gerekir. Teoriye göre iyi olan bireyler yaşamını sürdürmeli ve bu bireylerden yeni bireyler oluşmalıdır. Bu seçim çeşitli kriterlere göre yapılabilir. Rulet seçimi, Boltzman seçimi, turnuva seçimi, sıralı seçim bunlardan bazılarıdır.

Rulet seçiminde bireyler uyumluluk fonksiyonuna göre bir rulet etrafına gruplanır. Uyumluluk fonksiyonu herhangi bir kritere uyan bireylerin seçilmesi için kullanılır. Bu rulet üzerinden rastgele bir birey seçilir. Daha büyük alana sahip bireyin seçilme şansı daha fazla olacaktır.

Rulet seçimi eğer uyumluluk çok fazla değişiyorsa sorun çıkartabilir. Örneğin en iyi bireyin uyumluluğu %90 ise diğer bireylerin seçilme şansı azalacaktır. Bunu önlemek için sıralı seçim kullanılabilir. Sıralı seçimde en kötü uyumlulukta olan bireye 1 değer sonrakine 2 değer verilir ve böylelikle seçilmede bunlara öncelik tanınmış olur. Bu şekilde onların da seçilme şansı artar fakat bu çözümün daha geç yakınsamasına neden olabilir.

9. İHA VE TURBOFAN MOTORUN GENETİK ALGORİTMA İLE EN İYİLEMESİ

Bölüm 7’de anlatılan yazılım sayısal iterasyonlar yoluyla verilen girdi parametreleriyle hava aracına yönelik hesaplamaları yapmakta ve herhangi bir en iyileme yapmamaktadır. Bu bölümde ise en iyileme amacıyla GA metodu geliştirilen yazılıma eklenmiştir.

9.1. İki Parametrelili Genetik Algoritma Yazılımı

Yazılan en iyileme yazılımında, keşif zamanının azami seviyeye çıkarılması amaçlanmıştır. Daha önceki çalışmalarda (Bölüm 7), genel olarak yakıt tüketimini azaltarak keşif zamanını yükselten parametreler tespit edilmiştir. Bu amaca hizmet eden güç grubuna ait parametreler aşağıda sıralanmıştır:

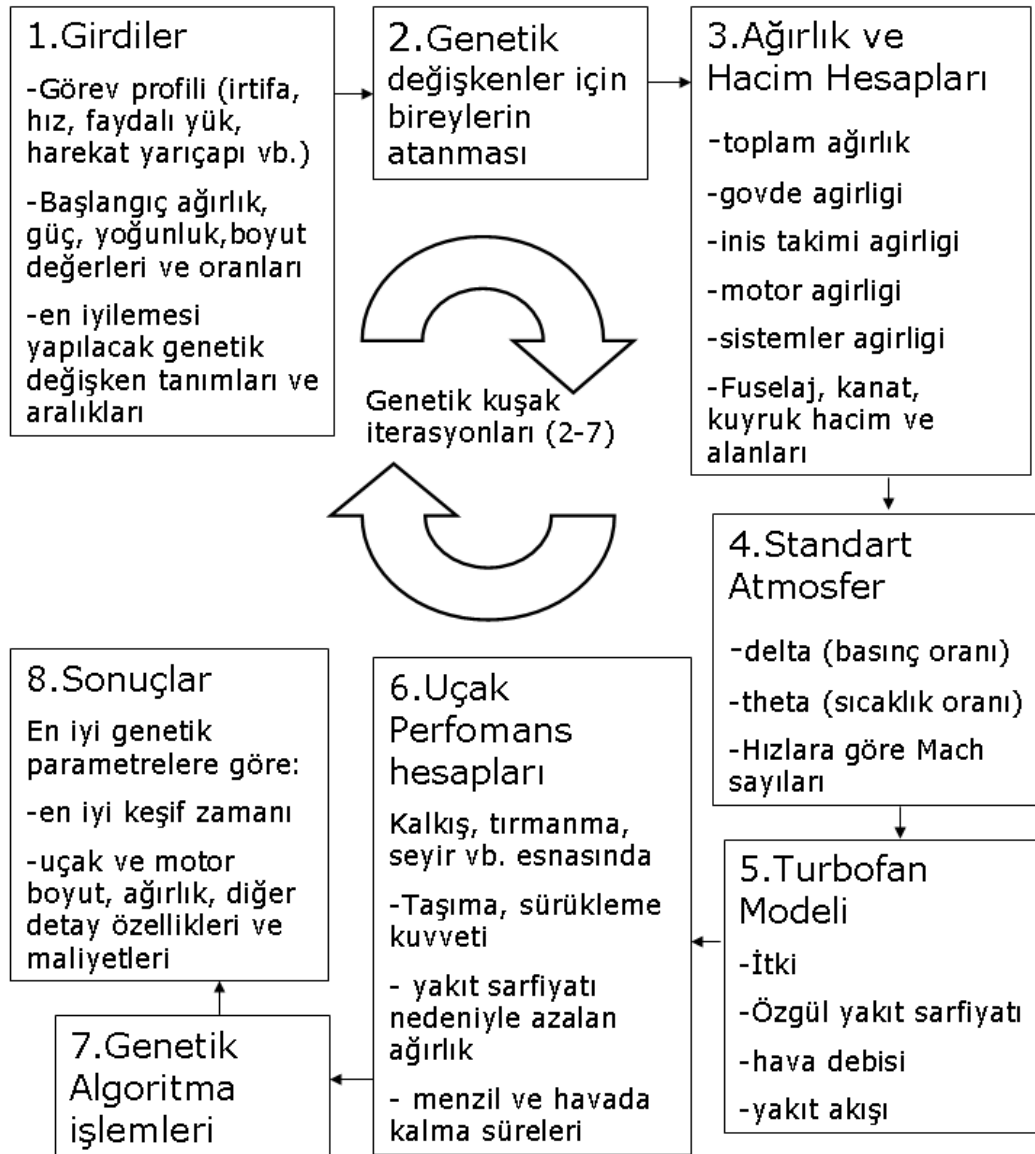
- Bypass oranı
- Kompresör basınç oranı
- Fan basınç oranı

İlk aşamada GA metodu iki değişken ile kullanılmıştır. Bu kısımda optimize edilecek değişkenler güç grubu için “bypass oranı” ve “kompresör basınç oranı” olarak seçilmiştir. Diğer tüm girdi parametreleri (Çizelge 7.3) sabit tutulmuştur.

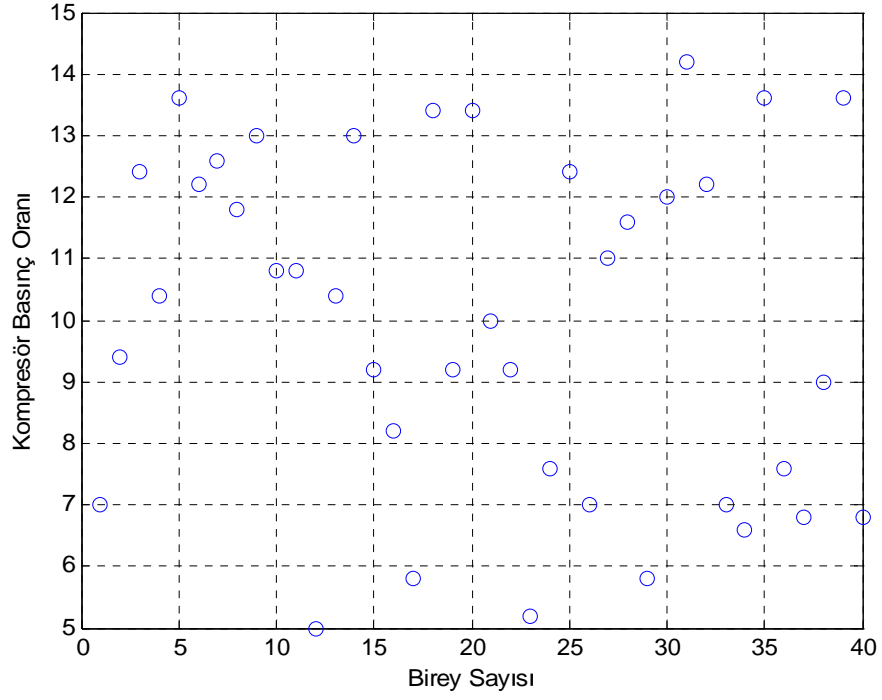
Yazılan özgün yazılımın akış şeması Şekil 9.1’de verilmiştir. İlk adımda sabit girdiler (Çizelge 7.3) okunduktan sonra ikinci adımda değişken parametreler için istenen aralıkta rastgele popülasyon bireyleri atanır (Şekil 9.2 ve 9.3). En iyileme sonrası bu değerlerde belli bölgelerde (en iyi keşif zamanını sağlayan bölgelerde) sıklaşma olduğu görülmektedir (Şekil 9.5 ve 9.6).

Üçüncü adımda ağırlık ve hacim hesapları yapılır. Daha sonra atmosfer modelinden görev profilindeki irtifalarda basınç, sıcaklık ve ses hızları belirlenir. Beşinci ve altıncı adımlarda turbofan motor ile uçak performans hesapları yapılır. Birinci adımda belirlenen her genetik birey için bir keşif süresi hesaplanır. En iyi keşif süresini veren birey kombinasyonu “bypass oranı ve kompresör basınç oranı” bu kuşak (jenerasyon yada iterasyon) için belirlenir. Yedinci adımda

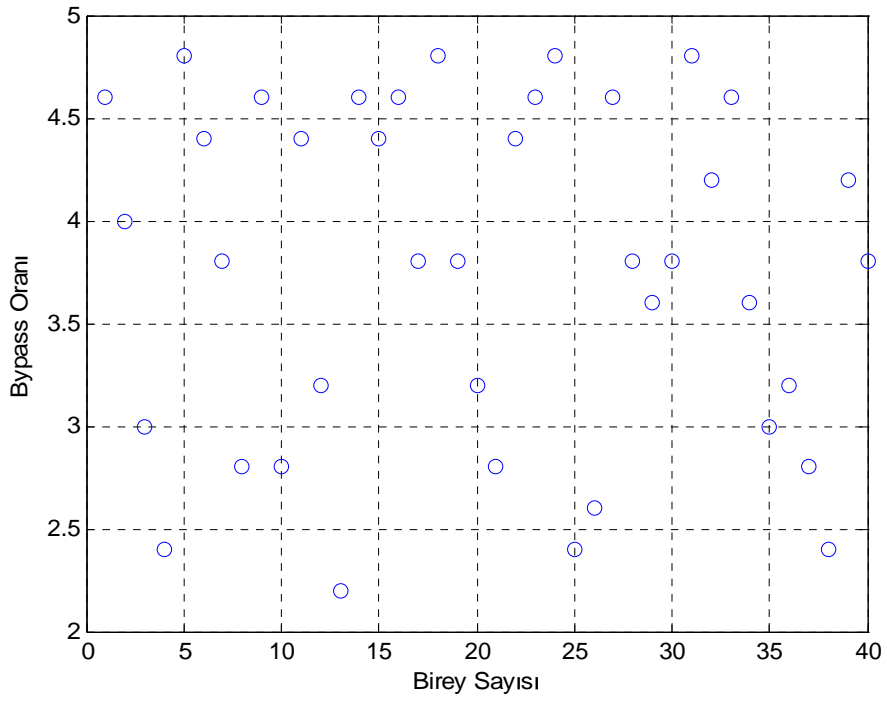
genetik işlemler yapılarak yeni bireyler yaratılır ve ikinci adıma dönülerek yeni bir kuşak için işlemler tekrar edilir. Yazılımın başında belirlenen kuşak (iterasyon) sayısı kadar adım 2-7 arasındaki işlemler döngü halinde tekrar edilir. Döngü sona erdiğinde elde edilen en iyi keşif zamanı (amaç fonksiyonu), bulunan en iyi genetik bireyler “bypass oranı ve kompresör basınç oranı” ve İHA ile turbofan motoru ile ilgili tüm sonuçlar bir çıktı dosyasına yazdırılır (Çizelge 7.5 gibi).

Şekil 9.1. İHA ve turbofan motorun genetik algoritma ile en iyilemesi ve performans analizlerini yapan yazılımın akış diyagramı

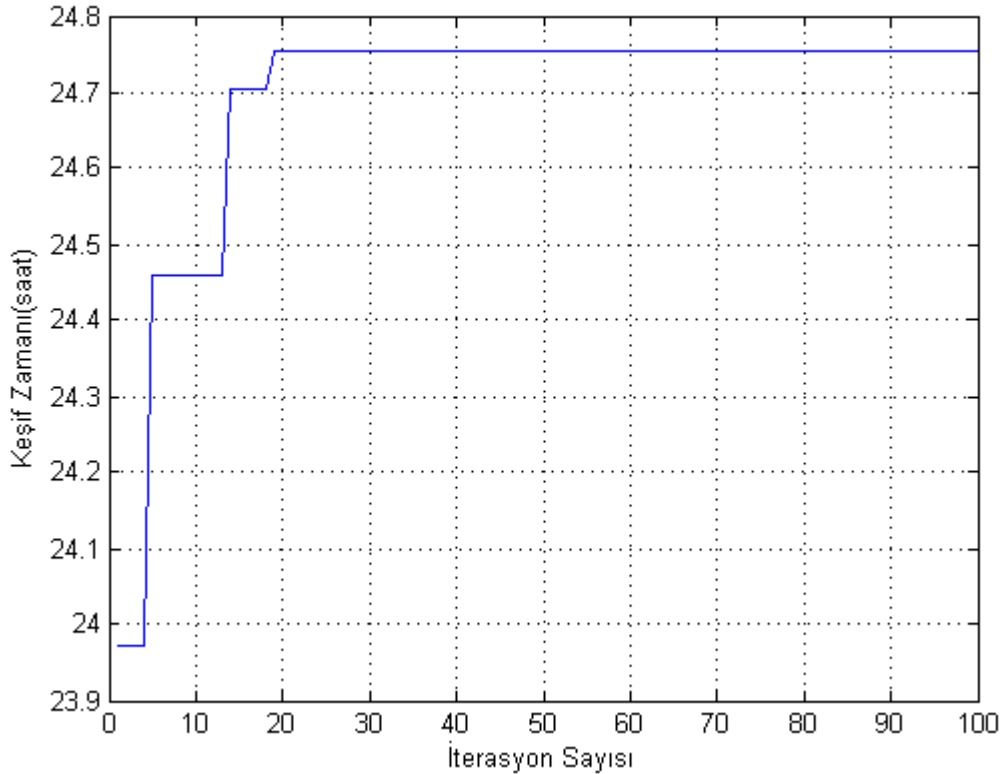

Şekil 9.2. Genetik algoritma metoduna göre Kompresör Basınç Oranı için rastgele belirlenen ilk popülasyon

Şekil 9.3. Genetik algoritma metoduna göre Bypass Oranı için rastgele belirlenen ilk popülasyon

Şekil 9.4'te gösterilen şekilde kuşaklar (iterasyonlar) boyunca çalışan yazılım optimize edilmek istenen “keşif zamanı”nı mümkün çözümler dahilinde en üst seviyeye çıkarmıştır. Yazılım değişik azami irtifalarda çalıştırıldığında değişik sonuçlar alınmış ve Çizelge 9.2’de özetlenmiştir. Çizelge 9.1’de ise en iyileme öncesi değerler verilmiştir. Optimize edilen bu iki parametre için üst limit AE3007H motoru değerleri [20] olarak alınmıştır. 16 km irtifaya kadar bypass oranı 4,8 ve kompresör basınç oranı ise 14,4 olduğunda en uzun keşif zamanı elde edilmektedir (üst limitler). Çizelge 9.1 ve 9.2 karşılaştırıldığında en iyi bypass oranı ve kompresör basınç oranı değerlerinin 17 km irtifaya kadar aynı olduğunu, bu irtifadan sonra İHA’nın ihtiyacı olan itki gücü yüksek bypass oranı ile karşılanamadığı için çözüm noktası daha düşük bir bypass oranına kaydığı görülmektedir. Ancak böyle bir motordan (düşük bypass oranlı) beklendiği üzere özgül yakıt tüketimi daha yüksek olmakta ve keşif süresi çok azalmaktadır.

Şekil 9.4. Genetik algoritma ile iterasyonlar boyunca elde edilen en iyi keşif zamanı değerleri

Çizelge 9.1. En iyileme Öncesi Değerler

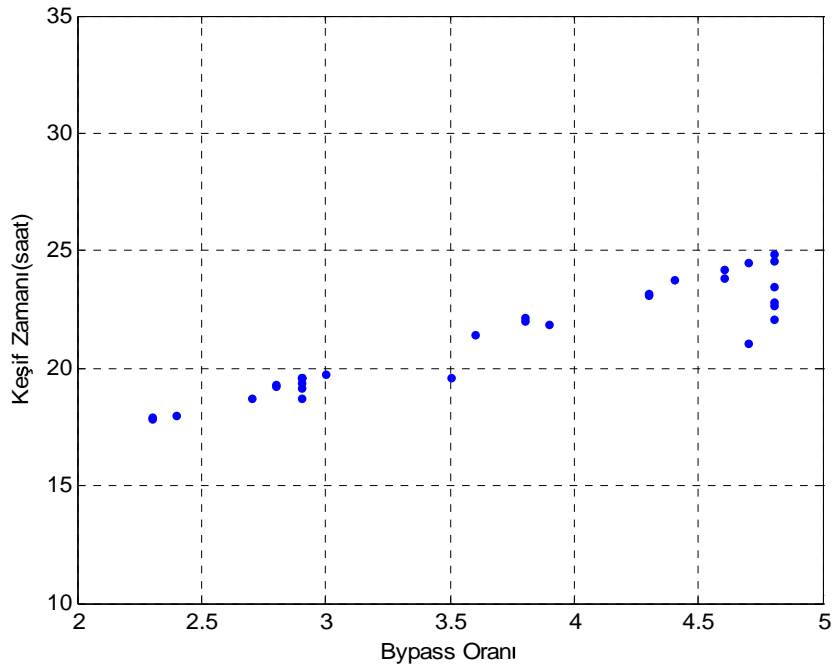
Keşif İrtifası (m)	Bypass Oranı	Kompr. Basınç Oranı	Y.Odası çıkış top. Sıcaklık (K)	Fan Basınç Oranı	Keşif Zamanı (saat)	Uçak Ağırlığı (kg)	Yakıt Ağırlığı (kg)
15700	4,8	14,4	1650	1,6	24,75	12357	6994

Çizelge 9.2. İki Parametrelili Genetik algoritma Sonuçları

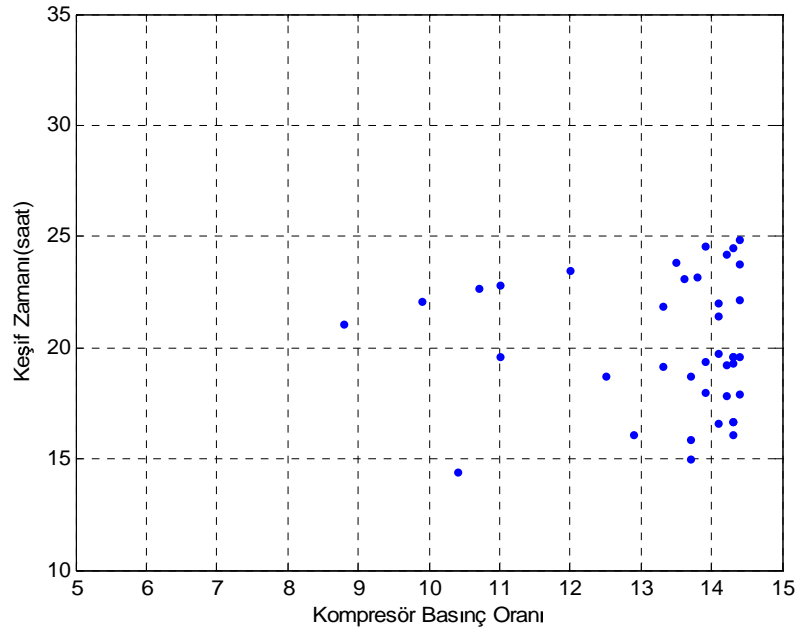
Girdiler				Çıktılar		
Seçimler		Genetik Algoritma Değişkenleri				
Keşif İrtifası (m)	Yakıt Oranı	Bypass Oranı (1-4,8)	Kompresör Basınç Oranı (4-14,4)	Keşif Zamanı (saat)	Uçak Ağırlığı (kg)	Yakıt Ağırlığı (kg)
5000	0,566	4,8	14,4	16,30	12357	6994
10000	0,566	4,8	14,4	22,61	12357	6994
15700	0,566	4,8	14,4	24,75	12357	6994
17000	0,566	2,4	14,4	18,51	13482	7631
20000	*	*	*	*	*	*

(*), Bu irtifada yetersiz itki nedeniyle çözümsüzlük vardır.

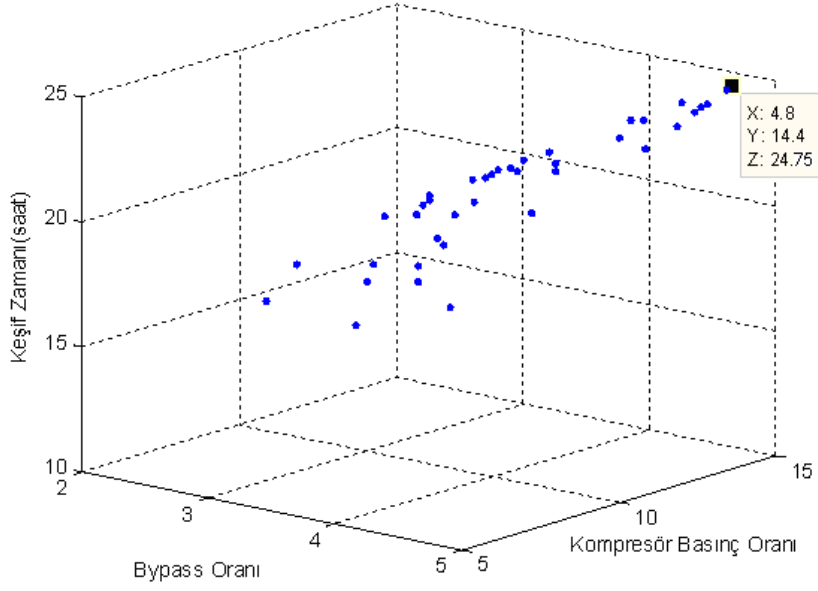
(**), Maksimize edilen amaç fonksiyonu.

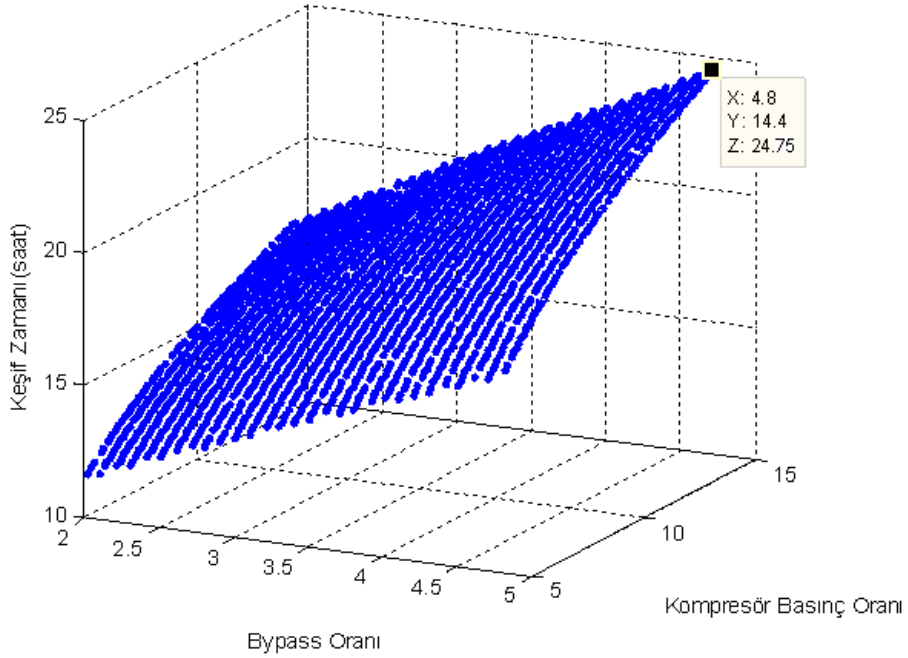
Şekil 9.5. En iyileme sonunda bypass oranına ait bireyler

Şekil 9.6. En iyileme sonunda kompresör basınç oranına ait bireyler

Şekil 9.7. 15,7 km (51500 ft) keşif irtifası için elde edilen genetik sonuçlar

Şekil 9.8. 15,7 km (51500 ft) keşif irtifası için elde edilen analitik sonuçlar

Şekil 9.7’de verilen GA en iyileme yazılımı sonuçlarının karşılaştırılması ve doğrulanması amacıyla bir başka analitik program daha yazılmıştır. Bu diğer analitik program ile bypass oranı (2-4,8 aralığında) ve kompresör basınç oranı (5-14,4 aralığında) belli artırımlarda taranarak hesaplamalar yapılmış ve elde edilen çözüm kümesi Şekil 9.8’de verilmiştir. Şekil 9.7 ve 9.8 (genetik ve analitik yazılım sonuçları) karşılaştırıldığında aynı azami keşif değerlerini buldukları

görülmektedir. Üstelik genetik algoritma yazılımının hız olarak daha üstün olduğu da tespit edilmiştir.

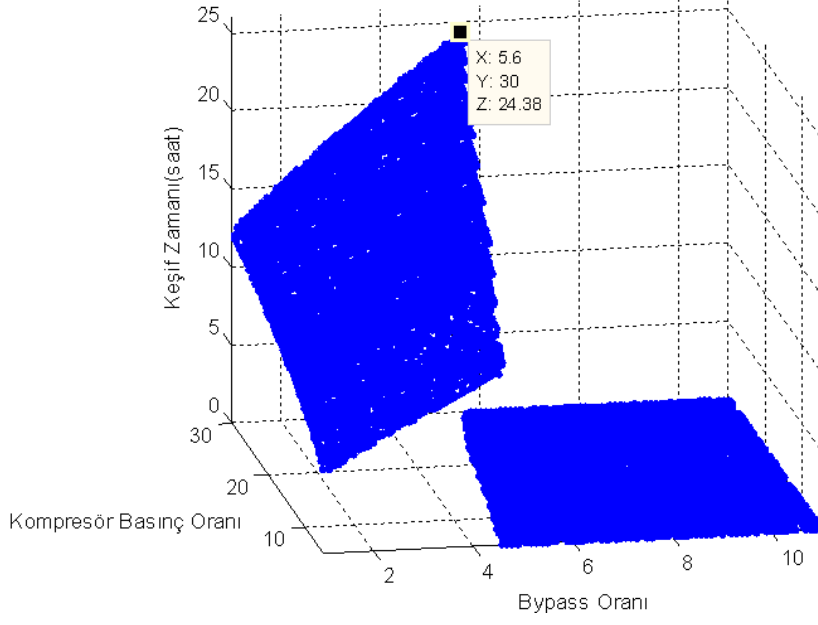
Yazılan GA ile en iyileme yazılımı, değişken aralıkları artırılarak ikinci bir denemeye tabi tutulmuştur. Bypass oranı ve kompresör toplam basınç oranı seçim aralığı günümüz teknolojisinin en uç noktasına kadar artırılarak (bypass oranı: 11, kompresör toplam basınç oranı: 30) yazılım tekrar çalıştırılmış ve Çizelge 9.3’de verilen değerler elde edilmiştir. Bu değerlerin karşılaştırılması için yine analitik çözüm yapan diğer yazılım ile tüm seçim aralığı taranmıştır (Şekil 9.9). 15,7 km için Çizelge 9.3’de ve Şekil 9.9b’de verilen genetik çözüm değerleri ile Şekil 9.9a’da verilen analitik çözüm değerleri karşılaştırıldığında her iki yazılımla elde edilen azami değerlerin aynı olduğu görülmektedir (bypass oranı: 5,6; kompresör basınç oranı: 30; keşif zamanı 24,38 saat). İrtifada yetersiz itki, yakıt/hava oranının karmaşık sayı çıkması, negatif tırmanma oranı gibi çözümsüz durumlarda yazılan özgün yazılım, keşif zamanını “0”, (sıfır) olarak atamaktadır (Şekil 9.9a). Bunun sebebi gerçek sayı çıkması gereken bazı parametrelerin (yakıt/hava oranı vb.), karmaşık sayı çıkması durumunda bile yazılımın hesaplamaya devam etmesi ve bazen mümkün olmayan büyüklükte keşif zamanı hesaplamasıdır. Yazılıma eklenen bazı kontrol satırları sayesinde bahsi geçen parametrelerdeki mantıksızlıklar (irtifada yetersiz itki, yakıt/hava oranının karmaşık sayı çıkması, negatif tırmanma oranı vb.) tespit edilmekte ve keşif zamanı sıfıra eşitlerək sonuçların daha sağlıklı olması sağlanmaktadır.

Çizelge 9.3. İki parametrelı genetik algoritma sonuçları

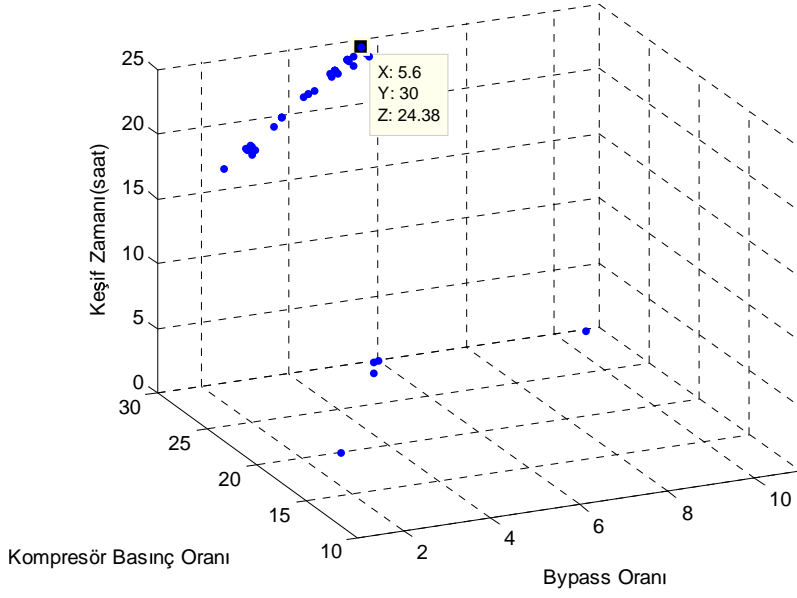
Girdiler				Çıktılar		
Seçimler		Genetik Algoritma Değişkenleri				
Keşif İrtifası (m)	Yakıt Oranı	Bypass Oranı (1-11)	Kompresör Basınç Oranı (10-30)	Keşif Zamanı** (saat)	Uçak Ağırlığı (kg)	Yakıt Ağırlığı (kg)
5000	0,51	7	30	24,67	8914	4546
10000	0,475	7	30	24,14	7202	3421
15000	0,465	7	30	24,69	6831	3176
15700	0,49	5,6	30	24,38	8093	3965
17000	*	*	*	*	*	*

(*), Bu irtifada yetersiz itki nedeniyle çözümsüzlük vardır.

(**), Maksimize edilen amaç fonksiyonu.

(a)

(b)

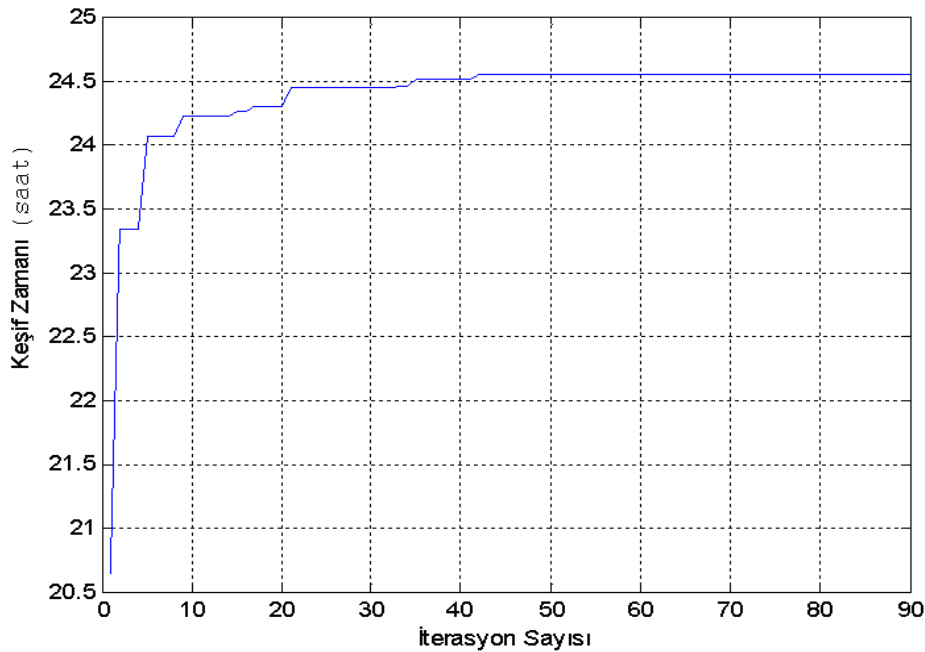
Şekil 9.9. 15,7 km (51500 ft) keşif irtifası için artırılmış bypass ve kompresör basınç oranı aralığında elde edilen analitik (a) ve genetik (b) sonuçların karşılaştırılması

9.2. Dört Parametrelili Genetik Algoritma Yazılımı

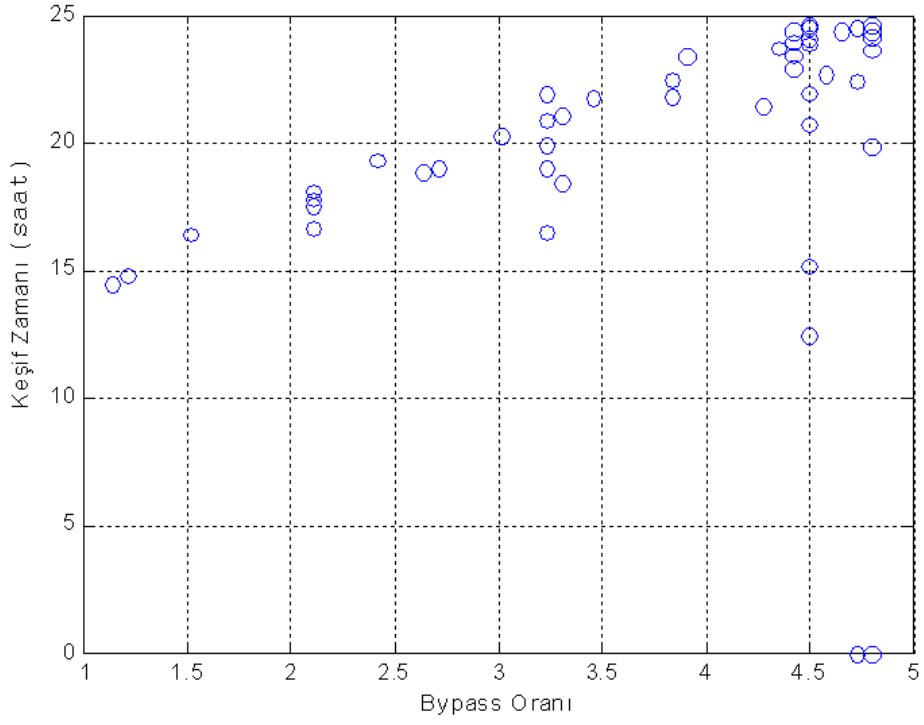
Önceki kısımda anlatılan iki parametrelili (bypass oranı, kompresör basınç oranı) özgün GA yazılımı, daha fazla parametre kullanarak, daha iyi sonuç alabilme amacıyla en temel dört motor parametresini (bypass oranı, kompresör

basınç oranı, fan basınç oranı, yanma odası çıkış toplam sıcaklığı) içerecek şekilde genişletilmiştir. Burada da “keşif zamanı” maksimize edilecek sonuç parametresi veya amaç fonksiyonu olarak kabul edilmiştir.

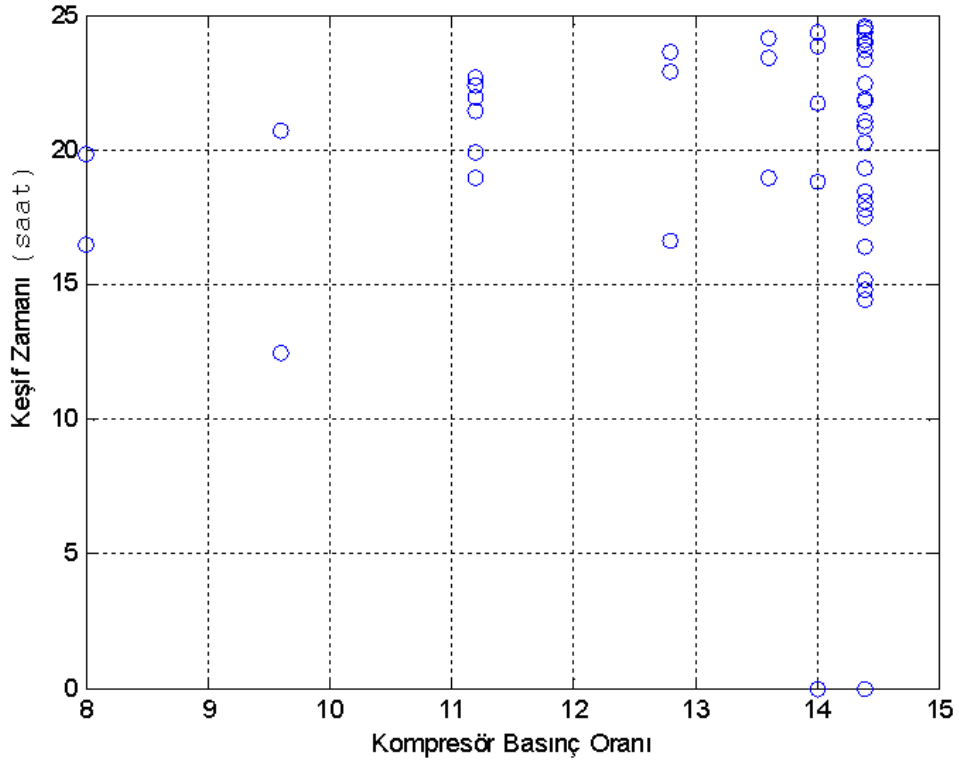
Yazılan dört parametrelili GA yazılımı değişik şartlarda çalıştırılmıştır. İlk çalıştırmada RR AE3007H turbofan motoru geometrisine uygun basınç oranı ve bypass oranı limitleriyle (bypass oranı: 4,8 ve kompresör basınç oranı 14,4) ve ikinci olarak literatürde rastlanan en yüksek değerlerin yaklaşık %10-20 fazlası (bypass oranı: 11, kompresör toplam basınç oranı: 30) üst sınır olarak seçilmiştir. Her iki denemede seçilen keşif irtifasına göre ve yakıt miktarı ayarlanarak azami 24 saat keşif zamanını elde eden çözümler araştırılmıştır. 24 saati geçen keşif süreleri için yakıt miktarı azaltılarak yazılım tekrar çalıştırılmıştır. Bu iki denemenin sonuçları Çizelge 9.4 ve 9.5’te, birinci denemeye ait GA iterasyonları ve bireylere göre dağılımları Şekil 9.10-9.12’de verilmiştir. Çizelge 9.4 ve 9.5’te 17000m irtifanın üzerinde bypass oranının düşürülmesi ihtiyacı Çizelge 9.2 sonuçları tartışılırken verildiği üzere yüksek bypass oranı ile elde edilen daha az seviyede itkidenden kaynaklanmaktadır. Bu durumun bir başka çözümü daha güçlü bir motor (daha fazla güç yüklemesi) olabilir. Ancak bu da ağır bir motor veya özgül yakıt tüketiminden taviz verilerek tasarlanmış daha yüksek yanma odası çıkış sıcaklığına sahip bir motor ile sonuçlanabilir.

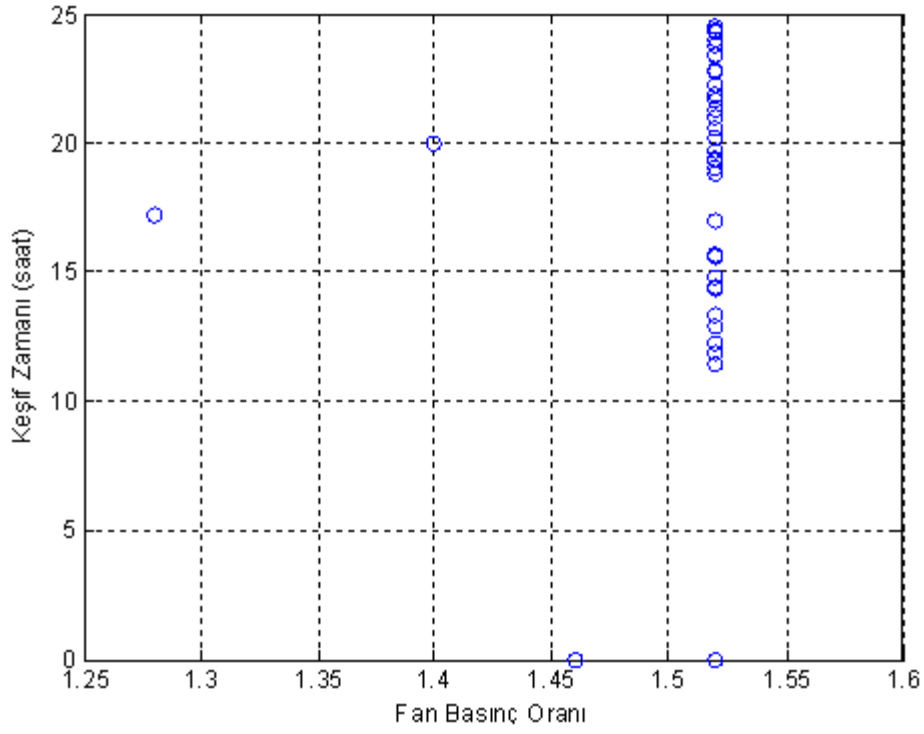
Şekil 9.10. Genetik algoritma ile iterasyonlar boyunca elde edilen en iyi keşif zamanı değerleri

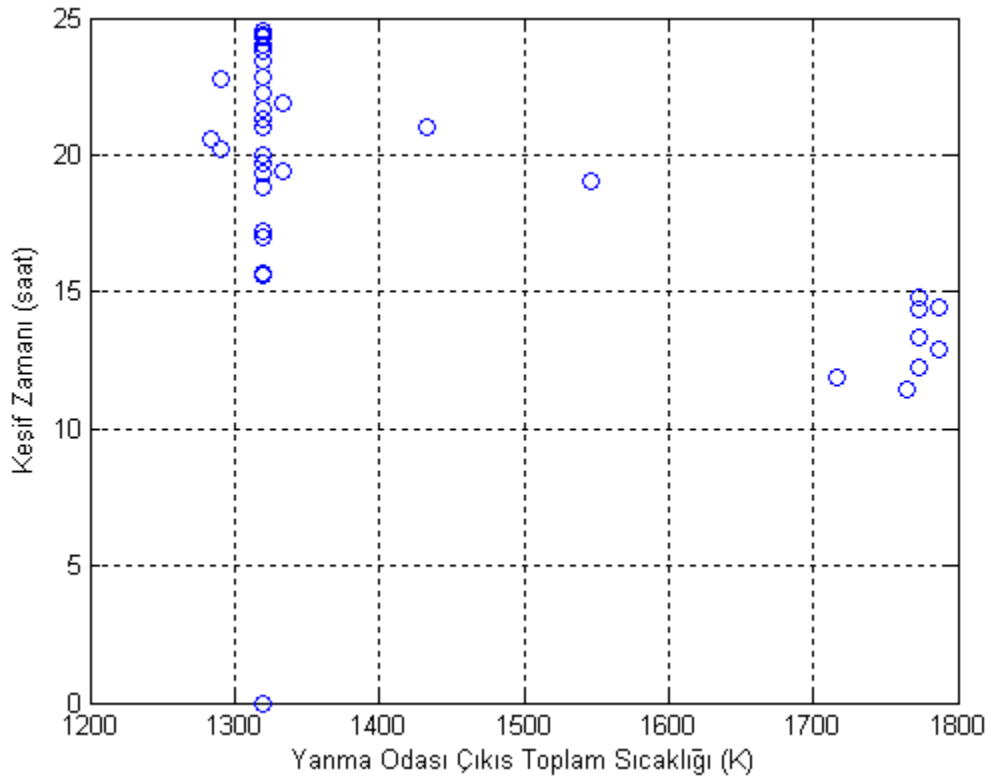
Şekil 9.11. En iyileme sonunda bypass oranına ait bireyler

Şekil 9.12. En iyileme sonunda kompresör basınç oranına ait bireyler

Şekil 9.13. En iyileme sonunda fan basınç oranına ait bireyler

Şekil 9.14. En iyileme sonunda yanma odası çıkış toplam sıcaklığına ait bireyler

Çizelge 9.4. Dört parametrelî genetik algoritma sonuçları

Girdiler						Çıktılar		
Seçimler		Genetik Algoritma Değişkenleri						
Keşif İrtifası (m)	Yakıt Oranı	Bypass Oranı (1-4,8)	Kompresör Basınç Oranı (4-14,4)	Fan Basınç Oranı (1,1-2)	Y.Odası Çıkışı toplam Sıcaklık (1000-2000K)	Keşif Zamani** (saat)	Uçak Ağırlığı (kg)	Yakıt Ağırlığı (kg)
5000	0,566	4,68	14,4	1,4	1220	24,84	11027	6241
10000	0,522	4,68	14,4	1,4	1220	24,55	7511	3921
15700	0,505	4,68	14,4	1,52	1319	24,53	6946	3508
17000	0,525	1,78	14,4	1,82	1205	24,71	9016	4733
20000	*	*	*	*	*	*		

(*), Bu irtifada yetersiz itki nedeniyle çözümsüzlük vardır.

(**), Maksimize edilen amaç fonksiyonu.

Çizelge 9.5. Dört parametrelî genetik algoritma sonuçları

Girdiler						Çıktılar		
Seçimler		Genetik Algoritma Değişkenleri						
Keşif İrtifası (m)	Yakıt Oranı	Bypass Oranı (1-11)	Kompresör Basınç Oranı (4-30)	Fan Basınç Oranı (1,1-2)	Y.Odası Çıkışı Toplam Sıcaklık (1000-2000K)	Keşif Zamani** (saat)	Uçak Ağırlığı (kg)	Yakıt Ağırlığı (kg)
5000	0,5	11	30	1,31	1534	24,6	6904	3452
10000	0,47	11	30	1,31	1534	24,7	5858	2753
15700	0,463	5,34	30	1,58	1515	24,09	6890	3190
17000	0,485	2,1	29,1	1,82	1361	24,53	8616	4179
20000	*	*	*	*	*	*		

(*), Bu irtifada yetersiz itki nedeniyle çözümsüzlük vardır.

(**), Maksimize edilen amaç fonksiyonu.

Çizelge 9.5'te verilen en iyileme sonuçlarından 15700m keşif irtifası için bulunan değerler bypass oranı (5,34), kompresör basınç oranı (30), fan basınç oranı (1,58), yanma odası çıkışı toplam sıcaklık (1515 K) değerlerine ait İHA boyutlandırma sonuçları Çizelge 9.6'da verilmiştir. En iyileme öncesi değerler ile karşılaştırıldığında (Çizelge 7.5) uçak toplam kalkış ağırlığının %46, yakıt ağırlığının ise %54 azaldığı görülmektedir. Bu farkın sebebi temel olarak artırılmış parametre aralıklarında daha verimli bir motor elde etmekten kaynaklanmaktadır.

Çizelge 9.6. En iyileme sonrası Global Hawk boyutlandırma sonuçları

Görev profili	Açıklama	Birimi	Değeri									
W ₀ , toplam ağırlık	Uçağın toplam kalkış ağırlığı	kg	6890									
S, kanat alanı	Uçağın toplam kanat alanı	m ²	28,53									
R, menzil		km	18151									
kesif zamanı	Uçağın keşif yerinde harçayabileceği azami süre	saat	24,09									
toplam görev zamanı		saat	31,77									
intikal zamanı	Görev yerine (keşif başlangıcına) intikal süresi	saat	3,85									
tırmanma mesafesi (yatayda)	Uçağın tırmanma yüksekliğine çıkıncaya kadar yatayda aldığı mesafe	km	404,67									
	Görev noktaları:(1-10)		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
görev irtifası	Uçak uçuş yüksekliği	km	0,00	0,00	15,24	15,24	15,70	15,70	15,70	15,70	15,24	0,00
Mach sayısı	Uçak hızı	M	0,15	0,19	0,56	0,60	0,60	0,56	0,45	0,60	0,60	0,14
C _L	Taşıma katsayısı	boyutsuz	1,46	0,91	0,88	0,78	0,80	0,91	0,91	0,52	0,45	0,91
V _{ucak}	Uçak hızı	km/saat	185,2	233,4	598,3	635,0	635,0	593,7	481,8	635,0	635,0	174,1
Fines			29,08	32,35	32,34	31,97	32,06	32,35	32,35	27,98	25,75	32,35
W, uçak etap ağırlığı	Uçağın uçuş boyunca değişen ağırlığı	kg	6871	6822	6588	6588	6249	6249	4114	4114	3810	3810
D, sürüklenme kuvveti	Sürüklenme kuvveti (drag)	Newton	2316	2067	2008	2020	1911	1894	1247	1442	1451	1150
Motor Sonuç Parametreleri	Açıklama	Birimi	Değeri									
F _{SL}	Deniz seviyesi, statik, yerleşmemiş motor gücü	Newton	20940	4708	lb							
İtki mevcut	Görev noktalarında, yerleşmiş motor gücü	Newton	15767	15109	2100	2093	1947	1954	1993	1947	2093	15925
w _f	Motordaki yakıt akışı	kg/s *(10 ⁻³)	163,1	163,7	34,5	33,8	31,9	31,0	19,2	24,1	24,3	11,8
TSFC _{inst}	yerleşmiş özgül yakıt sarfiyatı	kg/(kN*s) *(10 ⁻³)	10,35	10,84	16,42	16,72	16,72	16,38	15,42	16,72	16,72	10,24
W ₂	Motordaki ana hava akışı	kg/s	78,6	79,2	12,3	12,6	11,7	11,4	10,7	11,7	12,6	78,5
A ₁₈	soğuk lüle kesit alanı	m ²	0,204	0,203	0,197	0,197	0,197	0,197	0,198	0,197	0,197	0,204
A ₇	sıcak lüle kesit alanı	m ²	0,090	0,091	0,036	0,036	0,036	0,036	0,034	0,036	0,036	0,090

Çizelge 9.6. (devam) En iyileme sonrası Global Hawk boyutlandırma sonuçları

P ₀	Toplam basınç 0	kPa	103	104	14	15	14	13	12	14	15	103
P ₂	Toplam basınç 2	kPa	102	103	14	15	14	13	12	14	15	102
P ₂₄	Toplam basınç 24	kPa	162	163	23	23	22	21	20	22	23	162
P ₁₃	Toplam basınç 13	kPa	162	163	23	23	22	21	20	22	23	162
P ₁₇	Toplam basınç 17	kPa	157	158	22	22	21	20	19	21	22	157
P ₂₆	Toplam basınç 26	kPa	159	160	22	23	21	21	19	21	23	158
P ₃	Toplam basınç 3	kPa	4758	4802	664	682	634	616	574	634	682	4749
P ₃₁	Toplam basınç 31	kPa	4758	4802	664	682	634	616	574	634	682	4749
P ₄₁	Toplam basınç 41	kPa	4615	4658	644	661	615	597	556	615	661	4607
P ₄	Toplam basınç 4	kPa	4615	4658	644	661	615	597	556	615	661	4607
P ₄₁₅	Toplam basınç 415	kPa	4615	4658	644	661	615	597	556	615	661	4607
P ₄₁₆	Toplam basınç 416	kPa	502	504	111	112	105	103	99	105	112	502
P ₄₄	Toplam basınç 44	kPa	502	504	111	112	105	103	99	105	112	502
P ₄₆	Toplam basınç 46	kPa	497	499	110	111	104	102	98	104	111	497
P ₄₈	Toplam basınç 48	kPa	122	121	40	40	37	37	37	37	40	122
P ₇	Toplam basınç 7	kPa	120	120	40	40	37	37	36	37	40	121
T ₀	Toplam sıcaklık 0	K	289	290	230	232	232	230	225	232	232	289
T ₂	Toplam sıcaklık 2	K	289	290	230	232	232	230	225	232	232	289
T ₂₄	Toplam sıcaklık 24	K	335	336	266	268	268	266	261	268	268	335
T ₁₃	Toplam sıcaklık 13	K	335	336	266	268	268	266	261	268	268	335
T ₁₇	Toplam sıcaklık 17	K	335	336	266	268	268	266	261	268	268	335
T ₂₆	Toplam sıcaklık 26	K	335	336	266	268	268	266	261	268	268	335
T ₃	Toplam sıcaklık 3	K	983	986	789	795	795	788	773	795	795	983
T ₃₁	Toplam sıcaklık 31	K	983	986	789	795	795	788	773	795	795	983
T ₄₁	Toplam sıcaklık 41	K	1466	1466	1449	1449	1449	1449	1448	1449	1449	1465
T ₄₁₅	Toplam sıcaklık 415	K	1439	1439	1413	1414	1414	1413	1411	1414	1414	1439
T ₄₁₆	Toplam sıcaklık 416	K	885	884	968	966	966	968	975	966	966	885
T ₄₄	Toplam sıcaklık 44	K	885	884	968	966	966	968	975	966	966	885
T ₄₆	Toplam sıcaklık 46	K	885	884	968	966	966	968	975	966	966	885
T ₄₈	Toplam sıcaklık 48	K	637	636	771	767	767	771	782	767	767	638
T ₅	Toplam sıcaklık 5	K	646	645	766	763	763	766	776	763	763	647
T ₇	Toplam sıcaklık 7	K	646	645	766	763	763	766	776	763	763	647

10. MALİYET MODELLERİ

Literatürdeki uçak ve gaz türbinli motor maliyet modelleri araştırıldığında RAND Corporation'ın (Research ANd Development) çalışmaları bulunur. Bu hususta en çok kullanılan RAND maliyet formülasyonları A.B.D. geçmiş projeleri temel alınarak ampirik olarak hesaplanmıştır.

Uçak maliyet modelleri [28] (metrik birimlere çevrilmiştir):

$$NRENGR = 18,509(EW)^{0,747}(SP)^{0,8} \quad (10.1)$$

$$NRENGC = NRENGR * C_{ENG} \quad (10.2)$$

$$NRTOOL = 24,68(EW)^{0,81}(SP)^{0,579} \quad (10.3)$$

$$NRTLC = NRTOOL * C_{TOOL} \quad (10.4)$$

$$DS = 41,55(EW)^{0,63}(SP)^{1,3} \quad (10.5)$$

$$FT = 1199(EW)^{0,325}(SP)^{0,822}TESTAC^{1,21} \quad (10.6)$$

$$ENGR_{100} = 0,2926(EW)^{0,88}(SP)^{1,2}\left(\frac{AC}{100}\right)^{0,485} \quad (10.7)$$

$$ENGRC_{100} = ENGR_{100} * C_{ENG} \quad (10.8)$$

$$TOOL_{100} = 8,335(EW)^{0,707}(SP)^{0,813}\left(\frac{AC}{100}\right)^{0,485} \quad (10.9)$$

$$TOOLC_{100} = TOOL_{100} * C_{TOOL} \quad (10.10)$$

$$LABR_{100} = 200(EW)^{0,82}(SP)^{0,484}\left(\frac{AC}{100}\right)^{0,485} \quad (10.11)$$

$$LABC_{100} = LABR_{100} * C_{ML} \quad (10.12)$$

$$MATL_{100} = 762(EW)^{0,921}(SP)^{0,621}\left(\frac{AC}{100}\right)^{0,485} \quad (10.13)$$

$$QA_{100} = 133LABR_{100} \quad (10.14)$$

$$QAC_{100} = QA_{100} * C_{QA} \quad (10.15)$$

$$AC_{NRC} = NRENGC + NRTLC + DS + FT \quad (10.16)$$

$$AC_{RC} = ENGRC_{100} + TOOLC_{100} + LABC_{100} + MATL_{100} + QAC_{100} \quad (10.17)$$

$$AC_{TDC} = AC_{NRC} + AC_{RC} \quad (10.18)$$

$NRENGR$, bir defalık mühendislik saati (non-recurring engineering hours); EW , uçak boş ağırlığı (kg); SP , uçak azami hız (km/saat); $TESTAC$, test uçağı sayısı; AC , uçak imalat adedi

$NRENGC$, bir defalık mühendislik maliyeti; C_{ENG} , mühendislik saat ücreti; $NRTOOL$, bir defalık takım-avadanlık saati (non-recurring tooling hours); $NRTLTC$, takım-avadanlık maliyeti; C_{TOOL} , takım-avadanlık saat ücreti;

DS , geliştirme destek maliyeti;

FT , uçuş testi maliyeti;

$ENGR_{100}$, 100 uçak için tekrarlayan mühendislik saati (recurring engineering hours); $ENGRC_{100}$, 100 uçak için tekrarlayan mühendislik maliyeti; C_{ENG} , mühendislik saat ücreti

$TOOL_{100}$, 100 uçak için tekrarlayan takım-avadanlık saati (recurring tooling hours); $TOOLC_{100}$, 100 uçak için tekrarlayan takım-avadanlık maliyeti; C_{TOOL} , takım-avadanlık saat ücreti

$LABR_{100}$, 100 uçak için tekrarlayan imalat işçilik saati (recurring manufacturing labor hours); $LABC_{100}$, 100 uçak için tekrarlayan imalat işçilik maliyeti; C_{ML} , imalat işçilik saat ücreti

$MATL_{100}$, 100 uçak için tekrarlayan malzeme maliyeti (recurring manufacturing material cost)

QA_{100} , 100 uçak için tekrarlayan kalite kontrol saati (recurring quality assurance hours); QAC_{100} , 100 uçak için tekrarlayan kalite kontrol maliyeti; C_{QA} , kalite kontrol saat ücreti

AC_{NRC} , bir defalık uçak geliştirme toplam maliyeti (total non-recurring cost); AC_{RC} , 100 uçak için tekrar eden toplam imalat maliyeti (total recurring cost); AC_{TDC} ise bu ikisinin toplamıdır.

Denklem (10.1-18) 1990 yılı ABD dolar değeri üzerinden verildiğinden, 1990'dan günümüze dolar enflasyonu ek olarak dikkate alınmalıdır. Bu uçak geliştirme maliyet modellinden verilen girdilerle elde edilen sonuçlar Çizelge 10.1'de verilmiştir.

Çizelge 10.1. Uçak geliştirme ve imalat maliyet modeli sonuçları

Girdiler:	Global Hawk	Türk İHA
<i>EW</i> (uçak boş ağırlığı)	4456 kg (GTOW: 12527 kg)	2052 kg (GTOW: 5672 kg)
<i>SP</i> (uçak azami hız)	635 km/h	635 km/h
<i>TESTAC</i> (test uçağı sayısı)	20	20
<i>AC</i> (uçak imalat adedi)	100	100
C_{ENG}	40 \$	40 \$
C_{TOOL}	40 \$	40 \$
C_{ML}	40 \$	40 \$
C_{QA}	40 \$	40 \$
Dolar enflasyonu (1990-2009)	% 67	% 67
Çıktılar: (2009 yılı maliyetleri)		
AC_{NRC} (geliştirme maliyeti)	401 milyon \$	277 milyon \$
AC_{RC} (100 uçak imalat maliyeti)	415 milyon \$	213 milyon \$

Motor Maliyet Modeli-1

Bu kısımda kullanılan motor maliyet denklemleri Kaynak [30]'dan alınmıştır ve metrik birimlere çevrilmiştir.

$$MQTDEVCOST = -845,804 + 1,124F_{SL} + 249,838M_0 + 0,5634T_4 \quad (10.19)$$

$$TOTDEVCOST = -525,763 + 5,171F_{SL} + 401,022M_0 + 0,070N_E \quad (10.20)$$

$$PROCOST = -2228,14 + 9,667F_{SL} + 243,25M_0 + 1,744T_4 \quad (10.21)$$

$MQTDEVCOST$, yer testleri sonunda oluşan kümülatif motor maliyeti motor maliyeti (uçuş testleri ve sonrasındaki maliyetler hariç); $TOTDEVCOST$, toplam motor geliştirme maliyeti (seri üretim fazındaki geliştirme maliyetleri dahil); $PROCOST$, motor birim maliyeti (1000. motor kümülatif ortalama üretim maliyeti); F_{SL} , deniz seviyesi azami itki (kN); M_0 , uçuş Mach sayısı (subsonik motorlar için 1,0); T_4 , türbin giriş toplam sıcaklığı (K); N_E , proje boyunca üretilen motor adedidir. Denklem (10.19-21) 1980 yılı ABD dolar değeri üzerinden verildiğinden, 1980'den günümüze dolar enflasyonu ek olarak dikkate alınmalıdır.

Motor Maliyet Modeli-2

Kaynak [32]'daki verilerden ise, daha basit bir motor geliştirme maliyet denklemini çıkartılmıştır:

$$MQTDEVCOST = 0,0872(224,81T_{SL})^{0,8927} \quad (10.22)$$

Bu iki motor geliştirme maliyet modellerinden verilen girdilerle elde edilen sonuçlar Çizelge 10.2'de verilmiştir.

Çizelge 10.2. Motor geliştirme ve imalat maliyet modeli sonuçları

Girdiler:	Global Hawk/AE3007H Motoru		Türk İHA Motoru	
	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2
F_{SL}	36,88 kN [8290 lb]	36,88 kN	17,24 kN [3875 lb]	17,24 kN
T_4	1650K	-	1650K	-
M_0	1.0 (sesaltı motorlar için)	-	1.0	-
dolar enflasyonu (1980-2009)	% 158	% 158	% 158	% 158
Çıktılar: (2009 yılı maliyetleri)				
$MQTDEVCOST$ (geliştirme maliyeti)	968 milyon \$	708 milyon \$	910 milyon \$	359 milyon \$
$PROCOST$ (birim motor maliyeti)	3,2 milyon \$	-	2,7 milyon \$	-

11. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasında ilk defa, verilen bir görev profiline göre turbofan motorlu bir insansız hava aracının güç sistemi ile birlikte ön boyutlandırmasının en iyilemesi, verilen dört temel motor tasarım parametresine göre yapılmıştır. Böylece hava aracı için en uygun motorun boyutlandırılması hava aracının kendisinin boyutlandırılması ile birlikte yapıldığından uçak tasarımcısı ve motor tasarımcısı arasındaki tasarım iterasyonlarını azaltarak tasarım sürecinin kısalmasına yardımcı olunmuştur.

Keşif süresi temel amaç fonksiyonu olarak ele alınmış ve bu değeri en yüksek seviyeye çıkaran motor temel tasarım parametreleri ve bu parametrelerin değişimi araştırılmıştır. Amaç fonksiyonunu maksimum yapacak değişkenler, tasarıma etkilerinden dolayı, bypass oranı, kompresör basınç oranı, fan basınç oranı ve yanma odası çıkış toplam sıcaklığı olarak seçilmiştir. İnsansız hava aracı ile ilgili parametreler ise (hız, irtifa, aerodinamik, faydalı yük, geometrik oranlar vb.) girdi olarak (kısıtlayıcı ya da seçimler) alınmıştır.

İstenen keşif irtifasında maksimum keşif zamanını elde etmek için en iyileme yöntemi olarak seçkinici genetik algoritma yöntemi kullanılmıştır. MATLAB programlama dilinde gerçekleştirilen en iyileme yönteminde, genetik algoritmanın en iyi noktaları bulmada güçlü (hızlı ve doğruluk oranı yüksek) bir araç olduğu gözlenmiştir. Zira, aynı anda birden fazla motor tasarım parametresini belirlenen aralıklarda değiştirerek en iyi noktayı bulma hesaplamaları klasik yöntemlere göre çok daha hızlı sonuca ulaşmıştır.

En iyileme sonunda temel dört motor tasarım parametresi ile ilgili elde edilen bulgular (keşif zamanını maksimize eden motor için):

- Bypass oranının genel olarak yüksek olması özgül yakıt tüketimini düşürmekte ve keşif zamanını arttırmaktadır. Ancak bypass oranı yükseldikçe itki seviyesinde düşüşe neden olmakta ve belli bir irtifadan sonra hava aracı tutunamamaktadır. Diğer bir olumsuz etkisi ise, (bu çalışmada göz ardı edilen) motorun uçak gövdesi içerisinde yer alması gerektiği durumlarda yüksek bypasslı motorların gövde içerisine sığmama problemi.

- Kompresör basınç oranının olabildiğince yüksek olması tüm denemelerde iyi sonuç vermiştir. Yüksek basınç oranı daha fazla kademeli ve dolayısıyla daha ağır bir kompresör gerektirmesine rağmen (motor ağırlığı bağıntısında (4.92-93) kompresör basınç oranı etkisi hesaba katılmıştır) hesaplanan ağırlık dezavantajını yenerek en yüksek basınç oranlı kompresörün en iyi keşif zamanı değerlerini verdiği görülmüştür.
- Fan basınç oranı (1-2) aralığında genel olarak ara değerlerde (1,4-1,8 gibi) en iyi keşif zamanını vermiştir. Literatürde de ticari turbofan motorlarda tek kademeli fan basınç oranlarının (1,5-1,7) civarında olduğu görülmüştür.
- Yanma odası çıkış toplam sıcaklığı ise, motor toplam basınç oranına göre belli bir değerde özgül yakıt tüketimini minimum yapmaktadır. Basınç oranı artıkça optimum yanma odası çıkış toplam sıcaklık değerinin de yükselme eğiliminde olduğu görülmüştür. Bu optimum değer azaltılması yada çoğaltılması durumunda özgül yakıt tüketimi artmakta ya da çözümsüz bölgeye girilmektedir.

Genetik algoritma uygulaması öncesi yapılan çalışmada (Bölüm 7) ise, hem motor (yanma odası çıkış sıcaklığı, bypass oranı, kompresör toplam basınç oranı) hem de uçak (faydalı yük, itki/uçak toplam ağırlığı, yakıt ağırlığı/uçak toplam ağırlığı) ile ilgili bazı tasarım girdi parametrelerinin etkileri, sonuçları belli oranlarda değiştirilerek hesaplanmış (hassasiyet analizi) ve grafiklerle sunulmuştur. Böylece, hem uçak hem motor tasarımcısı için bu değerlerin karşılıklı anlaşılması ve yorumlanması imkanı da sağlanmıştır.

Bu çalışma ile bu alanda genetik algoritma tekniğinin, en iyi noktaları bulmada oldukça etkili bir metot olduğu görülmüştür. Yapılan denemelerde 50-100 kuşak, 50-100 popülasyon, 0,80-0,90 çaprazlama oranı ve 0,003-0,005 mütasyon oranı gibi genetik algoritma değerlerinde, en iyi noktaların bulunduğu görülmüştür. Kuşak (jenerasyon) ve popülasyon değerlerinin buradakinden daha fazla olması, sonuçların doğruluğuna çok az etki etmekte olup, ancak diğer taraftan da çözüm zamanını da çok arttırmaktadır. Çalışmada, değişik çalıştırmalara, değişik popülasyonlarla başlandığından bu ilk popülasyonun

içerisinde doğru sonuca en yakın bireyin ilk uzaklığının, çözüm zamanını ve doğruluğunu etkilediği görülmüştür. Böylece tek çalıştırma ile yetinilmemesi ve değişik kuşak (jenerasyon) ve popülasyon sayılarının kullanılmasının önemi de ortaya konmuştur. Bir çalıştırmada elde edilen en iyi bireyin, bir sonraki çalıştırmadaki bireylerden biri olması için, programda bu bireyin tanıtılmasına yönelik satırlar eklenmiştir. Bu sayede tasarımcı, önceki bir sonucu yada mevcut değilse kendi en iyi tahminini, yeni bir çalıştırmada ilk bireylerden biri olarak girebilmekte (diğerleri rastgele seçilmeye devam edilir), böylece sonuçların doğruluğu ve elde etme hızı iyileştirilebilmektedir.

Sonuç olarak çalışmanın havacılık sektörüne katkısı şu şekilde özetlenebilir:

a) Dünyada ve ülkemizde önemi giderek artan insansız hava araçları tasarımı konusunda, ilk defa güç grubu ile birlikte ön boyutlandırmada, en iyileme yapabilecek bir ön tasarım yazılımı geliştirilmiştir. Böylece Ülkemizin yazılım açısından dışa bağımlılığı azaltılmış olmaktadır.

b) Geliştirilen yazılımın genetik algoritma metodu kullanan versiyonu ile insansız hava aracı turbofan motorlarının özgül yakıt tüketimini verilen görev profilinde en düşük seviyeye ve dolayısıyla keşif süresini en yüksek seviyeye çıkaran (en iyileme) motor tasarım parametre değerleri hesaplanmıştır. Oluşturulan en iyileme probleminin çözümünde, seçkin genetik algoritma tekniğinin kuvvetli ve güvenilir bir yöntem olduğu ve çözüme kısa sürede ulaştığı da ortaya konmuştur. Aynı zamanda, bu veya başka bir alanda benzer bir en iyileme problemi için bu metodun kullanılmasının avantajları gösterilmiş olmuştur.

c) Bu çalışmada geliştirilen yazılım, gerçek projelerde kullanılabilmesi için tasarım firmalarının istediği şekilde ve yerli imkanlarla uyarlamalar yapılacak durumda olup tamamen orjinal bir yazılımdır.

d) Bu çalışmadaki sonuçlar, bir başka ön tasarım için kullanılabileceği gibi bu yazılımın sonuçlarının incelenmesi de, yeni tasarımcılar tarafından bir eğitim örneği olarak kabul edilebilir.

e) Bu çalışmada birden fazla (4 adet) motor tasarım değişkenini aynı anda optimize eden yazılımlar ilk defa geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Yazılım, optimize edilecek parametre sayısı daha da arttırılabilecek esnekliğe de sahiptir.

Bundan sonra yürütülecek çalışmalarda:

i) Yazılım girdilerini oluşturan bir çok girdi parametre, kısıtlar ile matematik modelleme (aerodinamik, yapısal vs.) tasarım şirketleri bilgi, tecrübe birikimleri doğrultusunda yenilenerek sonuçların doğruluk hassasiyeti daha da arttırabilir.

ii) Bu en iyileme çalışması değişik insansız hava aracı tiplerine ve güç gruplarına uygulanabilir. Örneğin Ülkemizin gelecekte ihtiyaç duyabileceği turboprop motor kullanan orta irtifa uzun dayanımlı (MALE tipi) ağırlıklı olarak özel sivil kullanım amaçlı İHA'lar ve turbofan kullanan muharip İHA'lar (UCAV) bu çalışma alanının gelecek adımlarında yer alabilir.

iii) Oluşturulan yazılımın motor kısmı bazı küçük değişikliklerle, elektrik üretmek amacıyla kullanılan endüstriyel gaz türbinlerine veya gaz türbinli kara araçları tasarımına da uygulanabilir.

iv) Ayrıca bu yazılımın genetik algoritma kısmı, genel amaçlı olarak, farklı alanlarda diğer birçok en iyileme probleminin çözümünde de kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- [1] Curtis H., Filippone A., Cook M., Jenkinson, L.R., De Florio F., *Aerospace Engineering Desk Reference*, Butterworth-Heinemann, 2009
- [2] Jenkinson, L.R., Simpkin P., Rhodes D., *Civil Jet Aircraft Design*, Arnold, 1999.
- [3] Anonim, http://www.fas.org/irp/doddir/usaf/conops_uav/part03.htm
- [4] Chaput J.A., *Aircraft Design and Laboratory, Conceptual Design of UAV Systems*, Lecture Notes, 2004.
<http://www.soton.ac.uk/~jps7/D8%20website/UAV%20Design%20slides/>
- [5] Anonim, www.emporia.edu/earthsci/student/graves1/project.html
- [6] Anonim,
www.nasa.gov/centers/dryden/pdf/111760main_UAV_Assessment_Report_Overview.pdf
- [7] Anonim, www.nasa.gov/centers/dryden/news/FactSheets/FS-020-DFRC.html
- [8] Anonim, www.tai.com.tr
- [9] Anonim, <http://en.wikipedia.org>
- [10] Chaput J.A.,
<http://www.ae.utexas.edu/ASE261KChaput/designdata/UAV.xls>
- [11] Yüceil, K.B., *Tepki ile Tahrik*,
<http://www2.itu.edu.tr/~yuceil/teaching/uck421/uck421-week1.pdf>
- [12] Mattingly, J., Heiser, W., Pratt, D., *Aircraft Engine Design*, AIAA Series, 2002.
- [13] Kerrebrock J.L., *Aircraft Engines and Gas Turbines*, MIT, 1984.
- [14] Kurzke J., www.gasturb.de
- [15] Raymer D.P., *Aircraft Design: A Conceptual Approach*, 3rd Edition, 1999.
- [16] Hagemeister C., Aronstein D.C. Schueler K.L., *Design methods and configurations for supersonic aircraft*, A.B.D. Patent No: 7252263, 2007.
- [17] Anonim,
<http://www.propnuts.com/Downloads/Articles/Cubic%20loading%20Article%20from%20Herb%20Brown.doc>

- [18] Mair W.A., Birdsall D.L., *Aircraft Performance*, Cambridge Aerospace Series 5, 1992.
- [19] Anonim,
<http://www.as.northropgrumman.com/products/ghrq4a/assets/GHMD-New-Brochure.pdf>
- [20] Anonim,
<http://www1.rolls-royce.com/media/packs/200702-civilaerospace.pdf>
- [21] Anonim, www.jet-engine.net
- [22] Gen, M., Cheng R., *Genetic Algorithms and Engineering Design*, 1997.
- [23] Sen, Z., *Genetik Algoritmalar ve En İyileme Yöntemleri*, Su Vakfı, İstanbul, 2004.
- [24] Holland, J.H., *Adaptation in Natural and Artificial Systems: An Introductory Analysis with Applications to Biology, Control and Artificial Intelligence*, The University of Michigan Press, 1975.
- [25] Adei, H., Hung, S.L., *Machine Learning-Neural Networks, Genetic Algorithms, and Fuzzy Systems*, John Wiley&Sons, 1995.
- [26] Buğdaycı, H., *Uçak Performanslarının Uçak İşletme Karakteristiklerine Etkisinin Etüdü*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1980.
- [27] Özelgin, Z.G., *Uçuş Mekaniği*, İTÜ Makina Fak. Uçak İnşaat Kürsüsü, 1978.
- [28] Resetar, S.A., Rogers, J.C., Hess, R.W., *Advanced Airframe structural Materials, A primer and cost estimating methodology*, RAND R-4016-AF, 1991.
- [29] Anonim, <http://cost.jsc.nasa.gov/airframe.html>
- [30] Birkler, J.L., Garfinkle, J.B., Marks, K.E., *Development and Production Cost Estimating Relationships For Aircraft Turbine Engines*, RAND N-1882-AF, 1982.
- [31] Walsh, P. P. , Fletcher, P., *Gas Turbine Performance*, 2nd Edition, 2004.
- [32] Culy, D.G., Gossen, J.J., “Monte Carlo Simulation of Engine Development Process”, *J. Aircraft* , 21, 462-468, 1984.

- [33] Turan, Ö., *Turbofan Motorların Elitizimli Genetik Algoritma Yöntemiyle Optimizasyonu*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2007.
- [34] Anonim, http://www.fas.org/irp/doddir/usaf/conops_uav/part02.htm
- [35] Akbulut, O., Uçan, O.N., Osman O., “*Genetik Algoritma Kullanılarak Bilgisayar Ağ Yapılarında Optimizasyon Yapılması*”, II. Mühendislik Bilimleri Genç Araştırmacılar Kongresi, İstanbul, 2005.
<http://www.istanbul.edu.tr/mbgak/bildiriler/Elektrikelektronik/A2-21.pdf>

Ek-1 Ticari Turbofan Motor Özellikleri

Çizelge E.1. Çeşitli ticari motor özellikleri [21]

No	Üretici	Motor Modeli	İtki (kN)	Hava Debisi (kg/s)	Toplam Basınç Oranı	Bypass Oranı	Kuru Ağırlık (kg)
1	Williams/ Rolls-Royce	FJ44-1C	6,672	26,316	10,3	3,4	203
2	Williams/ Rolls-Royce	FJ44-1A	8,451	28,584	12,8	3,280	203
3	Pratt Whitney	JT15D-1B	9,786	34,029	10,0	3,3	235
4	Pratt Whitney	JT15D-5	12,899	42,196	12,6	2,0	287
5	Ivchenko (Klimov)	AI-25	14,678	14,973	8,0	2,1	320
6	GE	CF700-2C	18,348	38,113	6,9	1,9	329
7	GE	CF700-2D	18,904	38,113	6,2	1,9	334
8	Garrett	TFE731-2	15,568	51,270	13,0	2,66	337
9	Garrett	TFE731-2-2B	15,568	51,270	13,0	2,66	337
10	Garrett	TFE731-3B-100	16,235	53,539	14,4	2,8	340
11	Garrett	TFE731-3	16,458	53,539	14,6	2,8	342
12	Garrett	TFE731-3-1D	16,458	53,539	14,6	2,8	342
13	Garrett	TFE731-3-1G	16,458	53,539	14,6	2,8	342
14	Garrett	TFE731-3-1H	16,458	53,539	14,6	2,8	342
15	GE	CF700-2D2	19,193	38,113	6,9	1,9	348
16	Garrett	TFE731-3-100S	16,235	53,539	14,6	2,8	349
17	Garrett	TFE731-3A-2B	16,235	53,539	14,6	2,8	352
18	Garrett	TFE731-3A-300G	16,235	53,539	14,6	2,8	352
19	Garrett	TFE731-5	19,144	64,882	14,4	3,65	387
20	Garrett	TFE731-5AR	20,016	64,882	14,6	3,65	401
21	Garrett (AlliedSignal)	TFE731-20	15,568	55,808	21,0	3,1	402
22	Garrett (AlliedSignal)	TFE731-40	18,904	65,789	22,0	2,9	402
23	Garrett (AlliedSignal)	TFE731-5BR	21,128	64,882	15,1	3,5	408
24	Garrett (AlliedSignal)	TFE731-60	22,240	84,846	22,0	3,9	448
25	Pratt Whitney	PW305B	23,388	81,670	15,5	4,3	451
26	Avco Lycoming	ALF502L	33,360	116,152	13,6	5,2	595
27	CFE	CFE738-1-1B	25,465	95,281	23,0	5,3	601
28	Rolls-Royce/Snecma	M45H-D Mk.501	34,516	105,717	18,8	2,85	673
29	Allison (Rolls-Royce)	AE3007A	36,874	133,394	24,0	4,8	720
30	Allison (Rolls-Royce)	AE3007A1	33,716	133,394	24,0	5,3	720
31	GE	CF34-3A	41,011	150,635	21,0	6,3	737
32	GE	CF34-3A1	41,011	150,635	21,0	6,3	751
33	Rolls-Royce	Spey Jr. RB.183-2 Mk.555-15	43,813	90,290	15,4	1,0	1024
34	Rolls-Royce	Spey Jr. RB.183-2 Mk.555-15P	44,035	90,290	15,4	1,0	1024

Çizelge E.1. (Devam) Çeşitli Ticari Motor Özellikleri [21]

No	Üretici	Motor Modeli	İtki (kN)	Hava Debisi (kg/s)	Toplam Basınç Oranı	Bypass Oranı	Kuru Ağırlık (kg)
35	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.511-5	50,707	93,466	18,4	0,71	1049
36	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.511-5W	50,707	93,466	18,4	0,71	1051
37	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.510-14	48,928	93,466	18,4	0,71	1058
38	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.511-8	50,707	89,383	18,4	0,64	1127
39	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.511-14	50,707	93,466	18,4	0,71	1127
40	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.512-5W	53,376	93,466	20,7	0,71	1184
41	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.512-14	55,822	93,466	20,7	0,71	1184
42	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.512-14DW	55,822	93,466	20,7	0,71	1184
43	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.512-25	55,822	93,466	20,7	0,71	1184
44	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.510-14W	48,928	93,466	18,4	0,71	1189
45	Rolls-Royce	Spey RSp.4 Mk.511-14W	50,707	93,466	18,4	0,71	1189
46	Rolls-Royce	Tay RB.183-3 Mk.611-8	61,605	186,025	15,8	3,04	1339
47	Rolls-Royce	Tay RB.183-3 Mk.611-8C	61,605	186,025	15,8	3,04	1339
48	Pratt Whitney	JT8D-1	62,272	142,922	15,4	1,06	1405
49	Pratt Whitney	JT8D-1A	62,272	142,922	15,4	1,06	1405
50	Pratt Whitney	JT8D-1B	62,272	142,922	15,4	1,06	1405
51	Pratt Whitney	JT8D-7	62,272	142,922	15,8	1,07	1405
52	Pratt Whitney	JT8D-7A	62,272	142,922	15,8	1,07	1405
53	Pratt Whitney	JT8D-7B	62,272	142,922	15,8	1,07	1405
54	Rolls-Royce	Tay RB.183-3 Mk.620-15	61,605	186,025	15,8	3,04	1445
55	Pratt Whitney	JT8D-9	64,496	144,737	15,9	1,03	1450
56	Pratt Whitney	JT8D-9A	64,496	144,737	15,9	1,03	1450
57	Solovyev	D-20P	52,953	112,976	13,6	1,0	1468
58	Pratt Whitney	JT8D-11	66,720	148,367	16,2	1,05	1502
59	Rolls-Royce	Tay RB.183-3 Mk.650-14	67,165	189,655	16,2	3,06	1515
60	Rolls-Royce	Tay RB.183-3 Mk.650-15	67,165	189,655	16,2	3,06	1515
61	Rolls-Royce	Tay RB.183-3 Mk.651-54	68,499	193,285	16,6	3,07	1534
62	Pratt Whitney	JT8D-15	68,944	146,098	16,5	1,03	1549
63	Solovyev	D-30-3	66,676	127,042	17,7	1,0	1550
64	Solovyev	D-30-1	66,676	127,042	18,6	1,0	1550

Çizelge E.1. (Devam) Çeşitli Ticari Motor Özellikleri [21]

No	Üretici	Motor Modeli	İtki (kN)	Hava Debisi (kg/s)	Toplam Basınç Oranı	Bypass Oranı	Kuru Ağırlık (kg)
65	Solovyev (Perm Aviadvigatel)	D-30U-154	66,676	127,042	18,6	1,0	1550
66	Pratt Whitney	JT8D-17	71,168	147,005	16,9	1,01	1556
67	Pratt Whitney	JT8D-15A	68,944	148,367	16,6	1,04	1576
68	Pratt Whitney	JT8D-17A	71,168	148,820	17,1	1,02	1577
69	Pratt Whitney	JT8D-17AR	72,947	147,913	17,3	1,0	1586
70	Pratt Whitney	JT8D-17R	77,395	150,181	17,5	1,0	1586
71	BMW/Rolls-Royce Deutschland	BR710A1-10	65,608	197,368	25,7	4,2	1597
72	BMW/Rolls-Royce Deutschland	BR710A2-20	65,608	197,368	25,7	4,2	1597
73	BMW/Rolls-Royce Deutschland	BR710C4-11	65,608	197,368	25,7	4,2	1597
74	Rolls-Royce	Tay RB.183-3 Mk.670	80,064	231,851	19,0	3,2	1701
75	Pratt Whitney	JT3D-1	75,616	204,174	12,5	1,4	1881
76	Solovyev (Perm Aviadvigatel)	PS-90A10	90,219	264,065	23,1	3,76	1897
77	CFM	CFM56-3B1	88,960	297,187	22,6	6,0	1940
78	CFM	CFM56-3B2	97,856	309,891	24,3	5,9	1951
79	CFM	CFM56-3C1	104,528	322,142	25,7	6,0	1951
80	Pratt Whitney	JT3D-3B	80,064	204,174	13,0	1,4	1969
81	Pratt Whitney	JT3D-3C	80,064	204,174	13,0	1,4	1969
82	Pratt Whitney	JT3D-7	84,512	214,156	13,5	1,43	1969
83	Pratt Whitney	JT3D-7A	84,512	214,156	13,5	1,43	1969
84	Pratt Whitney	JT8D-209	82,288	213,702	17,4	1,82	2001
85	Pratt Whitney	JT8D-217	88,960	220,508	18,6	1,77	2010
86	Pratt Whitney	JT8D-217A	88,960	220,508	18,6	1,77	2010
87	Pratt Whitney	JT8D-219	93,408	225,499	20,1	1,72	2042
88	Pratt Whitney	JT8D-217C	88,960	225,499	20,1	1,72	2042
89	BMW/Rolls-Royce Deutschland	BR715A1-30	82,288	278,584	32,1	4,7	2086
90	BMW/Rolls-Royce Deutschland	BR715C1-30	93,408	312,613	32,6	5,0	2086
91	Kuznetsov	NK-8-2	93,159	209,619	21,5	1,0	2100
92	Kuznetsov	NK-8-2U	102,971	228,221	23,2	1,05	2100
93	Kuznetsov	NK-8-4	102,971	221,869	23,2	1,02	2100
94	CFM	CFM56-2C1	97,856	357,532	24,7	6,0	2103
95	CFM	CFM56-5A4	97,856	370,236	24,1	6,2	2257
96	CFM	CFM56-5A5	104,528	382,033	25,4	6,2	2257
97	CFM	CFM56-5A1	111,200	386,570	26,5	6,0	2266
98	CFM	CFM56-5A3	117,872	397,459	27,8	6,0	2266
99	Solovyev (Perm Aviadvigatel)	PS-90A12	117,672	370,236	25,3	5,05	2301

Çizelge E.1. (Devam) Çeşitli Ticari Motor Özellikleri [21]

No	Üretici	Motor Modeli	İtki (kN)	Hava Debisi (kg/s)	Toplam Basınç Oranı	Bypass Oranı	Kuru Ağırlık (kg)
100	International Aero Engines	V2500-A1	111,200	355,263	29,4	5,4	2302
101	International Aero Engines	V2533-A5	146,784	395,644	35,2	4,5	2332
102	International Aero Engines	V2524-A5	104,528	350,272	27,1	4,9	2332
103	International Aero Engines	V2527-A5	117,872	355,717	27,7	4,8	2332
104	International Aero Engines	V2530-A5	139,667	385,209	31,6	4,6	2332
105	CFM	CFM56-7B24	106,752	342,105	26,0	5,3	2367
106	CFM	CFM56-7B26	117,427	355,263	27,9	5,1	2367
107	CFM	CFM56-7B22	97,856	329,401	24,6	5,4	2367
108	International Aero Engines	V2522-A5	97,856	334,846	25,2	4,9	2373
109	CFM	CFM56-5B5	97,856	371,143	24,4	6,0	2382
110	CFM	CFM56-5B5/P	97,856	371,143	24,4	6,0	2382
111	CFM	CFM56-5B6	104,528	382,940	25,8	5,9	2382
112	CFM	CFM56-5B6/2	104,528	382,940	25,8	5,9	2382
113	CFM	CFM56-5B6/2P	104,528	382,940	25,8	5,9	2382
114	CFM	CFM56-5B6/P	104,528	382,940	25,8	5,9	2382
115	CFM	CFM56-5B4	120,096	406,987	29,1	5,7	2382
116	CFM	CFM56-5B4/2	120,096	406,987	29,1	5,7	2382
117	CFM	CFM56-5B4/2P	120,096	406,987	29,1	5,7	2382
118	CFM	CFM56-5B4/P	120,096	406,987	29,1	5,7	2382
119	CFM	CFM56-5B1	133,440	427,858	32,0	5,5	2382
120	CFM	CFM56-5B1/2	133,440	427,858	32,0	5,5	2382
121	CFM	CFM56-5B1/P	133,440	427,858	32,0	5,5	2382
122	CFM	CFM56-5B2	137,888	433,757	32,9	5,5	2382
123	CFM	CFM56-5B2/P	137,888	433,757	32,9	5,5	2382
124	CFM	CFM56-5B3	142,336	433,757	33,7	5,4	2382
125	CFM	CFM56-5B3/P	142,336	433,757	33,7	5,4	2382
126	International Aero Engines	V2525-D5	111,200	355,717	27,7	4,8	2383
127	International Aero Engines	V2528-D5	124,544	374,319	30,4	4,7	2383
128	Kuznetsov	NK-86	127,480	292,196	13,4	1,15	2451
129	CFM	CFM56-5C2	138,778	465,971	31,5	6,6	2586
130	CFM	CFM56-5C3	144,560	474,138	32,6	6,5	2586
131	CFM	CFM56-5C3/F	144,560	474,138	32,6	6,5	2586
132	CFM	CFM56-5C4	151,232	483,212	33,9	6,4	2586
133	Solovyev (Perm Aviadvigatel)	PS-90AN-76	156,903	470,054	35,5	4,6	2951
134	Pratt Whitney	PW2037	162,797	549,002	27,9	5,8	3260

Çizelge E.1. (Devam) Çeşitli Ticari Motor Özellikleri [21]

No	Üretici	Motor Modeli	İtki (kN)	Hava Debisi (kg/s)	Toplam Basınç Oranı	Bypass Oranı	Kuru Ağırlık (kg)
135	Pratt Whitney	PW2040	178,365	569,419	27,6	5,9	3260
136	Pratt Whitney	PW2240	178,365	569,419	27,6	5,9	3260
137	Pratt Whitney	PW2237	162,797	549,002	27,9	5,8	3260
138	Pratt Whitney	PW2337	162,797	549,002	27,9	5,8	3260
139	GE	CF6-6	177,920	609,347	26,6	6,2	3335
140	GE	CF6-6D	177,920	591,198	24,3	5,72	3583
141	GE	CF6-6D1	184,592	602,541	25,2	5,76	3583
142	GE	CF6-6D1A	184,592	602,541	25,2	5,76	3583
143	GE	CF6-50A	217,952	655,172	28,6	4,4	3721
144	GE	CF6-50B	217,952	655,172	28,6	4,4	3721
145	GE	CF6-80A3	222,400	662,432	28,4	4,59	3820
146	GE	CF6-80A1	213,504	651,089	27,3	4,66	3820
147	Pratt Whitney	JT9D-20	205,942	690,109	21,1	5,2	3834
148	Pratt Whitney	JT9D-20J	205,942	690,109	21,1	5,2	3834
149	GE	CF6-50E1	233,520	666,969	30,1	4,24	3852
150	GE	CF6-50E	233,520	666,969	30,1	4,24	3852
151	GE	CF6-80A2	222,400	662,432	28,4	4,59	3855
152	GE	CF6-80A	213,504	651,089	27,3	4,66	3855
153	Pratt Whitney	JT9D-3A	196,824	684,664	21,5	5,2	3906
154	GE	CF6-50C	226,848	658,348	29,3	4,26	3957
155	GE	CF6-50C1	233,520	666,969	30,1	4,24	3957
156	GE	CF6-50C2	233,520	669,691	30,4	4,31	3961
157	GE	CF6-50C2B	240,192	682,396	31,1	4,25	3961
158	GE	CF6-50C2F	206,832	632,033	26,3	4,64	3961
159	GE	CF6-50E2	233,520	669,691	30,4	4,31	3978
160	GE	CF6-50E2B	240,192	682,396	30,9	4,24	3978
161	GE	CF6-45A	206,832	632,033	26,3	4,64	3978
162	GE	CF6-45A2	206,832	632,033	26,3	4,64	3978
163	GE	CF6-45B	206,832	632,033	26,3	4,64	3978
164	GE	CF6-45B2	206,832	632,033	26,3	4,64	3978
165	Pratt Whitney	JT9D-7ASP	208,834	696,007	22,5	5,1	3984
166	Pratt Whitney	JT9D-7	205,942	690,109	22,3	5,2	4015
167	Pratt Whitney	JT9D-7A	208,834	696,007	22,5	5,1	4015
168	Pratt Whitney	JT9D-7F	213,504	710,073	22,8	5,1	4015
169	Pratt Whitney	JT9D-7J	222,400	721,416	23,5	5,1	4015
170	Pratt Whitney	JT9D-7R4H1	249,088	769,056	26,7	4,8	4031
171	Pratt Whitney	JT9D-7R4D	213,504	719,147	23,4	4,9	4040
172	Pratt Whitney	JT9D-7R4D1	213,504	719,147	23,4	4,9	4040
173	Pratt Whitney	JT9D-7R4E	222,400	732,759	24,2	4,9	4040
174	Pratt Whitney	JT9D-7R4E1	222,400	732,759	24,2	4,9	4040
175	Pratt Whitney	JT9D-7R	213,504	719,147	23,4	4,9	4040

Çizelge E.1. (Devam) Çeşitli Ticari Motor Özellikleri [21]

No	Üretici	Motor Modeli	İtki (kN)	Hava Debisi (kg/s)	Toplam Basınç Oranı	Bypass Oranı	Kuru Ağırlık (kg)
176	Pratt Whitney	JT9D-7R4E3	222,400	732,759	24,2	4,9	4129
177	Pratt Whitney	JT9D-7R4E4	222,400	732,759	24,2	4,9	4129
178	Pratt Whitney	JT9D-7R4G2	243,528	769,056	26,3	4,8	4145
179	GE	CF6-80C2	233,520	802,632	30,4	5,2	4145
180	Pratt Whitney	JT9D-59	235,744	743,648	24,5	4,9	4147
181	Pratt Whitney	JT9D-59A	235,744	743,648	24,5	4,9	4147
182	Pratt Whitney	JT9D-70A	235,744	743,648	24,5	4,9	4154
183	Pratt Whitney	JT9D-59B	242,416	753,176	25,2	4,8	4156
184	Pratt Whitney	JT9D-70B	242,416	753,176	25,2	4,8	4163
185	Pratt Whitney	PW4052	232,186	773,593	27,5	4,85	4180
186	Pratt Whitney	PW4152	232,186	773,593	27,5	4,85	4180
187	Pratt Whitney	PW4056	252,424	773,593	30,2	4,85	4180
188	Pratt Whitney	PW4156	252,424	773,593	30,2	4,85	4180
189	Pratt Whitney	PW4156A	252,424	773,593	30,2	4,85	4180
190	Pratt Whitney	PW4158	257,984	773,593	30,6	4,75	4180
191	Pratt Whitney	PW4060	266,880	773,593	31,5	4,85	4180
192	Pratt Whitney	PW4060A	266,880	773,593	31,5	4,85	4180
193	Pratt Whitney	PW4460	266,880	773,593	31,5	4,85	4180
194	Pratt Whitney	JT9D-7Q	235,744	744,102	24,5	4,9	4217
195	Pratt Whitney	JT9D-7Q3	235,744	744,102	24,5	4,9	4217
196	GE	CF6-80C2A2	233,342	802,632	30,4	5,05	4247
197	GE	CF6-80C2A3	262,210	802,632	30,4	5,05	4247
198	GE	CF6-80C2A1	262,432	795,826	30,4	5,15	4247
199	GE	CF6-80C2B2	229,472	748,639	30,4	5,31	4260
200	GE	CF6-80C2B1	252,202	775,862	30,4	5,19	4260
201	GE	CF6-80C2A8	262,432	802,632	30,4	5,05	4260
202	GE	CF6-80C2B1F	254,248	800,363	30,4	5,15	4310
203	GE	CF6-80E1	291,344	867,967	32,0	5,3	5064
204	GE	CF6-80E1A1	291,344	867,967	32,0	5,3	5064
205	GE	CF6-80E1A2	300,240	873,866	32,6	5,3	5064
206	Engine Alliance	GP7168	302,464	907,441	42,3	7,0	5218
207	Pratt Whitney	PW4168	305,133	877,495	32,0	5,1	5626
208	Pratt Whitney	PW4168A	305,133	877,495	32,0	5,1	5626
209	Engine Alliance	GP7277	342,496	1,179,673	45,6	8,7	6034
210	Pratt Whitney	PW4084	373,632	1,156,987	34,2	6,41	6599
211	Pratt Whitney	PW4074	331,376	1,156,987	30,3	6,0	6599
212	Pratt Whitney	PW4077	342,496	1,156,987	31,5	6,2	6599
213	Pratt Whitney	PW4090	401,210	1,230,490	38,6	6,3	7071

Ek-2 İHA ve Turbofan Motorun Genetik Algoritma ile En İyilemesini ve Performans Analizlerini Yapan Yazılım

```
%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%
clc
clear all
%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%
%İHA Keşif zamanını optimize eden ve Genetik Algoritma kullanan
yazılımdır.
%Gorev profili;
kalkis_irtifasi=xlsread('C:\girdiler.xls', 1, 'D6');
ilk_tirmanma_sonu_irtifasi=xlsread('C:\girdiler.xls', 1, 'D7');
intikal_seyri_sonu_irtifasi=xlsread('C:\girdiler.xls', 1, 'D8');
kesif_baslangici_irtifasi= intikal_seyri_sonu_irtifasi;
kesif_sonu_irtifasi= xlsread('C:\girdiler.xls', 1, 'D9');
donus_seyri_baslangic_irtifa= kesif_sonu_irtifasi;
donus_seyri_bitis_irtifasi= xlsread('C:\girdiler.xls', 1, 'D10');
gorev_nokta_sayisi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D11');
intikal_mesafesi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D12');
% Kalkis ayagi;
rolenti_zamani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D13');
rolenti_gaz_kolu_acisi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D14');
azami_guc_zamani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D15');
inis_bekleme_zamani=xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D16');
inis_reservi_yakit_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D17');
%Agirliklar;
 faydali_yuk_agirligi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D21');;
 yakit_agirlik_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D22');;
 inis_takimi_agirlik_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D23');
 sistemler_agirlik_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D24');
 digerleri_agirlik_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D25');;
 bos_agirlik_emniyet_katsayisi=xlsread('C:\girdiler.xls'. 1.
 'D26');;
% Aerodinamik;;
 yuzey_surtunme_katsayisi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D40');
 clmax_azami_tasima_katsayisi=xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D41');
 cl_kalkis_tasima_katsayisi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D42');
 e_kanat_verimi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D43');;
```

```

tirmanma_hizi_stall_hizi_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1.
'D45');;
kesif_hizi_stall_hizi_orani=xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D46');;
vcr_seyir_hizi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D48');
mach_azami_kesif_ve_tirmanma= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1.
'D49');
%Gövde;
fusel_sayisi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D53');
fusel_uzunluk_cap_orani=xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D54');
fusel_arka_uzunluk_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D56');
fusel_silindir_uzunluk_orani=1-(1/fusel_uzunluk_cap_orani)*0.5-
fusel_arka_uzunluk_orani;
fusel_burun_uzunluk_orani=xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D55');
fusel_kesiti_en_boy_orani=xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D57');
fusel_hacmi_kullanim_faktor= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D58');
fusel_hacim_margini=xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D59');
% Kanat;;
kanat_acikligi_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D62');
kanat_yuklemesi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D63');
kanat_daralma_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D64');
kanat_kalinlik_veter_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D65');
kanat_yakit_tanki_hacim_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1.
'D66');
ortalama_veter_azami_veter_kalin_oran= xlsread('C:\girdiler.xls'.
1. 'D67');
%Kuyruklar;;
yatay_kuyruk_kanat_alani_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1.
'D71');
dikey_kuyruk_kanat_alani_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1.
'D72');
%Motor kaportası
nasil_uzunluk_cap_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D75');
nasil_capi_motor_capi_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D76');
nasil_islak_alan_faktoru=xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D80');
nasil_fuselaj_uzunluk_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D81');
% itki sistemi ;
motor_sayisi= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D84');
itki_orani_yerlesme= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1. 'D86');

```

```

motor_yerlesme_agirlik_orani= xlsread('C:\girdiler.xls'. 1.
'D88');
motor_gucu_ucak_agirlik_orani=xlsread('C:\girdiler.xls'. 1.
'D89');
%Genetik Algoritma Parametreleri
n=80;% initial population sayisi
pc=0.85;% crossover orani
pm=0.005;% mütasyon orani
x1min=.1;%bypass oranı minimum değer
x1max=4.8;%bypass oranı max değer
x2min=2;%kompresör basınç oranı minimum değer
x2max=14.4;%kompresör basınç oranı max değer
x3min=1.1;%fan basınç oranı minimum değer
x3max=2;%fan basınç oranı max değer
x4min=1000;%Yanma odası çıkışı toplam sıcaklık (K) minimum değer
x4max=1900;%Yanma odası çıkışı toplam sıcaklık (K) max değer
hassasiyet1=.1;% bypass oranı min ve max değer arasında artış
adımları
hassasiyet2=.5;% kompresör basınç oranı min ve max değer arasında
artış adımları
hassasiyet3=.1;% fan basınç oranı min ve max değer arasında artış
adımları
hassasiyet4=10;% Yanma odası çıkışı toplam sıcaklık min ve max
değer arasında artış adımları
jenerasyon_sayisi=90;% toplam jenerasyon sayisi
fprintf ('Girdiler dosyadan okundu, hesaplamalar yapılıyor...')
fprintf ('\n')
govde_agir_kanat_alan_orani=govde_agir_kanat_alan_orani_ilk;
fusel_capi= fusel_capi_baslangic;
gorev_irtifasi(1)= kalkis_irtifasi;% kalkış irtifası, km
gorev_irtifasi(2)= kalkis_irtifasi;% tirmanma başlangici, km
gorev_irtifasi(3)= ilk_tirmanma_sonu_irtifasi; % tirmanma sonu, km
gorev_irtifasi(4)= ilk_tirmanma_sonu_irtifasi; % intikal_seyri
baslangıcı , km
gorev_irtifasi(5)= intikal_seyri_sonu_irtifasi; % intikal_seyri
sonu, km
gorev_irtifasi(6)= kesif_baslangici_irtifasi; % kesif_baslangici,
km
gorev_irtifasi(7)= kesif_sonu_irtifasi; % kesif_sonu, km

```



```

gorev_irtifasi(8)= donus_seyri_baslangic_irtifa; %
donus_seyri_baslangici, km
gorev_irtifasi(9)= donus_seyri_bitis_irtifasi; %
donus_seyri_bitis, km
gorev_irtifasi(10)= kalkis_irtifasi; % inis;
%Genetik Algoritma
cross_over_sayi=floor(pc*n); % crossover olacak population sayisi
isodd=2*floor(cross_over_sayi/2);
if isodd~=cross_over_sayi, cross_over_sayi=cross_over_sayi+1, end;
bit_sayisi1=ceil(log((x1max-x1min)/hassasiyet1)/log(2));% bit
sayisi, bypass oranı
bit_sayisi2=ceil(log((x2max-x2min)/hassasiyet2)/log(2));% bit
sayisi, kompresör basınç oranı
bit_sayisi3=ceil(log((x3max-x3min)/hassasiyet3)/log(2));% bit
sayisi, fan basınç oranı
bit_sayisi4=ceil(log((x4max-x4min)/hassasiyet4)/log(2));% bit
sayisi, Yanma odası çıkışı toplam sıcaklık
mutas_sayi=floor(pm*n*(bit_sayisi1+bit_sayisi2+bit_sayisi3+bit_sayisi4)); % mütasyon olacak population sayisi;

%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%
init_pop=rand(n,1)*(2^bit_sayisi1-1); % random initial population
atama
x1_degeri_bit_araliginda=round(init_pop);
init_pop=rand(n,1)*(2^bit_sayisi2-1); % random initial population
atama
x2_degeri_bit_araliginda=round(init_pop);
init_pop=rand(n,1)*(2^bit_sayisi3-1); % random initial population
atama
x3_degeri_bit_araliginda=round(init_pop);
init_pop=rand(n,1)*(2^bit_sayisi4-1); % random initial population
atama
x4_degeri_bit_araliginda=round(init_pop);

mx1=(x1max-x1min)/(2^bit_sayisi1-1);
mx2=(x2max-x2min)/(2^bit_sayisi2-1);
mx3=(x3max-x3min)/(2^bit_sayisi3-1);
mx4=(x4max-x4min)/(2^bit_sayisi4-1);

```

```

for iter=1:jenerasyon_sayisi;
iter

for i=1:n;
x1_degeri_gercek(i)=x1_degeri_bit_araliginda(i)*mx1+x1min;
end;
for i=1:n;
x2_degeri_gercek(i)=x2_degeri_bit_araliginda(i)*mx2+x2min;
end;
for i=1:n;
x3_degeri_gercek(i)=x3_degeri_bit_araliginda(i)*mx3+x3min;
end;
for i=1:n;
x4_degeri_gercek(i)=x4_degeri_bit_araliginda(i)*mx4+x4min;
end;

%Denenmesini istediğiniz bireyi aşağıya giriniz:
x1_degeri_gercek(1)= 4.8;% Bypass Oranı
x1_degeri_bit_araliginda(1)=(x1_degeri_gercek(1)-x1min)/mx1;
x2_degeri_gercek(1)=14.4;% Kompresör Basınç Oranı
x2_degeri_bit_araliginda(1)=(x2_degeri_gercek(1)-x2min)/mx2;
x3_degeri_gercek(1)=1.58;% Fan Basınç Oranı
x3_degeri_bit_araliginda(1)=(x3_degeri_gercek(1)-x3min)/mx3;
x4_degeri_gercek(1)= 1326;%Yanma odası çıkış sıcaklığı(Kelvin)
x4_degeri_bit_araliginda(1)=(x4_degeri_gercek(1)-x4min)/mx4;

for z=1:n;
bypass_orani(z)= x1_degeri_gercek(z);
kompres_basinc_orani(z) = x2_degeri_gercek(z);
fan_basinc_orani(z) = x3_degeri_gercek(z);
sicaklik_toplam4(z)= x4_degeri_gercek(z);

toplam_agirlik_ilk_tahmin=faydali_yuk_agirligi*12;
fusel_capi_baslangic=1.5;% birimi: metre;;
yakit_hava_orani= 0.02;% baslangic değeri
motor_gucu_olcegi=1; % baslangic değeri
ozgul_itki_deniz_seviyesi =25;% baslangic değeri

```

```

motor_gucu_ilktahmin=
toplaml_agirlik_ilk_tahmin*motor_gucu_ucak_agirlik_orani;% motor
gücü (itki)
toplaml_agirlik_1(z)= toplaml_agirlik_ilk_tahmin;
govde_agir_kanat_alan_orani=govde_agir_kanat_alan_orani_ilk;
fusel_capi= fusel_capi_baslangic;

% AĞIRLIK İTERASYONU:
for j=1:250;
bos_agirlik_1(z)= toplaml_agirlik_1(z)-
(toplaml_agirlik_1(z)*yakit_agirlik_orani)- faydali_yuk_agirligi;
kanat_alani= toplaml_agirlik_1(z)/ kanat_yuklemesi;
motor_gucu= toplaml_agirlik_1(z)*motor_gucu_ucak_agirlik_orani;
motor_agirligi_yerlesmis= toplaml_agirlik_1(z)*
motor_gucu_ucak_agirlik_orani* motor_yerlesme_agirlik_orani/
motor_gucu_motor_agirlik_orani;
if j>1
motor_agirligi_yerlesmis = (-10.72+
0.205*itki_mevcut(12)/itki_orani_yerlesme -
1.09*hava_debisi(12)*2.204*motor_gucu_olcegi
+17.22*kompres_basinc_orani(z)*fan_basinc_orani(z) -
31.59*bypass_orani(z))*motor_yerlesme_agirlik_orani;
if motor_agirligi_yerlesmis>2300*motor_yerlesme_agirlik_orani;
motor_agirligi_yerlesmis
=(1091.5923+0.0410169*itki_mevcut(12)+4.0808*hava_debisi(12)*2.204
*motor_gucu_olcegi+20.18253*kompres_basinc_orani(z)*fan_basinc_ora
ni(z) -226.3353*bypass_orani(z))*motor_yerlesme_agirlik_orani;
end
end

govde_agirligi_1= govde_agir_kanat_alan_orani*kanat_alani;
inis_takimi_agirligi= inis_takimi_agirlik_orani*
toplaml_agirlik_1(z);
sistemler_agirligi= sistemler_agirlik_orani * toplaml_agirlik_1(z);
bos_agirlik_2= (1+ bos_agirlik_emniyet_katsayisi)*(
motor_agirligi_yerlesmis+ govde_agirligi_1+ inis_takimi_agirligi+
sistemler_agirligi)+(toplaml_agirlik_1(z)*digerleri_agirlik_orani);

```

```

toplam_agirlik_2= bos_agirlik_2+
(toplam_agirlik_1(z)*yakit_agirlik_orani)+ faydali_yuk_agirligi;
bos_agirlik_orani= bos_agirlik_2/ toplam_agirlik_2;
yakit_agirligi= toplam_agirlik_2* yakit_agirlik_orani;
digerleri_agirligi = toplam_agirlik_2* digerleri_agirlik_orani;
faydali_yuk_hacmi= faydali_yuk_agirligi/ faydali_yuk_yogunlugu;
sistemler_hacmi= sistemler_agirligi/ sistemler_yogunlugu;
inis_takimi_hacmi= inis_takimi_agirligi / inis_takimi_yogunlugu;
yakit_tanki_hacmi= yakit_agirligi/yakit_yogunlugu;
gerekli_toplam_hacim= faydali_yuk_hacmi+ sistemler_hacmi+
inis_takimi_hacmi+ yakit_tanki_hacmi;

%%%%%%%%%;
% GEOMETRİ İTERASYONU;
%ozgul_itki_deniz_seviyesi =ozgul_itki_core/(bypass_orani(z)+1)+
ozgul_itki_fan* bypass_orani(z)/ (bypass_orani(z)+1);
if j>1
fusel_capi= fusel_capi *( fusel_hacim_margini/
mevcut_hacim_gerekli_hacim_orani)^0.3333;
end
motor_capi =( motor_gucu /( motor_sayisi *
ozgul_itki_deniz_seviyesi*26))^0.5;
nasil_capi = nasil_capi_motor_capi_orani * motor_capi;

%Hesaplamalar:
if nasil_fuselaj_uzunluk_orani* fusel_capi *
fusel_uzunluk_cap_orani > motor_capi* nasil_uzunluk_cap_orani;
fuselaj_uzunlugu=fusel_capi * fusel_uzunluk_cap_orani;
else;
fuselaj_uzunlugu= motor_capi * nasil_uzunluk_cap_orani /
nasil_fuselaj_uzunluk_orani;
end;
fuselaj_burun_hacmi =(pi/12)*(fusel_capi^3);
fuselaj_silindir_hacmi
=(pi/4)*(fuselaj_uzunlugu*fusel_silindir_uzunluk_orani)*fusel_capi
^2;
fuselaj_arka_hacmi
=(pi/12)*(fuselaj_uzunlugu*fusel_capi^2)*(fusel_arka_uzunluk_orani
);

```

```

fuselaj_toplam_hacmi = fuselaj_burun_hacmi
+fuselaj_silindir_hacmi +fuselaj_arka_hacmi;
fuselaj_burun_alani=(pi/2)*(fusel_capi^2);
fuselaj_silindir_alani=(pi)*(fuselaj_uzunlugu*fusel_silindir_uzunl
uk_orani)*fusel_capi;
fuselaj_arka_alani=(pi/2)*(fuselaj_uzunlugu*fusel_capi)*sqrt(fusel
_arka_uzunluk_orani^2+fusel_uzunluk_cap_orani^(-2));
fusel_alani
=fuselaj_burun_alani+fuselaj_silindir_alani+fuselaj_arka_alani;
motor_agirligi_yerlesmemis= motor_agirligi_yerlesmis /
motor_yerlesme_agirlik_orani;
nasek_uzunlugu =motor_capi* nasek_uzunluk_cap_orani;
nasek_hacmi =(pi/4)*(nasek_uzunlugu*nasek_capi^2);
nasek_alani
=pi*nasek_capi*nasek_uzunlugu*nasek_islak_alan_faktoru;

kanat_acikligi=sqrt(toplam_agirlik_1(z)/ kanat_yuklemesi *
kanat_acikligi_orani);
veter_kok =2*kanat_alani/((1+
kanat_daralma_orani)*kanat_acikligi);
veter_uc =kanat_daralma_orani*veter_kok;
kanat_hacmi =(veter_kok^3-
veter_uc^3)*kanat_kalinlik_veter_orani*(kanat_acikligi-
fusel_capi)/3/(veter_kok-
veter_uc)*ortalama_veter_azami_veter_kalin_oran;
mevcut_kanat_hacmi =kanat_hacmi*kanat_yakit_tanki_hacim_orani;
yatay_kuyruk_alani =yatay_kuyruk_kanat_alani_orani*kanat_alani;
dikey_kuyruk_alani =dikey_kuyruk_kanat_alani_orani*kanat_alani;
fuselaj_nasek_islak_alani =fusel_alani+ motor_sayisi *(nasek_alani
- nasek_uzunlugu*nasek_capi) ;
kanat_kuyruk_islak_alani =2*(kanat_alani +yatay_kuyruk_alani
+dikey_kuyruk_alani );
toplaml Islak Alan = fuselaj_nasek_islak_alani +
kanat_kuyruk_islak_alani ;
fuselage_agirligi=((fusel_alani- motor_sayisi
*nasek_uzunlugu*nasek_capi)/fusel_alani
)*kompozit_faktoru*0.3280*1.12*(((toplaml_agirlik_2-
yakit_agirligi*0.4)*2.)^0.5)* fuselaj_uzunlugu^(.25)*
fusel_alani^(.302)*(1+0.75*(1+2*kanat_daralma_orani ))/(1+

```

```

kanat_daralma_orani)*(kanat_acikligi*(tan(6*pi/180)))/fuselaj_uzun
lugu)^(0.04)*( fuselaj_uzunlugu/ fusel_capi)^.1;
nase_l_agirligi=0.6724* nase_l_uzunlugu^.1* nase_l_capi^.294*2^.119*
motor_agirligi_yerlesmemis^.611*motor_sayisi^.984* (motor_sayisi
*(nase_l_alani/nase_l_islak_alan_faktoru))^.224*
kompozit_faktoru*nase_l_islak_alan_faktoru;
fuselage_nase_l_agirligi=fuselage_agirligi+nase_l_agirligi;

kanat_agirligi=.0051*(((toplam_agirlik_2-
yakit_agirligi*0.4)*2.)^.557)*(kanat_alani^.649)*(kanat_acikligi_o
rani^.5)*(kanat_kalinlik_veter_orani^(-
0.4))*((1+kanat_daralma_orani)^.1)*((cos(6*pi/180))^(-
1.0))*(kanat_alani*.15)^(.1)*kompozit_faktoru;
yatay_kuyruk_agirligi = .0379*(1+fusel_capi/(
kanat_acikligi*kanat_yat_kuyruk_aciklik_orani))^(-0.25)*
(toplam_agirlik_2-
yakit_agirligi*0.4)^(0.639)*(2)^(0.1)*(yatay_kuyruk_alani)^(.75)*(
fuselaj_uzunlugu/2)^(-1)*(
fuselaj_uzunlugu/2*0.3)^(.704)*(yatay_kuyruk_acikligi_orani^.166)*
(1+.1)^0.1;
dikey_kuyruk_agirligi = .0026*(toplam_agirlik_2-
yakit_agirligi*0.4)^(0.556)*(2)^(0.1)* ( fuselaj_uzunlugu/2)^(-
0.5)* (dikey_kuyruk_alani)^(.5)* ( fuselaj_uzunlugu/2)^(0.875)*
(dikey_kuyruk_acikligi_orani^.35)* kanat_kalinlik_veter_orani^(-
0.5);
govde_agirligi_2 =( fuselage_nase_l_agirligi+ kanat_agirligi +
yatay_kuyruk_agirligi + dikey_kuyruk_agirligi);
govde_agir_kanat_alan_orani = govde_agirligi_2 /kanat_alani;
%swetsref = ;
mevcut_fuselaj_hacmi =fusel_sayisi* fuselaj_toplam_hacmi*
fusel_hacmi_kullanım_faktor ;
motor_haric_toplam_hacim = mevcut_fuselaj_hacmi+
mevcut_kanat_hacmi;
mevcut_hacim_gerekli_hacim_orani = motor_haric_toplam_hacim /
gerekli_toplam_hacim;
cd0 = yuzey_surtunme_katsayisi*(toplam_islak_alan /kanat_alani); %
Kaynak: Raymer 12.23
cl_fines_max =sqrt(pi*kanat_acikligi_orani* e_kanat_verimi * cd0);
%%%%%%%%%;

```

```

% ATMOSFER, irtifaya gore basinc, sıcaklık ve yogunluk oranları
hesaplaması;
for i=1:gorev_nokta_sayisi;
if gorev_irtifasi(i)>=0 ;%km
if gorev_irtifasi(i)<11;%km
pamb= 101.325*(1-.0225577*gorev_irtifasi(i))^5.25588;%kPa
tamb= 288.15-6.5*gorev_irtifasi(i) ;%K
theta(i)=tamb/288.15;
delta(i)=pamb/101.325;
sigma(i)= delta(i)/theta(i);
end
end;
;
if gorev_irtifasi(i)>= 11;%km
if gorev_irtifasi(i)< 25;%km
pamb= 22.632*exp((11000-gorev_irtifasi(i)*1000)/(6341.62));%kPa
tamb= 216.65;%K
theta(i)=tamb/288.15;
delta(i)=pamb/101.325;
sigma(i)= delta(i)/theta(i);
end
end;
;
if gorev_irtifasi(i)>= 25 ;%km
if gorev_irtifasi(i)< 32;%km
tamb= 216.65+3*(gorev_irtifasi(i)-25);%K
pamb= 2.4886*(216.15/tamb)^11.8;%kPa
theta(i)=tamb/288.15;
delta(i)=pamb/101.325;
sigma(i)= delta(i)/theta(i);
end;
end;
end;

for i=1:gorev_nokta_sayisi;
ses_hizi(i)=661.5* (theta(i))^0.5 ;% ses hizi hesaplaması, birimi:
knot;
end;
mach(1)= v0_referans_hiz /ses_hizi(1);

```

```

mach(4)= vcr_seyir_hizi/ses_hizi(4);
mach(5)=vcr_seyir_hizi/ses_hizi(5);
mach(8)= vcr_seyir_hizi/ses_hizi(8);
mach(9)= vcr_seyir_hizi/ses_hizi(9);
ucak_hizi(4)= vcr_seyir_hizi;
ucak_hizi(5)= vcr_seyir_hizi;
ucak_hizi(8)= vcr_seyir_hizi;
ucak_hizi(9)= vcr_seyir_hizi;
ucak_hizi(1)= v0_referans_hiz;

%Turbofan;
hava_akisi0 =motor_gucu_ilktahmin/ ozgul_itki_deniz_seviyesi;
yakit_debisi0 =( hava_akisi0 /(1+bypass_orani(z)))*
yakit_hava_orani *3600;
ozgul_yakit_sarfiyati0= yakit_debisi0 /(motor_gucu_ilktahmin);
[itki_yerlesmis(1),ozgul_yakit_sarfiyati(1),ozgul_yakit_sarfiyati_
yerlesmis(1), sicak_lule_alani(1), soguk_lule_alani(1),
hava_debisi(1) , yakit_hava_orani(1), basinc_toplam0(1),
basinc_toplam2(1), basinc_toplam24(1), basinc_toplam13(1),
basinc_toplam17(1), basinc_toplam26(1), basinc_toplam3(1),
basinc_toplam31(1), basinc_toplam41(1), basinc_toplam4(1),
basinc_toplam415(1), basinc_toplam416(1), basinc_toplam44(1),
basinc_toplam46(1), basinc_toplam48(1), basinc_toplam5(1),
sicaklik_toplam0(1), sicaklik_toplam2(1), sicaklik_toplam24(1),
sicaklik_toplam13(1), sicaklik_toplam17(1), sicaklik_toplam26(1),
sicaklik_toplam3(1), sicaklik_toplam31(1), sicaklik_toplam41(1),
sicaklik_toplam415(1), sicaklik_toplam416(1),
sicaklik_toplam44(1), sicaklik_toplam46(1), sicaklik_toplam48(1),
sicaklik_toplam5(1), sicaklik_toplam7(1)] =
walshturbofan5(mach(1),delta(1),theta(1),bypass_orani(z),hava_akis
i0,itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4(z), fan_basinc_orani(z),
kompres_basinc_orani(z), fan_kompr_polit_verim,
turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi, mekanik_verim,
hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,

```



```

kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);
[itki_yerlesmis(4),ozgul_yakit_sarfiyati(4),ozgul_yakit_sarfiyati_
yerlesmis(4) , sicak_lule_alani(4), soguk_lule_alani(4),
hava_debisi(4) , yakit_hava_orani(4), basinc_toplam0(4),
basinc_toplam2(4), basinc_toplam24(4), basinc_toplam13(4),
basinc_toplam17(4), basinc_toplam26(4), basinc_toplam3(4),
basinc_toplam31(4), basinc_toplam41(4), basinc_toplam4(4),
basinc_toplam415(4), basinc_toplam416(4), basinc_toplam44(4),
basinc_toplam46(4), basinc_toplam48(4), basinc_toplam5(4),
sicaklik_toplam0(4), sicaklik_toplam2(4), sicaklik_toplam24(4),
sicaklik_toplam13(4), sicaklik_toplam17(4), sicaklik_toplam26(4),
sicaklik_toplam3(4), sicaklik_toplam31(4), sicaklik_toplam41(4),
sicaklik_toplam415(4), sicaklik_toplam416(4),
sicaklik_toplam44(4), sicaklik_toplam46(4), sicaklik_toplam48(4),
sicaklik_toplam5(4), sicaklik_toplam7(4)] =
walshturbofan5(mach(4),delta(4),theta(4),bypass_orani(z),hava_akis
i0,itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4(z), fan_basinc_orani(z),
kompres_basinc_orani(z), fan_kompr_polit_verim,
turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi, mekanik_verim,
hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,
kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);
[itki_yerlesmis(5),ozgul_yakit_sarfiyati(5),ozgul_yakit_sarfiyati_
yerlesmis(5) , sicak_lule_alani(5), soguk_lule_alani(5),
hava_debisi(5) , yakit_hava_orani(5), basinc_toplam0(5),
basinc_toplam2(5), basinc_toplam24(5), basinc_toplam13(5),
basinc_toplam17(5), basinc_toplam26(5), basinc_toplam3(5),
basinc_toplam31(5), basinc_toplam41(5), basinc_toplam4(5),
basinc_toplam415(5), basinc_toplam416(5), basinc_toplam44(5),
basinc_toplam46(5), basinc_toplam48(5), basinc_toplam5(5),
sicaklik_toplam0(5), sicaklik_toplam2(5), sicaklik_toplam24(5),
sicaklik_toplam13(5), sicaklik_toplam17(5), sicaklik_toplam26(5),
sicaklik_toplam3(5), sicaklik_toplam31(5), sicaklik_toplam41(5),
sicaklik_toplam415(5), sicaklik_toplam416(5),

```

```

sicaklik_toplam44(5), sicaklik_toplam46(5), sicaklik_toplam48(5),
sicaklik_toplam5(5), sicaklik_toplam7(5)] =
walshturbofan5(mach(5),delta(5),theta(5),bypass_orani(z),hava_akis
i0,itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4(z), fan_basinc_orani(z),
kompres_basinc_orani(z), fan_kompr_polit_verim,
turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi, mekanik_verim,
hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,
kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);
[itki_yerlesmis(8),ozgul_yakit_sarfiyati(8),ozgul_yakit_sarfiyati_
yerlesmis(8) , sicak_lule_alani(8), soguk_lule_alani(8),
hava_debisi(8) , yakit_hava_orani(8), basinc_toplam0(8),
basinc_toplam2(8), basinc_toplam24(8), basinc_toplam13(8),
basinc_toplam17(8), basinc_toplam26(8), basinc_toplam3(8),
basinc_toplam31(8), basinc_toplam41(8), basinc_toplam4(8),
basinc_toplam415(8), basinc_toplam416(8), basinc_toplam44(8),
basinc_toplam46(8), basinc_toplam48(8), basinc_toplam5(8),
sicaklik_toplam0(8), sicaklik_toplam2(8), sicaklik_toplam24(8),
sicaklik_toplam13(8), sicaklik_toplam17(8), sicaklik_toplam26(8),
sicaklik_toplam3(8), sicaklik_toplam31(8), sicaklik_toplam41(8),
sicaklik_toplam415(8), sicaklik_toplam416(8),
sicaklik_toplam44(8), sicaklik_toplam46(8), sicaklik_toplam48(8),
sicaklik_toplam5(8), sicaklik_toplam7(8)] =
walshturbofan5(mach(8),delta(8),theta(8),bypass_orani(z),hava_akis
i0,itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4(z), fan_basinc_orani(z),
kompres_basinc_orani(z), fan_kompr_polit_verim,
turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi, mekanik_verim,
hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,
kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);

```

```

[itki_yerlesmis(9),ozgul_yakit_sarfiyati(9),ozgul_yakit_sarfiyati_
yerlesmis(9) , sicak_lule_alani(9), soguk_lule_alani(9),
hava_debisi(9) , yakit_hava_orani(9), basinc_toplam0(9),
basinc_toplam2(9), basinc_toplam24(9), basinc_toplam13(9),
basinc_toplam17(9), basinc_toplam26(9), basinc_toplam3(9),
basinc_toplam31(9), basinc_toplam41(9), basinc_toplam4(9),
basinc_toplam415(9), basinc_toplam416(9), basinc_toplam44(9),
basinc_toplam46(9), basinc_toplam48(9), basinc_toplam5(9),
sicaklik_toplam0(9), sicaklik_toplam2(9), sicaklik_toplam24(9),
sicaklik_toplam13(9), sicaklik_toplam17(9), sicaklik_toplam26(9),
sicaklik_toplam3(9), sicaklik_toplam31(9), sicaklik_toplam41(9),
sicaklik_toplam415(9), sicaklik_toplam416(9),
sicaklik_toplam44(9), sicaklik_toplam46(9), sicaklik_toplam48(9),
sicaklik_toplam5(9), sicaklik_toplam7(9)] =
walshturbofan5(mach(9),delta(9),theta(9),bypass_orani(z),hava_akis
i0,itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4(z), fan_basinc_orani(z),
kompres_basinc_orani(z), fan_kompr_polit_verim,
turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi, mekanik_verim,
hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,
kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);

%%%%%%%%%;
%PERFORMANS HESAPLARI;
k=1/(pi* kanat_acikligi_orani *e_kanat_verimi);
if
cl_fines_max<clmax_azami_tasima_katsayisi/tirmanma_hizi_stall_hizi
_orani^2;
cl_tirman_kesif_inis= cl_fines_max;
else;
cl_tirman_kesif_inis=
clmax_azami_tasima_katsayisi/tirmanma_hizi_stall_hizi_orani^2;
end;
;

```

```

if
cl_fines_max<clmax_azami_tasima_katsayisi/kesif_hizi_stall_hizi_or
ani^2;
operationalloitercl= cl_fines_max;
else;
operationalloitercl=
clmax_azami_tasima_katsayisi/kesif_hizi_stall_hizi_orani^2;
end;
;
%İniş, Etap 11;
reserv_yakit_agirligi=toplam_agirlik_2*yakit_agirlik_orani*inis_re
servi_yakit_orani;
ucak_etap_agirligi(11)=toplam_agirlik_2-yakit_agirligi
+reserv_yakit_agirligi;

%İniş beklemesi başlangıcı, Etap 10 ;
tasima_katsayisi_cl(10)=cl_tirman_kesif_inis;
dinamik_basinc_q(10)=(ucak_etap_agirligi(11)/kanat_alani)/tasima_k
atsayisi_cl(10);
mach(10)=sqrt(dinamik_basinc_q(10)/(1481.35));
;
%Turbofan;
[itki_yerlesmis(10),ozgul_yakit_sarfiyati(10),ozgul_yakit_sarfiyat
i_yerlesmis(10) , sicak_lule_alani(10), soguk_lule_alani(10),
hava_debisi(10) , yakit_hava_orani(10), basinc_toplam0(10),
basinc_toplam2(10), basinc_toplam24(10), basinc_toplam13(10),
basinc_toplam17(10), basinc_toplam26(10), basinc_toplam3(10),
basinc_toplam31(10), basinc_toplam41(10), basinc_toplam4(10),
basinc_toplam415(10), basinc_toplam416(10), basinc_toplam44(10),
basinc_toplam46(10), basinc_toplam48(10), basinc_toplam5(10),
sicaklik_toplam0(10), sicaklik_toplam2(10), sicaklik_toplam24(10),
sicaklik_toplam13(10), sicaklik_toplam17(10),
sicaklik_toplam26(10), sicaklik_toplam3(10),
sicaklik_toplam31(10), sicaklik_toplam41(10),
sicaklik_toplam415(10), sicaklik_toplam416(10),
sicaklik_toplam44(10), sicaklik_toplam46(10),
sicaklik_toplam48(10), sicaklik_toplam5(10), sicaklik_toplam7(10)]
=
walshturbofan5(mach(10),delta(10),theta(10),bypass_orani(z),hava_a

```

```

kisi0,itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4(z),
fan_basinc_orani(z), kompres_basinc_orani(z),
fan_kompr_polit_verim, turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi,
mekanik_verim, hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,
kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);
ucak_hizi(10)=mach(10)*661.5;
itki_mevcut(10)=
itki_yerlesmis(10)*motor_gucu_olcegi*motor_sayisi;
surukleme_katsayisi_cd(10)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(10)^2)*k);
surukleme_kuvveti(10)=surukleme_katsayisi_cd(10)*dinamik_basinc_q(
10)*kanat_alani;
fines(10)=tasima_katsayisi_cl(10)/surukleme_katsayisi_cd(10);
yakit_akisi(10)=
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(10)*surukleme_kuvveti(10);
ucak_etap_agirligi(10)=ucak_etap_agirligi(11)+ yakit_akisi(10)*
inis_bekleme_zamani/60;

%%%%%%%%%;
%Kalkis;
itki_mevcut(1)=itki_yerlesmis(1)*motor_sayisi*motor_gucu_olcegi;
yakit_akisi(1)= itki_mevcut(1)*
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(1);
ucak_etap_agirligi(1)= toplam_agirlik_2- yakit_akisi(1)*
(rolenti_gaz_kolu_acisi /100)* (rolenti_zamani /60);
ucak_etap_agirligi(2)= ucak_etap_agirligi(1)- yakit_akisi(1)*
azami_guc_zamani /60;
dinamik_basinc_q(1)=1481.35*delta(1)*mach(1)^2;
tasima_katsayisi_cl(1)= ucak_etap_agirligi(1)/(kanat_alani*
dinamik_basinc_q(1));
surukleme_katsayisi_cd(1)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(1)^2)*k);
surukleme_kuvveti(1)=surukleme_katsayisi_cd(1)*
dinamik_basinc_q(1) *kanat_alani;

```

```

%Tırmanma Başlangıcı, Etap 2;
dinamik_basinc_q(2)=(ucak_etap_agirligi(2)/kanat_alani)/
cl_tirman_kesif_inis;
mach(2)= sqrt(dinamik_basinc_q(2) /1481.35/delta(2));
%Turbofan;
[itki_yerlesmis(2),ozgul_yakit_sarfiyati(2),ozgul_yakit_sarfiyati_
yerlesmis(2) , sicak_lule_alani(2), soguk_lule_alani(2),
hava_debisi(2) , yakit_hava_orani(2), basinc_toplam0(2),
basinc_toplam2(2), basinc_toplam24(2), basinc_toplam13(2),
basinc_toplam17(2), basinc_toplam26(2), basinc_toplam3(2),
basinc_toplam31(2), basinc_toplam41(2), basinc_toplam4(2),
basinc_toplam415(2), basinc_toplam416(2), basinc_toplam44(2),
basinc_toplam46(2), basinc_toplam48(2), basinc_toplam5(2),
sicaklik_toplam0(2), sicaklik_toplam2(2), sicaklik_toplam24(2),
sicaklik_toplam13(2), sicaklik_toplam17(2), sicaklik_toplam26(2),
sicaklik_toplam3(2), sicaklik_toplam31(2), sicaklik_toplam41(2),
sicaklik_toplam415(2), sicaklik_toplam416(2),
sicaklik_toplam44(2), sicaklik_toplam46(2), sicaklik_toplam48(2),
sicaklik_toplam5(2), sicaklik_toplam7(2)] =
walshturbofan5(mach(2),
delta(2),theta(2),bypass_orani(z),hava_akisi0,itki_orani_yerlesme,
sicaklik_toplam4(z), fan_basinc_orani(z), kompres_basinc_orani(z),
fan_kompr_polit_verim, turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi,
mekanik_verim, hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,
kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);
%%%%%%%%%;
;
ucak_hizi(2)= mach(2)*661.5;
itki_mevcut(2)=itki_yerlesmis(2)*motor_sayisi*motor_gucu_olcegi;
yakit_akisi(2)= itki_mevcut(2)*
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(2);
tasima_katsayisi_cl(2)=cl_tirman_kesif_inis;
surukleme_katsayisi_cd(2)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(2)^2)*k);

```

```

surukleme_kuvveti(2)=surukleme_katsayisi_cd(2)*kanat_alani*dinamik
_basinc_q(2);
tirmanma_orani(2)= ucak_hizi(2)*1.689*60*(itki_mevcut(2)-
surukleme_kuvveti(2))/ucak_etap_agirligi(2);

% Tirmanma Sonu, Etap 3;
ucak_hizi(3)= ucak_hizi(2);
ucak_hizi(3)= ucak_hizi(3)/sqrt(sigma(3));
if
ucak_hizi(3)/(661.5*sqrt(theta(3)))<mach_azami_kesif_ve_tirmanma;
mach(3)= ucak_hizi(3)/(661.5*sqrt(theta(3)));
else;
mach(3)= mach_azami_kesif_ve_tirmanma;
end;
%Turbofan;
[itki_yerlesmis(3),ozgul_yakit_sarfiyati(3),ozgul_yakit_sarfiyati_
yerlesmis(3) , sicak_lule_alani(3), soguk_lule_alani(3),
hava_debisi(3) , yakit_hava_orani(3), basinc_toplam0(3),
basinc_toplam2(3), basinc_toplam24(3), basinc_toplam13(3),
basinc_toplam17(3), basinc_toplam26(3), basinc_toplam3(3),
basinc_toplam31(3), basinc_toplam41(3), basinc_toplam4(3),
basinc_toplam415(3), basinc_toplam416(3), basinc_toplam44(3),
basinc_toplam46(3), basinc_toplam48(3), basinc_toplam5(3),
sicaklik_toplam0(3), sicaklik_toplam2(3), sicaklik_toplam24(3),
sicaklik_toplam13(3), sicaklik_toplam17(3), sicaklik_toplam26(3),
sicaklik_toplam3(3), sicaklik_toplam31(3), sicaklik_toplam41(3),
sicaklik_toplam415(3), sicaklik_toplam416(3),
sicaklik_toplam44(3), sicaklik_toplam46(3), sicaklik_toplam48(3),
sicaklik_toplam5(3), sicaklik_toplam7(3)] =
walshturbofan5(mach(3),delta(3),theta(3),bypass_orani(z),hava_akis
i0,itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4(z), fan_basinc_orani(z),
kompres_basinc_orani(z), fan_kompr_polit_verim,
turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi, mekanik_verim,
hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,

```

```

kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);
%%%%%%%%%;
itki_mevcut(3)=motor_sayisi* itki_yerlesmis(3) *motor_gucu_olcegi;
yakit_akisi(3)= itki_mevcut(3) *
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(3);%lb/saat
dinamik_basinc_q(3)=1481.35*delta(3)* mach(3)^2;
tirmanma_zamani0= gorev_irtifasi(3)*1000*3.28084/
tirmanma_orani(2);%dak
w4est=ucak_etap_agirligi(2)-(tirmanma_zamani0/60)* yakit_akisi(2);
tasima_katsayisi_cl(3)= w4est/(kanat_alani* dinamik_basinc_q(3));
surukleme_katsayisi_cd(3)=(cd0+(tasima_katsayisi_cl(3)^2)*k);
surukleme_kuvveti(3)=surukleme_katsayisi_cd(3)*dinamik_basinc_q(3)
*kanat_alani;
tirmanma_orani(3)=((itki_mevcut(3) -surukleme_kuvveti(3))/ w4est)*
vcr_seyir_hizi*101.268;%ft/dak
tirmanma_orani_2_3_ortalama=(tirmanma_orani(2)+tirmanma_orani(3))/
2;
yakit_akisi_2_3_ortalama=(yakit_akisi(2)+ yakit_akisi(3))/2;
tirmanma_zamani= gorev_irtifasi(3)*1000*3.28084/
tirmanma_orani_2_3_ortalama;%dak
ucak_etap_agirligi(3)=ucak_etap_agirligi(2)-
yakit_akisi_2_3_ortalama*tirmanma_zamani/60;
tirmanma_hizi=(ucak_hizi(3)+vcr_seyir_hizi)/2;
tirman_mesafe_yatay_ruzgarsiz=tirmanma_hizi*tirmanma_zamani/60;
tirmanma_mesafe_yatay=tirmanma_zamani/60*(tirmanma_hizi-
karsi_ruzgar_hizi);
;
%İniş beklemesi başlangıcı, Etap 10 ;
ucak_hizi(10)=mach(10)*661.5;
itki_mevcut(10)=
itki_yerlesmis(10)*motor_gucu_olcegi*motor_sayisi;
surukleme_katsayisi_cd(10)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(10)^2)*k);
surukleme_kuvveti(10)=surukleme_katsayisi_cd(10)*dinamik_basinc_q(
10)*kanat_alani;
fines(10)=tasima_katsayisi_cl(10)/surukleme_katsayisi_cd(10);
yakit_akisi(10)=
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(10)*surukleme_kuvveti(10);

```



```

ucak_etap_agirligi(10)=ucak_etap_agirligi(11)+ yakit_akisi(10)*
inis_bekleme_zamani/60;
;
%Dönüş seyri sonu, Etap 9;
ucak_etap_agirligi(9)=ucak_etap_agirligi(10);
dinamik_basinc_q(9)=1481.35* delta(9)* mach(9)^2;
tasima_katsayisi_cl(9)=(ucak_etap_agirligi(9)/kanat_alani)/dinamik
_basinc_q(9);
surukleme_katsayisi_cd(9)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(9)^2)*k);
surukleme_kuvveti(9)=surukleme_katsayisi_cd(9)*dinamik_basinc_q(9)
*kanat_alani;
fines(9)=tasima_katsayisi_cl(9)/surukleme_katsayisi_cd(9);
rf17= vcr_seyir_hizi*fines(9)/ ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(9);
itki_mevcut(9)= itki_yerlesmis(9)*motor_sayisi*motor_gucu_olcegi;
itki_surukleme_farki(9)= itki_mevcut(9) - surukleme_kuvveti(9);
;
%Dönüş seyri başlangıcı, Etap 8
dinamik_basinc_q(8)=1481.35* delta(8)* mach(8)^2;
if intikal_mesafesi<tirman_mesafe_yatay_ruzgarsiz;
donus_mesafesi= tirman_mesafe_yatay_ruzgarsiz;
else;
donus_mesafesi= intikal_mesafesi;
end;
;
for i=1:5
if i==1;
fines(8)=fines(9);
end;
ucak_etap_agirligi(8)=exp(donus_mesafesi*(ozgul_yakit_sarfiyati_ye
rlesmis(8)*.5+ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(9)*.5)/ucak_hizi(8)/
(fines(8)*.5+fines(9)*.5))*ucak_etap_agirligi(9);
tasima_katsayisi_cl(8)=ucak_etap_agirligi(8)/(kanat_alani*dinamik_
basinc_q(8));
surukleme_katsayisi_cd(8)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(8)^2)*k);
fines(8)=tasima_katsayisi_cl(8)/surukleme_katsayisi_cd(8);
itki_mevcut(8)= itki_yerlesmis(8)*motor_sayisi*motor_gucu_olcegi;
surukleme_kuvveti(8)= ucak_etap_agirligi(8)/fines(8);
itki_surukleme_farki(8)=itki_mevcut(8)- surukleme_kuvveti(8);
end ;

```

```

%Keşif Sonu, Etap 7;
ucak_etap_agirligi(7)=ucak_etap_agirligi(8);
clloel= operationalloitercl;
q7lo=(ucak_etap_agirligi(7)/kanat_alani)/clloel;
mloel=sqrt(q7lo /(1481.35* delta(7)));
;
if mloel<mach_azami_kesif_ve_tirmanma;
mach(7)= mloel;
else;
mach(7)= mach_azami_kesif_ve_tirmanma;
end;
%Turbofan;
[itki_yerlesmis(7),ozgul_yakit_sarfiyati(7),ozgul_yakit_sarfiyati_
yerlesmis(7) , sicak_lule_alani(7), soguk_lule_alani(7),
hava_debisi(7) , yakit_hava_orani(7), basinc_toplam0(7),
basinc_toplam2(7), basinc_toplam24(7), basinc_toplam13(7),
basinc_toplam17(7), basinc_toplam26(7), basinc_toplam3(7),
basinc_toplam31(7), basinc_toplam41(7), basinc_toplam4(7),
basinc_toplam415(7), basinc_toplam416(7), basinc_toplam44(7),
basinc_toplam46(7), basinc_toplam48(7), basinc_toplam5(7),
sicaklik_toplam0(7), sicaklik_toplam2(7), sicaklik_toplam24(7),
sicaklik_toplam13(7), sicaklik_toplam17(7), sicaklik_toplam26(7),
sicaklik_toplam3(7), sicaklik_toplam31(7), sicaklik_toplam41(7),
sicaklik_toplam415(7), sicaklik_toplam416(7),
sicaklik_toplam44(7), sicaklik_toplam46(7), sicaklik_toplam48(7),
sicaklik_toplam5(7), sicaklik_toplam7(7)] =
walshturbofan5(mach(7),delta(7),theta(7),bypass_orani(z),hava_akis
i0,itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4(z), fan_basinc_orani(z),
kompres_basinc_orani(z), fan_kompr_polit_verim,
turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi, mekanik_verim,
hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,
kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);
dinamik_basinc_q(7)=1481.35*delta(7)*mach(7)^2;

```

```

tasima_katsayisi_cl(7)=ucak_etap_agirligi(7)/(dinamik_basinc_q(7)*
kanat_alani);
surukleme_katsayisi_cd(7)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(7)^2)*k);
fines(7)=tasima_katsayisi_cl(7)/surukleme_katsayisi_cd(7);
ucak_hizi(7)=mach(7)*661.5*sqrt(theta(7));
itki_mevcut(7)= itki_yerlesmis(7)*motor_gucu_olcegi*motor_sayisi;
surukleme_kuvveti(7)=(cd0+(tasima_katsayisi_cl(7)^2)*k)*dinamik_ba
sinc_q(7)*kanat_alani;
itki_surukleme_farki(7)= itki_mevcut(7)-surukleme_kuvveti(7);
rflo8=ucak_hizi(7)*fines(7)/ ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(7);
;
%Gidiş seyri başlangıcı: Etap 4
ucak_etap_agirligi(4)= ucak_etap_agirligi(3);
dinamik_basinc_q(4)=1481.35* delta(4)* mach(4) ^2;
tasima_katsayisi_cl(4)=(ucak_etap_agirligi(4)/kanat_alani)/dinamik
_basinc_q(4);
surukleme_katsayisi_cd(4)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(4)^2)*k);
surukleme_kuvveti(4)=surukleme_katsayisi_cd(4)*dinamik_basinc_q(4)
*kanat_alani;
fines(4)=ucak_etap_agirligi(4)/surukleme_kuvveti(4);
rf4= vcr_seyir_hizi*fines(4)/ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(4);
itki_mevcut(4)= itki_yerlesmis(4)*motor_gucu_olcegi*motor_sayisi;
itki_surukleme_farki(4)= itki_mevcut(4) -surukleme_kuvveti(4);
;
%Gidiş seyri sonu: Etap 5
dinamik_basinc_q(5)=1481.35*delta(5)*mach(5)^2;
if intikal_mesafesi>tirman_mesafe_yatay_ruzgarsiz;
gidis_seyir_mesafesi= intikal_mesafesi-
tirman_mesafe_yatay_ruzgarsiz;
else;
gidis_seyir_mesafesi=0;
end;
;
for i=1:5
if i==1;
fines(5)=fines(4);
end;
ucak_etap_agirligi(5)=exp(-
1*gidis_seyir_mesafesi*(ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(4)*.5+ozgu

```

```

l_yakit_sarfiyati_yerlesmis(5)*.5)/ucak_hizi(5)/((fines(4)*.5+fines
(5)*.5))*ucak_etap_agirligi(4);
tasima_katsayisi_cl(5)=ucak_etap_agirligi(5)/(kanat_alani*dinamik_
basinc_q(5));
surukleme_katsayisi_cd(5)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(5)^2)*k);
fines(5)=tasima_katsayisi_cl(5)/surukleme_katsayisi_cd(5);
itki_mevcut(5)= itki_yerlesmis(5)*motor_gucu_olcegi*motor_sayisi;
surukleme_kuvveti(5)= ucak_etap_agirligi(5)/fines(5);
itki_surukleme_farki(5)=itki_mevcut(5)- surukleme_kuvveti(5);
end;
%Keşif Başlangıcı, Etap 6;
ucak_etap_agirligi(6)= ucak_etap_agirligi(5);
cllosl=operationalloitercl;
qlosl=(ucak_etap_agirligi(5)/kanat_alani)/ cllosl;
mlosl=sqrt(qlosl /(1481.35* delta(6)));
;
if mlosl<mach_azami_kesif_ve_tirmanma;
mach(6)= mlosl;
else;
mach(6)= mach_azami_kesif_ve_tirmanma;
end;
%Turbofan;
[itki_yerlesmis(6),ozgul_yakit_sarfiyati(6),ozgul_yakit_sarfiyati_
yerlesmis(6) , sicak_lule_alani(6), soguk_lule_alani(6),
hava_debisi(6) , yakit_hava_orani(6), basinc_toplam0(6),
basinc_toplam2(6), basinc_toplam24(6), basinc_toplam13(6),
basinc_toplam17(6), basinc_toplam26(6), basinc_toplam3(6),
basinc_toplam31(6), basinc_toplam41(6), basinc_toplam4(6),
basinc_toplam415(6), basinc_toplam416(6), basinc_toplam44(6),
basinc_toplam46(6), basinc_toplam48(6), basinc_toplam5(6),
sicaklik_toplam0(6), sicaklik_toplam2(6), sicaklik_toplam24(6),
sicaklik_toplam13(6), sicaklik_toplam17(6), sicaklik_toplam26(6),
sicaklik_toplam3(6), sicaklik_toplam31(6), sicaklik_toplam41(6),
sicaklik_toplam415(6), sicaklik_toplam416(6),
sicaklik_toplam44(6), sicaklik_toplam46(6), sicaklik_toplam48(6),
sicaklik_toplam5(6), sicaklik_toplam7(6)] =
walshturbofan5(mach(6),delta(6),theta(6),bypass_orani(z),hava_akis
i0,itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4(z), fan_basinc_orani(z),
kompres_basinc_orani(z), fan_kompr_polit_verim,

```

```

turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi, mekanik_verim,
hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,
kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);
dinamik_basinc_q(6)=1481.35*delta(6)*mach(6)^2;
tasima_katsayisi_cl(6)=ucak_etap_agirligi(5)/(dinamik_basinc_q(6)*
kanat_alani);
surukleme_katsayisi_cd(6)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(6)^2)*k);
fines(6)=tasima_katsayisi_cl(6)/surukleme_katsayisi_cd(6);
ucak_hizi(6)=mach(6)*661.5*sqrt(theta(6));
itki_mevcut(6)= itki_yerlesmis(6)*motor_gucu_olcegi*motor_sayisi;
surukleme_kuvveti(6)=(cd0+(tasima_katsayisi_cl(6)^2)*k)*dinamik_ba
sinc_q(6)*kanat_alani;
itki_surukleme_farki(6)= itki_mevcut(6)-surukleme_kuvveti(6);

% Gidiş seyri ortalaması;
cl_gidis_seyri_ortalama=(tasima_katsayisi_cl(4)+tasima_katsayisi_c
l(5))/2;
fines_gidis_seyri_ortalama=(fines(4)+fines(5))/2;
oz_yakit_sarf_gidis_seyri_ortal=
(ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(4)+ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmi
s(5))/2;
gidis_seyri_mesafesi_ruzgarsiz=vcr_seyir_hizi*fines_gidis_seyri_or
talama/oz_yakit_sarf_gidis_seyri_ortal*
log(ucak_etap_agirligi(4)/ucak_etap_agirligi(5));
gidis_seyri_zamani=gidis_seyri_mesafesi_ruzgarsiz/ vcr_seyir_hizi;
gidis_seyri_mesafesi=( vcr_seyir_hizi -
karsi_ruzgar_hizi)*gidis_seyri_zamani;
;
% Donuş seyri ortalaması;
cl_donus_seyri_ortalama=(tasima_katsayisi_cl(8)+tasima_katsayisi_c
l(9))/2;
fines_donus_seyri_ortalama= (fines(8)+fines(9))/2;

```

```

oz_yakit_sarf_donus_seyri_ortal=
(ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(8)+
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(9))/2;
donus_seyri_mesafesi_ruzgarsiz=vcr_seyir_hizi*fines_donus_seyri_or
talama/oz_yakit_sarf_donus_seyri_ortal
*log(ucak_etap_agirligi(8)/ucak_etap_agirligi(9));
donus_seyri_zamani=donus_seyri_mesafesi_ruzgarsiz/vcr_seyir_hizi;
donus_seyri_mesafesi=(vcr_seyir_hizi-
karsi_ruzgar_hizi)*donus_seyri_zamani;
;
% keşif ortalaması;
kesif_hizi_ortalama= (ucak_hizi(6)+ucak_hizi(7))/2;
cl_kesif_ortalama=(tasima_katsayisi_cl(6)+tasima_katsayisi_cl(7))/
2;
fines_kesif_ortalama= (fines(7)+fines(6))/2;
ozgul_yakit_sarfiyati_kesif_ortala=
(ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(6)+
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(7))/2;
kesif_zamani(z)=(fines_kesif_ortalama/ozgul_yakit_sarfiyati_kesif_
ortala)* log(ucak_etap_agirligi(6)/ucak_etap_agirligi(7));
;
%Deniz Seviyesi Statik İtki hesabı:
mach(12)=0;
ses_hizi(12)=661.5;
sigma(12)=1;
delta(12)=1;
theta(12)=1;

[itki_yerlesmis(12),ozgul_yakit_sarfiyati(12),
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(12) , sicak_lule_alani(12),
soguk_lule_alani(12), hava_debisi(12) , yakit_hava_orani(12),
basinc_toplam0(12), basinc_toplam2(12), basinc_toplam24(12),
basinc_toplam13(12), basinc_toplam17(12), basinc_toplam26(12),
basinc_toplam3(12), basinc_toplam31(12), basinc_toplam41(12),
basinc_toplam4(12), basinc_toplam415(12), basinc_toplam416(12),
basinc_toplam44(12), basinc_toplam46(12), basinc_toplam48(12),
basinc_toplam5(12), sicaklik_toplam0(12), sicaklik_toplam2(12),
sicaklik_toplam24(12), sicaklik_toplam13(12),
sicaklik_toplam17(12), sicaklik_toplam26(12),

```

```

sicaklik_toplam3(12), sicaklik_toplam31(12),
sicaklik_toplam41(12), sicaklik_toplam415(12),
sicaklik_toplam416(12), sicaklik_toplam44(12),
sicaklik_toplam46(12), sicaklik_toplam48(12),
sicaklik_toplam5(12), sicaklik_toplam7(12)] =
walshturbofan5(mach(12),delta(12), theta(12),bypass_orani(z),
hava_akisi0, itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4(z),
fan_basinc_orani(z), kompres_basinc_orani(z),
fan_kompr_polit_verim, turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi,
mekanik_verim, hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,
kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);
itki_mevcut(12)=itki_yerlesmis(12)*motor_sayisi*motor_gucu_olcegi;
motor_gucu_olcegi= motor_gucu_ucak_agirlik_orani *
toplam_agirlik_2/(motor_sayisi*
itki_yerlesmis(12)/itki_orani_yerlesme);
ozgul_itki_deniz_seviyesi = (itki_yerlesmis(12)
/itki_orani_yerlesme)/ (hava_debisi(12)*2.204);%lb/(lb.s)
itki_deniz_seviyesi(z)=itki_mevcut(12)/itki_orani_yerlesme;
sfc_deniz_seviyesi(z)=ozgul_yakit_sarfiyati(12);
turbin_giris_sicakligi(z)=sicaklik_toplam415(12);
if abs(toplam_agirlik_1(z)-toplam_agirlik_2)<.1
break
end
toplam_agirlik_1(z)= toplam_agirlik_2;

end

%Görev toplamı;
toplam_gorev_zamani= rolenti_zamani/60+tirmanma_zamani/60 +
gidis_seyri_zamani+ kesif_zamani(z)+ donus_seyri_zamani +
inis_bekleme_zamani/60;
intikal_zamani= rolenti_zamani/60+tirmanma_zamani/60 +
gidis_seyri_zamani;

```

```

ruzgarsiz_seyir_mesafesi=vcr_seyir_hizi*((fines(4)+ fines(5)+
fines(8)+ fines(9))/4) /(( ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(4)+
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(5)+
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(8)+
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(9))/4)*
log(ucak_etap_agirligi(3)/( ucak_etap_agirligi(9)));

menzil(z)=(2*tirmanma_mesafe_yatay+ruzgarsiz_seyir_mesafesi)/(vcr_
seyir_hizi)* (vcr_seyir_hizi-karsi_ruzgar_hizi);

for i=1:3
surukleme_katsayisi_cd(i)=(cd0+ (tasima_katsayisi_cl(i)^2)*k);
fines(i)=tasima_katsayisi_cl(i)/surukleme_katsayisi_cd(i);
end

for i=1:10;
gorev_irtifasi_m(i)= gorev_irtifasi(i);
if (surukleme_kuvveti(i)-itki_mevcut(i))>0;
mesaj= ('Asagidaki irtifada itki yetersizdir:');
gorev_irtifasi_m(i);
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
end

for i=1:12;
yakit_akisi(i)= itki_mevcut(i)*
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(i)*4.448*28.3257/1000; %g/s
end

if gidis_seyri_zamani <0;
mesaj1= ' gidis_seyri_zamani negatif çıkmıştır, girdileri kontrol
ediniz';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;

```



```

end
if kesif_zamani <0;
mesaj2= 'kesif zamani negatif çıkmıştır, girdileri kontrol
ediniz';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
if donus_seyri_zamani <0;
mesaj3= ' donus_seyri_zamani negatif çıkmıştır, girdileri kontrol
ediniz';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
if donus_seyri_mesafesi_ruzgarsiz <0;
mesaj4= ' donus_seyri_mesafesi_ruzgarsiz negatif çıkmıştır,
girdileri kontrol ediniz';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
if gidis_seyri_mesafesi<0;
mesaj5= ' gidis_seyri_mesafesi negatif çıkmıştır, girdileri
kontrol ediniz';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
if toplam_gorev_zamani <0;
mesaj6= ' toplam_gorev_zamani negatif çıkmıştır, girdileri kontrol
ediniz';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
if tirmanma_zamani <0;
mesaj7= ' tirmanma_zamani negatif çıkmıştır, girdileri kontrol
ediniz';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
if tirmanma_orani(3)<0;

```

```

mesaj8= 'tirmanma_orani(3) negatif çıkmıştır, girdileri kontrol
ediniz';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
if tirmanma_orani(2)<0;
mesaj9= 'tirmanma_orani(2) negatif çıkmıştır, girdileri kontrol
ediniz';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
if (cl_kalkis_tasima_katsayisi-tasima_katsayisi_cl(1))<0;
mesaj10= 'kalkış taşıma katsayısı yeterli değildir, girdileri
kontrol ediniz';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
for i=1:12;
if imag(ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis(i))~=0;
mesaj11= 'ozgul_yakit_sarfiyati kompleks sayı çıkmıştır';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end
end
if imag(kesif_zamani(z))~=0;
mesaj12= 'kesif zamani kompleks sayı çıkmıştır';
kesif_zamani(z)=0;
menzil(z)=0;
end

fx(z)= kesif_zamani(z);
end

```

```

max_fx=max(fx);
max_fxx(iter)=max(fx);
ave_fx=mean(fx);
sum_fx=sum(fx);
maxfx=-100000;
for i=1:n;
if fx(i)>=maxfx,
ii=i;
maxfx=fx(i);
end;
end;
gecici1= x1_degeri_gercek(ii);
gecici2= x2_degeri_gercek(ii);
gecici3= x3_degeri_gercek(ii);
gecici4= x4_degeri_gercek(ii);
gecici5= x1_degeri_bit_araliginda(ii);
gecici6= x2_degeri_bit_araliginda(ii);
gecici7= x3_degeri_bit_araliginda(ii);
gecici8= x4_degeri_bit_araliginda(ii);

for i=1:n;
p_select(i)=fx(i)/sum_fx;
end;

for i=1:n;
exp_count(i)=fx(i)/ave_fx;
end;

for i=1:n;
act_count(i)=round(exp_count(i));
end;

if sum(act_count) ~= n;
%disp('initial population sayisi degisti'), sum(act_count),
%disp('yeni population sayisi oldu') ;

```

```

fark=sum(act_count)-n;

act_count_dum=exp_count;
if fark<0;
for id=1:abs(fark);
[y,t]=max(act_count_dum);
act_count(t)=act_count(t)+1;
act_count_dum(t)=0;
end;
end

if fark>0;
counter=0;
for ik=1:n;
if act_count(ik)==1
if counter==abs(fark), break, end
act_count(ik)=act_count(ik)-1;
counter=counter+1;
end;
if counter==abs(fark), break, end
end;
end
end

j=1;
for i=n:-1:1,;
for k=n:-1:1;
    if act_count(i)==k;
        for m=1:k;
            x1_reproduct(j)=x1_degeri_bit_araliginda(i);
            j=j+1;
        end;
    end;
end;
end;

```

```

end;

j=1;
for i=n:-1:1,;
for k=n:-1:1;

    if act_count(i)==k;
        for m=1:k;
            x2_reproduct(j)=x2_degeri_bit_araliginda(i);
            j=j+1;
        end;
    end;
end;
end;

```

```

j=1;
for i=n:-1:1,;
for k=n:-1:1;

    if act_count(i)==k;
        for m=1:k;
            x3_reproduct(j)=x3_degeri_bit_araliginda(i);
            j=j+1;
        end;
    end;
end;
end;

```

```

j=1;
for i=n:-1:1,;
for k=n:-1:1;

    if act_count(i)==k;

```

```

        for m=1:k;
            x4_reproduct(j)=x4_degeri_bit_araliginda(i);
            j=j+1;
        end;
    end;
end;
end;

```

```

for i=1:n;
    bal=0;

```

```

    for j=1:bit_sayisi1;

```

```

        if x1_reproduct(i)-bal>=2^(bit_sayisi1-j);
            x1_reproduct_matrix(i,j)=1;
            bal=bal+2^(bit_sayisi1-j);
        else;
            x1_reproduct_matrix(i,j)=0;
        end

```

```

    end;

```

```

end;

```

```

for i=1:n;
    bal=0;

```

```

    for j=1:bit_sayisi2;

```

```

        if x2_reproduct(i)-bal>=2^(bit_sayisi2-j);
            x2_reproduct_matrix(i,j)=1;
            bal=bal+2^(bit_sayisi2-j);

```

```

else;
x2_reproduct_matrix(i,j)=0;
end

end;

end;

for i=1:n;
bal=0;

for j=1:bit_sayisi3;

if x3_reproduct(i)-bal>=2^(bit_sayisi3-j);
x3_reproduct_matrix(i,j)=1;
bal=bal+2^(bit_sayisi3-j);
else;
x3_reproduct_matrix(i,j)=0;
end

end;

end;

for i=1:n;
bal=0;

for j=1:bit_sayisi4;

if x4_reproduct(i)-bal>=2^(bit_sayisi4-j);
x4_reproduct_matrix(i,j)=1;
bal=bal+2^(bit_sayisi4-j);
else;

```

```

        x4_reproduct_matrix(i,j)=0;
    end
end;
end;
% x ve y matrislerini yan yana birleştirme:
new_pop=[new_pop_x1 new_pop_x2 new_pop_x3 new_pop_x4];
mate=randperm(n);
for ix=1:2;
xover_site=round(rand(cross_over_sayi,1)*((bit_sayisi1+bit_sayisi2
+bit_sayisi3+bit_sayisi4)-2)+1);

for i=1:2:cross_over_sayi;
xover_site(i+1)=xover_site(i);
end;

reproduct_matrix=new_pop;

for i=1:2:cross_over_sayi;
    for j=1:(bit_sayisi1+bit_sayisi2+bit_sayisi3+bit_sayisi4);

        if j>xover_site(i)
            new_pop(mate(i),j)=reproduct_matrix(mate(i+1),j);
        end
    end;
end;
for i=1:2:cross_over_sayi;
    for j=1:(bit_sayisi1+bit_sayisi2+bit_sayisi3+bit_sayisi4);
        if j>xover_site(i)
            new_pop(mate(i+1),j)=reproduct_matrix(mate(i),j);
        end
    end;
end;
end
for i=1:mutas_sayi;
mm=round(rand(1)*(n-1)+1);
nn=round(rand(1)*((bit_sayisi4)-1)+1);

    if new_pop(mm,nn)==1;

```



```

        new_pop(mm,nn)=0;
    else;
        new_pop(mm,nn)=1;
    end;
end;

for i=1:n
for j=1:bit_sayisi1
new_pop_x1(i,j)=new_pop(i,j);
end
end

for i=1:n
for j=1:bit_sayisi2
new_pop_x2(i,j)=new_pop(i,j);
end
end

for i=1:n
for j=1:bit_sayisi3
new_pop_x3(i,j)=new_pop(i,j);
end
end

for i=1:n
for j=1:bit_sayisi4
new_pop_x4(i,j)=new_pop(i,j);
end
end

for i=1:n;
bal=0;
    for j=1:bit_sayisi1;
        bal=new_pop_x1(i,j)*2^(bit_sayisi1-j)+bal ;
    end;
    new_x1_degeri_bit_araliginda(i)=bal;
end;

```

```

for i=1:n;
bal=0;
    for j=1:bit_sayisi2;
        bal=new_pop_x2(i,j)*2^(bit_sayisi2-j)+bal ;
    end;
new_x2_degeri_bit_araliginda(i)=bal;
end;

for i=1:n;
bal=0;
    for j=1:bit_sayisi3;
        bal=new_pop_x3(i,j)*2^(bit_sayisi3-j)+bal ;
    end;
new_x3_degeri_bit_araliginda(i)=bal;
end;

for i=1:n;
bal=0;
    for j=1:bit_sayisi4;
        bal=new_pop_x4(i,j)*2^(bit_sayisi4-j)+bal ;
    end;
new_x4_degeri_bit_araliginda(i)=bal;
end;
en_yiy_bypass_orani=gecici1
en_yiy_kompres_basinc_orani=gecici2
en_yiy_fan_basinc_orani=gecici3
en_yiy_yan_oda_cik_top_sicak=gecici4
azami_kesif_zamani=maxfx
en_dusuk_ucak_agirligi=toplam_agirlik_1(ii)/2.204
en_dusuk_yakit_agirligi=en_dusuk_ucak_agirligi*yakit_agirlik_orani
end
[toplam_ucak_non_recurring_cost,toplam_ucak_recurring_cost,yer_tes
tleri_sonunda_motor_maliyeti,toplam_motor_gelistirme_maliyeti,moto
r_birim_maliyeti] =
maliyet(bos_agirlik_1(ii),vcr_seyir_hizi,itki_deniz_seviyesi(ii),t
urbin_giris_sicakligi(ii),test_ucagi_sayisi,ucak_imalat_adedi,
dolar_enflasyonu1990, muhendislik_saat_ucreti,

```

```
takim_kalip_imalati_saat_ucreti, imalat_saat_ucreti,  
kalite_kontrol_saat_ucreti, max_mach, motor_imalat_adi,  
dolar_enflasyonu1980)  
  
plot(max_fxx);grid on;xlabel('İterasyon Sayısı');ylabel('Keşif  
Zamanı');  
pause  
plot(x1_degeri_gercek,fx,'bo'),grid on;xlabel('Bypass  
Oranı');ylabel('Keşif Zamanı');  
pause  
plot(x2_degeri_gercek,fx,'bo'),grid on;xlabel('Kompresör Basınç  
Oranı');ylabel('Keşif Zamanı');  
pause  
plot3(x1_degeri_gercek,x2_degeri_gercek,fx,'bo'), grid on;
```

Ek-3 Ayrık Akışlı Turbofan Alt Yazılımı

```
function [itki_yerlesmis, ozgul_yakit_sarfiyati,
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis, sicak_lule_alani,
soguk_lule_alani, hava_debisi, yakit_hava_orani, basinc_toplam0,
basinc_toplam2, basinc_toplam24, basinc_toplam13, basinc_toplam17,
basinc_toplam26, basinc_toplam3, basinc_toplam31, basinc_toplam41,
basinc_toplam4, basinc_toplam415, basinc_toplam416,
basinc_toplam44, basinc_toplam46, basinc_toplam48, basinc_toplam5,
sicaklik_toplam0, sicaklik_toplam2, sicaklik_toplam24,
sicaklik_toplam13, sicaklik_toplam17, sicaklik_toplam26,
sicaklik_toplam3, sicaklik_toplam31, sicaklik_toplam41,
sicaklik_toplam415, sicaklik_toplam416, sicaklik_toplam44,
sicaklik_toplam46, sicaklik_toplam48, sicaklik_toplam5,
sicaklik_toplam7] = walshturbofan5 (mach, delta, theta,
bypass_orani, hava_akisi0, itki_orani_yerlesme, sicaklik_toplam4,
fan_basinc_orani, kompres_basinc_orani, fan_kompr_polit_verim,
turbin_polit_verim, yanma_oda_verimi, mekanik_verim,
hava_aligi_basinc_kaybi, bypass_kanal_basinc_kaybi,
fan_komp_kanal_basinc_kaybi, kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi,
yanma_odasi_basinc_kaybi, turbin_kanal_basinc_kaybi,
jet_kanal_basinc_kaybi, lule_desarj_katsayi, lule_itki_katsayi,
kompr_orta_musteri_beslem_hava, kompr_orta_sogut_hava,
kompr_cikis_sogut_havala, kompr_cikis_sogut_havalb,
kompr_cikis_sogut_hava2);
```

```
tamb=288.15*theta;
```

```
pamb=101.325*delta;
```

```
R=287.05;
```

```
%%%%%%%%%%;
```

```
hava_akisi= hava_akisi0* (delta*(1+0.2*
mach^2)^3.5)/sqrt(theta*(1+0.2* mach^2));
```

```
hava_debisi= hava_akisi/2.204; % kg/s;
```

```
hpt_expansion_ratio_guess=4;
```

```
lpt_expansion_ratio_guess=4;
```

```
%Serbest akış şartları;
```

```
gamma_kompres = 4e-17*tamb^5-3e-13*tamb^4 + 7e-10*tamb^3 -7e-
07*tamb^2 + 0.0002*tamb + 1.3753;
```

```

sicaklik_toplam0=tamb*(1+ (gamma_kompres-1)/2 *mach^2);
basinc_toplam0=pamb*(sicaklik_toplam0/tamb)^(gamma_kompres/(gamma_
kompres-1));
% Hava Alıĝı;
sicaklik_toplam2= sicaklik_toplam0;
basinc_toplam2 = basinc_toplam0*(1- hava_aligi_basinc_kaybi);
w2 = hava_debisi;
% Fan;
gamma_kompres = 4e-17*sicaklik_toplam2^5-3e-13*sicaklik_toplam2^4
+ 7e-10*sicaklik_toplam2^3 -7e-07*sicaklik_toplam2^2 +
0.0002*sicaklik_toplam2 + 1.3753;
E2 = (fan_basinc_orani^((gamma_kompres-1)/gamma_kompres)-1)/(
fan_basinc_orani^((gamma_kompres-1)/(gamma_kompres*
fan_kompr_polit_verim))-1);
E12= E2;
sicaklik_toplam24= sicaklik_toplam2+ sicaklik_toplam2/E2*(
fan_basinc_orani ^((gamma_kompres-1)/gamma_kompres)-1);
sicaklik_toplam13= sicaklik_toplam24 ;
basinc_toplam24= fan_basinc_orani*basinc_toplam2;
basinc_toplam13= basinc_toplam24;
w24 = w2/(1+ bypass_orani);
w13 = w2-w24;
cp_ozgul_isi= (1.9327e-10*sicaklik_toplam2^4 - 7.9999e-
07*sicaklik_toplam2^3 + 1.1407e-03*sicaklik_toplam2^2 -4.4890e-
01*sicaklik_toplam2 + 1.0575e+03)/1000.;
guc2 = w2*cp_ozgul_isi*( sicaklik_toplam13- sicaklik_toplam2);
;
% Bypass Kanalı;
sicaklik_toplam17=sicaklik_toplam13;
basinc_toplam17 = basinc_toplam13*(1- bypass_kanal_basinc_kaybi);
w17 = w13;
;
% Fan-Kompresör arası kanal;
sicaklik_toplam26 = sicaklik_toplam24;
basinc_toplam26 = basinc_toplam13*(1-
fan_komp_kanal_basinc_kaybi);
w26 = w24;
;
% Kompresör;

```

```

gamma_kompres = 4e-17*sicaklik_toplam26^5-3e-
13*sicaklik_toplam26^4 + 7e-10*sicaklik_toplam26^3 -7e-
07*sicaklik_toplam26^2 + 0.0002*sicaklik_toplam26 + 1.3753;
E26 = (kompres_basinc_orani^((gamma_kompres-1)/gamma_kompres)-1)/((
kompres_basinc_orani^((gamma_kompres-1)/(gamma_kompres*
fan_kompr_polit_verim))-1);

sicaklik_toplam3= sicaklik_toplam26+ sicaklik_toplam26/E26*(
kompres_basinc_orani ^((gamma_kompres-1)/gamma_kompres)-1);
basinc_toplam3 = basinc_toplam26*kompres_basinc_orani;
w3=w26-w26*( kompr_orta_musteri_beslem_hava +
kompr_orta_sogut_hava);
;
komp_orta_beslem_sicakligi = (sicaklik_toplam3+
sicaklik_toplam26)/2;
cp_ozgul_isi= (1.9327e-10*sicaklik_toplam26^4 - 7.9999e-
07*sicaklik_toplam26^3 + 1.1407e-03*sicaklik_toplam26^2 -4.4890e-
01*sicaklik_toplam26 + 1.0575e+03)/1000.;
guc26 = w3*cp_ozgul_isi*( sicaklik_toplam3-
sicaklik_toplam26)+(w26-w3)*cp_ozgul_isi*(
komp_orta_beslem_sicakligi - sicaklik_toplam26);
;
% Kompresör çıkışı yayıcı (difüzör);
sicaklik_toplam31 = sicaklik_toplam3;
basinc_toplam31 = basinc_toplam3; %(1-
kompr_cikis_yayici_basinc_kaybi);
kompr_cikis_sogut_hava1= kompr_cikis_sogut_havala+
kompr_cikis_sogut_havala2 ;
w31 = w3 -w26* kompr_cikis_sogut_hava1-w26*
kompr_cikis_sogut_hava2;
;
% Yanma odası, istasyon4;
basinc_toplam4 = basinc_toplam31*(1- yanma_odasi_basinc_kaybi);
;
yakit_hava_orani1 = 0.10118 + 2.00376e-05 * (700 -
sicaklik_toplam31);
yakit_hava_orani2 = 3.7078e-03 - 5.2368e-06 * (700 -
sicaklik_toplam31)- 5.2632e-06 * sicaklik_toplam4;
yakit_hava_orani3 = 8.889e-08 * abs(sicaklik_toplam4-950);

```

```

yakit_hava_orani = (yakit_hava_orani1 -sqrt(yakit_hava_orani1^2 +
yakit_hava_orani2) - yakit_hava_orani3)/ yanma_oda_verimi;
cp_turbin_ozgul_isi= (1.9327e-1*sicaklik_toplam4^4 - 7.9999e-
07*sicaklik_toplam4^3 + 1.1407e-03*sicaklik_toplam4^2 -4.4890e-
01*sicaklik_toplam4 + 1.0575e+03)/1000.;
cp_kompres_ozgul_isi= (1.9327e-10*sicaklik_toplam31^4 - 7.9999e-
07*sicaklik_toplam31^3 + 1.1407e-03*sicaklik_toplam31^2 -
4.4890e01*sicaklik_toplam31 + 1.0575e+03)/1000.;
wf = yakit_hava_orani*w31 ;% kg/s;

if imag(wf)~=0;
mesaj12= 'yakıt akışı kompleks sayı çıkmıştır';
itki_yerlesmis=0;
ozgul_yakit_sarfiyati=0;
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis=0;
sicak_lule_alani=0;
soguk_lule_alani=0;
hava_debisi=0;
yakit_hava_orani=0;
basinc_toplam0=0;
basinc_toplam2=0;
basinc_toplam24=0;
basinc_toplam13=0;
asinc_toplam17=0;
basinc_toplam26=0;
basinc_toplam3=0;
basinc_toplam31=0;
basinc_toplam41=0;
basinc_toplam4=0;
basinc_toplam415=0;
basinc_toplam416=0;
basinc_toplam44=0;
basinc_toplam46=0;
basinc_toplam48=0;
basinc_toplam5=0;
sicaklik_toplam0=0;
sicaklik_toplam2=0;
sicaklik_toplam24=0;
sicaklik_toplam13=0;

```

```

sicaklik_toplam17=0;
sicaklik_toplam26=0;
sicaklik_toplam3=0;
sicaklik_toplam31=0;
sicaklik_toplam41=0;
sicaklik_toplam415=0;
sicaklik_toplam416=0;
sicaklik_toplam44=0;
sicaklik_toplam46=0;
sicaklik_toplam48=0;
sicaklik_toplam5=0;
sicaklik_toplam7=0;
return
end

w4 = w31+ wf;
itki_sicak_akis=0;
itki_soguk_akis=0;
sicak_lule_alani=0;
soguk_lule_alani=0;

%Türbin öncesi NGV, İstasyon 41;
basinc_toplam41 = basinc_toplam4;
w41 = w31 + w26* kompr_cikis_sogut_hava2 + wf ; % kg/s;
sicaklik_toplam41 =(w4* cp_turbin_ozgul_isi * sicaklik_toplam4+
w26* kompr_cikis_sogut_hava2 * cp_kompres_ozgul_isi *
sicaklik_toplam31)/( w41 * cp_turbin_ozgul_isi);

% İstasyon 415;
w415 = w41 + w26* kompr_cikis_sogut_havala;
cp_turbin_ozgul_isi= (1.9327e-10*sicaklik_toplam41^4 - 7.9999e-
07*sicaklik_toplam41^3 + 1.1407e-03*sicaklik_toplam41^2 -4.4890e-
01*sicaklik_toplam41 + 1.0575e+03)/1000.;
sicaklik_toplam415 =(w41* cp_turbin_ozgul_isi * sicaklik_toplam41+
w26* kompr_cikis_sogut_havala * cp_kompres_ozgul_isi *
sicaklik_toplam31)/( w415 * cp_turbin_ozgul_isi);
basinc_toplam415 = basinc_toplam41;
;
% Yüksek basınç türbini;

```



```

guc415 = guc26/ mekanik_verim ; %kW;
cp_turbin_ozgul_isi= (1.9327e-10*sicaklik_toplam415^4 - 7.9999e-
07*sicaklik_toplam415^3 + 1.1407e-03*sicaklik_toplam415^2 -
4.4890e-01*sicaklik_toplam415 + 1.0575e+03)/1000.;
sicaklik_toplam416= sicaklik_toplam415 - guc415/(w415*
cp_turbin_ozgul_isi);
gamma_turbin = 4e-17*sicaklik_toplam416^5-3e-
13*sicaklik_toplam416^4 + 7e-10*sicaklik_toplam416^3 -7e-
07*sicaklik_toplam416^2 + 0.0002*sicaklik_toplam416 + 1.3753;
;
for k=1:10;
e415 = (1- hpt_expansion_ratio_guess ^(((1-
gamma_turbin)/gamma_turbin)* turbin_polit_verim))/(1 -
hpt_expansion_ratio_guess ^((1-gamma_turbin)/gamma_turbin));
%Derive expansion ratio P415Q416 via F5.9.4.;
hpt_expansion_ratio = exp((log(1 -(sicaklik_toplam415 -
sicaklik_toplam416)/(e415 * sicaklik_toplam415)))/ (((1-
gamma_turbin)/gamma_turbin))));
hpt_expansion_ratio_guess= hpt_expansion_ratio;
end;
;
basinc_toplam416 = basinc_toplam4/ hpt_expansion_ratio;
w416 = w415;
basinc_toplam44 = basinc_toplam416;
sicaklik_toplam44 = sicaklik_toplam416;
w44 = w416;
;
% Turbinler arası kanal;
sicaklik_toplam46 = sicaklik_toplam44;
basinc_toplam46 = basinc_toplam416* (1 -
turbin_kanal_basinc_kaybi);
w46 = w44 ;
;
% Alçak basınç türbini;
guc46 = guc2/ mekanik_verim;
sicaklik_toplam48= sicaklik_toplam46 - guc46/(w44*
cp_turbin_ozgul_isi) ;

```

```

gamma_turbin = 4e-17*sicaklik_toplam48^5-3e-13*sicaklik_toplam48^4
+ 7e-10*sicaklik_toplam48^3 -7e-07*sicaklik_toplam48^2 +
0.0002*sicaklik_toplam48 + 1.3753;

for k=1:10;
e46 = (1- lpt_expansion_ratio_guess ^(((1-
gamma_turbin)/gamma_turbin)* turbin_polit_verim))/(1 -
lpt_expansion_ratio_guess ^((1-gamma_turbin)/gamma_turbin));
lpt_expansion_ratio = exp((log(1 -(sicaklik_toplam44 -
sicaklik_toplam48))/(e46 * sicaklik_toplam44)))/ (((1-
gamma_turbin)/gamma_turbin)));
lpt_expansion_ratio_guess= lpt_expansion_ratio;
end;
;
basinc_toplam48 = basinc_toplam46/ lpt_expansion_ratio;
w48 = w46;
w5 = w48 + w26* kompr_orta_sogut_hava + w26*
kompr_cikis_sogut_havalb;
;
sicaklik_toplam5 = (w48*cp_turbin_ozgul_isi * sicaklik_toplam48+
w26* kompr_orta_sogut_hava * cp_kompres_ozgul_isi *
komp_orta_beslem_sicakligi + w26* kompr_cikis_sogut_havalb *
cp_kompres_ozgul_isi * sicaklik_toplam31)/( w5*
cp_turbin_ozgul_isi);
basinc_toplam5 = basinc_toplam48 *(1 - jet_kanal_basinc_kaybi);
;
% Soğuk lüle;
gamma_kompres = 4e-17*sicaklik_toplam2^5-3e-13*sicaklik_toplam2^4
+ 7e-10*sicaklik_toplam2^3 -7e-07*sicaklik_toplam2^2 +
0.0002*sicaklik_toplam2 + 1.3753;
soguk_lule_basinc_orani = basinc_toplam17/pamb;
soguk_lule_bogul_basinc_orani
=(((1+gamma_kompres)/2))^(gamma_kompres / (gamma_kompres -1));
soguk_lule_bogul_basinc=
basinc_toplam17/soguk_lule_bogul_basinc_orani;
;
if soguk_lule_basinc_orani >= soguk_lule_bogul_basinc_orani;;
%(' Soğuk lüle bogulmuştur ')

```

```

sicaklik_statik_bogul17 =sicaklik_toplam17/(1+(gamma_kompres-
1)/2);
ses_hizi_soguk_lule = sqrt(gamma_kompres * R *
sicaklik_statik_bogul17);
;
soguk_lule_alani = ((basinc_toplam17/ sqrt(sicaklik_toplam17))*
sqrt(gamma_kompres /R)*( (gamma_kompres +1)/2)^(0.5*(-1-
gamma_kompres)/( gamma_kompres -1)))/w17)/ lule_desarj_katsayi;
;
%F5.13.13 gross thrust.;
itki_soguk_akis = w17* ses_hizi_soguk_lule +
soguk_lule_alani*lule_desarj_katsayi* (soguk_lule_bogul_basinc -
pamb) * 1000;
end;
;
if soguk_lule_basinc_orani < soguk_lule_bogul_basinc_orani;;
% (' Soğuk lüle bogulmamıştır ')
mach17=sqrt((2/(gamma_kompres-1))*((pamb/ basinc_toplam17)^(( 1-
gamma_kompres)/gamma_kompres)-1));
;
sicaklik_statik17 = sicaklik_toplam17/(1+ mach17^2*(gamma_kompres-
1)/2);
ses_hizi_soguk_lule = sqrt(gamma_kompres * R * sicaklik_statik17);
;
soguk_lule_alani=0.001*(w17*R*sicaklik_statik17)/(pamb*mach17*ses_
hizi_soguk_lule*lule_desarj_katsayi);
itki_soguk_akis = w17* ses_hizi_soguk_lule*mach17;
end;
;
% Sıcak lüle;
sicaklik_toplam7= sicaklik_toplam5;
w7=w5;
gamma_turbin = 4e-17*sicaklik_toplam7^5-3e-13*sicaklik_toplam7^4 +
7e-10*sicaklik_toplam7^3 -7e-07*sicaklik_toplam7^2 +
0.0002*sicaklik_toplam7 + 1.3753;
sicak_lule_bogul_basinc_orani=(( (1+gamma_turbin)/2))^ (gamma_turbin
/ (gamma_turbin-1));
sicak_lule_basinc_orani = basinc_toplam5/pamb;

```

```

sicak_lule_bogul_basinc=
basinc_toplam5/sicak_lule_bogul_basinc_orani;
;
if sicak_lule_basinc_orani >= sicak_lule_bogul_basinc_orani;;
% (' Sıcak lüle bogulmuştur ')
sicaklik_statik_bogul7 = sicaklik_toplam7 /(1+(gamma_turbin-1)/2);
ses_hizi_sicak_lule = sqrt(gamma_turbin * R *
sicaklik_statik_bogul7);
sicak_lule_alani = ((basinc_toplam5/ sqrt(sicaklik_toplam7))*
sqrt(gamma_turbin /R)*( (gamma_turbin +1)/2)^(0.5*(-1-
gamma_turbin)/( gamma_turbin -1)))/w7)/ lule_desarj_katsayi;
itki_sicak_akis= w7* ses_hizi_sicak_lule +
sicak_lule_alani*lule_desarj_katsayi* (sicak_lule_bogul_basinc -
pamb);
end;
;
if sicak_lule_basinc_orani < sicak_lule_bogul_basinc_orani;;
% (' Sıcak lüle bogulmamıştır ')
mach7=sqrt((2/(gamma_turbin -1))*((pamb/ basinc_toplam5)^(( 1-
gamma_turbin)/gamma_turbin)-1));
sicaklik_statik7 = sicaklik_toplam7 /(1+mach7^2*(gamma_turbin-
1)/2);
ses_hizi_sicak_lule = sqrt(gamma_turbin * R * sicaklik_statik7);
sicak_lule_alani=(w7*R*sicaklik_statik7)/(pamb*mach7*ses_hizi_sica
k_lule*lule_desarj_katsayi);
itki_sicak_akis= w7* ses_hizi_sicak_lule*mach7 ;
end;
;
v_ucak = mach*sqrt(gamma_kompres* R*tamb);
FD = hava_debisi*v_ucak; % momentum sürüklemesi
FN = (itki_soguk_akis + itki_sicak_akis)*lule_itki_katsayi -FD; %
net itki
itki_yerlesmis=FN* itki_orani_yerlesme
ozgul_itki = FN/ hava_debisi ;
TSFC = wf/FN*1000000;% g/(kN*s);
ozgul_yakit_sarfiyati = TSFC
ozgul_yakit_sarfiyati_yerlesmis= ozgul_yakit_sarfiyati/
itki_orani_yerlesme;

```

Ek-4 Maliyet Modelleri Alt Yazılımı

```
function
[toplam_ucak_non_recurring_cost, toplam_ucak_recurring_cost, yer_tes
tleri_sonunda_motor_maliyeti, toplam_motor_gelistirme_maliyeti, moto
r_birim_maliyeti] =
maliyet(bos_agirlik_1, vcr_seyir_hizi, itki_deniz_seviyesi, turbin_gi
ris_sicakligi, test_ucagi_sayisi, ucak_imalat_adi,
dolar_enflasyonu1990, muhendislik_saat_ucreti,
takim_kalip_imalati_saat_ucreti, imalat_saat_ucreti,
kalite_kontrol_saat_ucreti, max_mach, motor_imalat_adi,
dolar_enflasyonu1980);

%referans: R-4016-AF, Advanced Airframe structural Materials, A
primer and cost estimating methodology, sayfa 73
%http://cost.jsc.nasa.gov/airframe.html adresinden doğrulanmıştır.
ucak_bos_agirligi=bos_agirlik_1; %W(lb)
ucak_azami_hiz=vcr_seyir_hizi; %(knot)

% Bir defalık maliyet kalemleri (Non-recurring cost elements)
NRE_zaman =
0.0168*(ucak_bos_agirligi^.747)*(ucak_azami_hiz^.800)*1000;% bir
defalık mühendislik saati (non-recurring engineering hours)
NRE_para=NRE_zaman*muhendislik_saat_ucreti;
NRT_zaman =
0.01868*(ucak_bos_agirligi^.810)*(ucak_azami_hiz^.579)*1000;
% bir defalık takım-avadanlık saati (non-recurring tooling hours)
NRT_para=NRT_zaman*takim_kalip_imalati_saat_ucreti;
DS =
0.0563*(ucak_bos_agirligi^.630)*(ucak_azami_hiz^1.30)*1000*dolar_e
nflasyonu1990; %geliştirme destek maliyeti (Development support
cost)
ucus_testi_maliyeti =
1.54*(ucak_bos_agirligi^.325)*(ucak_azami_hiz^.823)*(test_ucagi_sa
yisi^1.21)*1000*dolar_enflasyonu1990; %uçuş testi maliyeti
(Flight test cost)

% Tekrarlayan maliyet kalemleri (Recurring cost elements)
RE100_zaman =
0.000306*(ucak_bos_agirligi^.880)*(ucak_azami_hiz^1.12)*1000*(ucak
```

```

_imalat_adedi/100)^.485; %100 uçak için tekrarlayan mühendislik
saati (Recurring engineering hours for 100 aircraft)
%"(ucak_imalat_adedi/100)^.485" kısmı kaynakta yer almasına rağmen
%"http://cost.jsc.nasa.gov/airframe.html" adresindeki sonuçları
elde etmek için tahmini olarak eklenmiştir.
RE100_para = RE100_zaman*muhendislik_saat_ucreti;
RT100_zaman =
0.00787*(ucak_bos_agirligi^.707)*(ucak_azami_hiz^.813)*1000*(ucak_
imalat_adedi/100)^.485; %100 uçak için tekrarlayan takım-
avadanlık saati (Recurring tooling hours for 100 aircraft)
RT100_para =RT100_zaman*takim_kalip_imalati_saat_ucreti;
RML100_zaman=
0.141*(ucak_bos_agirligi^.820)*(ucak_azami_hiz^.484)*1000*(ucak_im
alat_adedi/100)^.485; %100 uçak için tekrarlayan imalat işçilik
saati (recurring manufacturing labor hours)
RML100_para =RML100_zaman*imalat_saat_ucreti;
RMM100 =
0.54*(ucak_bos_agirligi^.921)*(ucak_azami_hiz^.621)*1000*dolar_enf
lasyonu1990*(ucak_imalat_adedi/100)^.485; %100 uçak için
tekrarlayan malzeme maliyeti (recurring manufacturing material
cost)
RQA100_zaman = 0.133*RML100_zaman*(ucak_imalat_adedi/100)^.485;
%100 uçak için tekrarlayan kalite kontrol saati (recurring quality
assurance hours)
RQA100_para=RQA100_zaman*kalite_kontrol_saat_ucreti;

toplam_ucak_non_recurring_cost=NRE_para+NRT_para+DS+ucus_testi_mal
iyeti;
toplam_ucak_recurring_cost=RE100_para+RT100_para+RML100_para+RMM10
0+RQA100_para;%100 uçak imalatı için tekrar eden toplam uçak
maliyeti (total recurring cost)
toplam_ucak_gelistirme_maliyeti=toplam_ucak_non_recurring_cost+top
lam_ucak_recurring_cost;

%Motor maliyeti
%referans: N1882, http://cost.jsc.nasa.gov/ATECM.html
%Input Data
max_itki=itki_deniz_seviyesi; %Deniz seviyesi azami motor başına
itki (lb)

```

tt4=turbin_giris_sicakligi*1.8; %Max turbin giris sıcaklığı
(Rankin'e cevriliyor)

yer_testleri_sonunda_motor_maliyeti=1e6*(-
845.804+0.005*max_itki+249.838*max_mach+0.313*tt4)*dolar_enflasyon
u1980;%yer testleri sonuna kadar motor maliyeti, uçuş testleri ve
sonrasındaki maliyeti içermez.

toplam_motor_gelistirme_maliyeti=1e6*(-
525.763+0.023*max_itki+401.022*max_mach+0.070*motor_adi)*
dolar_enflasyon1980;

motor_birim_maliyeti=1e3*(-2228.14+0.043*max_itki+
243.25*max_mach+0.969*tt4)*dolar_enflasyon1980 ;% 1000. motor
kümülatif ortalama üretim maliyeti